

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Viešosios teisės katedra

Aurelijos Gamulkos,

V kurso, Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės

studijų šakos studentės

Magistro darbas

Tarptautinės valstybės imuniteto teisės

aktualios problemos

Vadovas: asist. dr. Julius Zaleskis

Recenzentas: lekt. dr. Erika Leonaitė

Vilnius
2020

Turinys

ĮVADAS	2
1. Tarptautinės valstybės imuniteto teisės raida	9
1.1. Tarptautinės valstybės imuniteto teisės šaltiniai.....	9
1.2. Šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto teisė.....	14
2. Tarptautinės valstybės imuniteto teisės subjekto kvalifikavimo problema	21
2.1. Tarptautinės valstybės imuniteto teisės subjektai.....	21
2.1.1. Valstybė ir jai prilyginami subjektai	21
2.1.2. Kiti dariniai, prilyginami valstybei.....	25
2.2. Tarptautinės valstybės imuniteto teisės subjekto atskyrimas nuo kitų tarptautinių imunitetų subjektų.....	28
2.2.1. Vadovų imunitetas	29
2.2.2. Diplomatiniai ir konsuliniai imunitetai.....	31
2.2.3. Tarptautinės organizacijos	32
3. Ginčo pobūdžio vertinimo problematika bylose dėl valstybės imuniteto.....	35
3.1. Ginčo pobūdžio kriterijus valstybės imuniteto išimčiai taikyti.....	35
3.2. Veiklos tikslo kriterijus valstybės imuniteto išimčiai taikyti	40
4. Tarptautinės valstybės imuniteto teisės ir teisės į teismą santykis	44
4.1. Teisė į teisminę gynybą	44
4.2. Tarptautinė valstybės imuniteto teisė kaip teisės į teismą apribojimas	45
4.3. Tarptautinės valstybės imuniteto teisės ir teisės į teisminę gynybą suderinimas ..	49
IŠVADOS	55
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	57
SANTRAUKA	67
SUMMARY	68

ĮVADAS

Temos aktualumas.

Valstybės imunitetas reiškia suverenitetą nuo užsienio nacionalinės valdžios ar teismų jurisdikcijos ir vykdymo veiksmų.¹ Šiuolaikinis valstybės imunitetas nėra absoliutus, tarptautinėje bei nacionalinėje teisėje yra įtvirtinti valstybės imuniteto doktrinos ribojimo pagrindai.

Šiandien tarptautinės valstybės imuniteto teisės turinio suvokimas tarptautinėje bendrijoje atskleistas remiantis tarptautinėmis ir regioninėmis konvencijomis, doktrinos apimtis analizuotina, vertinant nacionalinius teisės aktus bei tarptautinių ir nacionalinių teismų praktiką.

Vis dėlto, atsižvelgiant į tai, kad šiuo metu nėra vieno visuotinai privalomo dokumento, apibrėžiančio valstybės imuniteto institutą, į tai, kad valstybės imuniteto taikymas dažnai yra susijęs su tarptautinės politikos klausimais bei į tai, kad nėra universalios institucijos, užtikrinančios tarptautinės teisės priverstinį įgyvendinimą, doktrina iki šiol yra kai kurių valstybių interpretacijų objektu. Dėl šių priežasčių šiuolaikinėje teisėje susiduriama su tinkamo tarptautinės valstybės imuniteto teisės įgyvendinimo problemomis.

Visų pirma, darbo tema aktuali dėl ypač dinamiško tarptautinės valstybės imuniteto teisės reguliavimo, aktualių naujovių šioje srityje. Išskirtina 2004 m. priimta Jungtinių Tautų Valstybių ir jų turto jurisdikcinių imunitetų konvencija (toliau – **JT valstybės imuniteto konvencija**), kuri, nors iki šiol dar neįgijo visuotinio privalomumo, tačiau yra pripažįstama ir taikoma kaip tarptautinė paprotinė teisė.² Taip pat stebimas Europos žmogaus teisių teismo (toliau – **EŽTT**) praktikos valstybės imuniteto klausimais augimas, bei šio regioninio teismo įtaka tarptautinės valstybės imuniteto teisės taikymui nacionaliniame lygmenyje. Taip pat būtina pažymėti nacionalinės valstybių praktikos kaip vieno iš veiksnių, formuojančių valstybės imuniteto doktriną. Egzistuoja poreikis analizuoti nacionalinėje teisėje diegiamas naujoves valstybės imuniteto taikymo srityje, nes valstybių praktika gali turėti įtakos tarptautinei bendrijai formuluojant išvadas politinį atspalvį turinčioje valstybės imuniteto doktrinos srityje.

¹ BANKAS, E. K. *The State Immunity Controversy in International Law: Private Suits against Sovereign States in Domestic Courts*. Berlin: Springer, 2005. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://rd.springer.com/content/pdf/10.1007%2F3-540-27883-4_9.pdf>, p. 94.

² 2004 m. JT konvencija dėl valstybių ir jų turto imuniteto jurisdikcinių imunitetų. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://treaties.un.org/doc/Treaties/2004/12/20041202%2003-50%20PM/CH_III_13p.pdf>.

Antra, tarptautinės valstybės imuniteto teisės problemų analizės svarbą nulemia šiuolaikiniuose komerciniuose santykiuose valstybei suteiktas privataus subjekto statusas.³ Statistikos departamento duomenimis, 2016-2018 m. svarbiausiais Lietuvos eksporto ir importo partneriais yra tokios šalys kaip Rusija, Estija, kuriose iki šiol taikoma absoliučios apimties valstybės imuniteto doktrina.⁴ Paprastai laikoma, kad Lietuva turi gerą verslo aplinką ir nuolat patenka į pirmąjį trečdalį pasaulinių tarpvalstybinių ekonominių reitingų sąrašuose,⁵ dėl to, svarbu analizuoti Lietuvos poziciją valstybės imuniteto komercinių santykių srityje.

Trečia, pažymėtina tai, kad Lietuva yra pralaimėjusi jau antrą bylą EŽTT dėl netinkamo šiuolaikinės valstybės imuniteto doktrinos taikymo⁶, o Lietuvoje tarptautinės valstybės imuniteto teisės klausimai iki šiol nėra reglamentuoti įstatymais.

Taigi tarptautinės valstybės imuniteto teisės aktualios apžvalgos ir analizės poreikį nulemia tai, kad tinkamas, šiuolaikines tendencijas atitinkantis valstybės imuniteto doktrinos taikymas sukelia pasekmių tarpvalstybiniams santykiams, ekonomikos augimui, žmogaus teisių apsaugai.

Darbo tikslas. Šio darbo tikslas yra identifikuoti aktualiausias tarptautinės valstybės imuniteto teisės problemas ir pateikti išsamią šių klausimų analizę.

Darbo tikslui pasiekti keliami šie uždaviniai:

1. Identifikuoti pagrindinius tarptautinės valstybės imuniteto teisės šaltinius, atlikti tarptautinės valstybės imuniteto teisės raidos analizę bei apžvelgti raidos įtaką šiuolaikiniam valstybių požiūriui.
2. Apžvelgti valstybės imuniteto subjekto kvalifikavimo problemą: atskirti tarptautinės valstybės imuniteto teisės subjektus nuo panašių imunitetų subjektų, apžvelgti, kokiais kriterijais vadovaujantis yra nustatomi ir vertinami valstybės imuniteto subjektai šiuolaikinėje tarptautinėje valstybės imuniteto teisėje.
3. Apžvelgti ginčo pobūdžio nustatymo kriterijų specifiką valstybės imuniteto kontekste, nustatyti papildomas aktualias aplinkybes vertinant ginčo pobūdį.

³ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262, 2.36 straipsnis, Iš MIKELENAS, V. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 146.

⁴ Lietuvos statistikos departamentas. *2019 m. Lietuvos statistikos metraštis*. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <<https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-statistikos-metraštis/lsm-2019/uzsienio-prekyba#prek%C4%97mis>>.

⁵ Tarptautinė ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija. *2015 m. Lietuvos valstybės valdomų įmonių apžvalga*. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.oecd.org/daf/ca/Lithuania_SOE_Review.pdf>.

⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2010 m. kovo 23 d. sprendimas *Cudak prieš Lietuvą* byloje, Nr. 15869/02; Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2017 m. vasario 8 d. sprendimas *Naku prieš Lietuvą* byloje, Nr. 26126/07.

4. Apžvelgti tarptautinės valstybės imuniteto teisės ir teisės į teismą santykį, nustatyti svarbiausias šiame santykyje kylančias problemas, teisės doktrinoje ir praktikoje siūlomas galimas išeitis šių institutų derinimui.

Darbo objektas.

Darbo objektą nulemia darbo tikslas ir jam pasiekti iškelti uždaviniai. Šio darbo objektu yra aktualios tarptautinės valstybės imuniteto teisės vertinimo ir taikymo problemos. Darbe yra nagrinėjamos trys pagrindinės problemos: valstybės imuniteto subjekto kvalifikavimo, ginčo pobūdžio kaip kriterijaus taikyti valstybės imuniteto išimtis ir doktrinos santykio su teise į teismą problemos. Problemos yra pasirinktos, remiantis vyraujančia Lietuvos ir užsienio teismų praktika valstybės imuniteto srityje bei naujausioje teisės doktrinoje nagrinėjamomis problemomis.

Subjekto kvalifikavimo problema pasirinkta kaip fundamentalus tarptautinės valstybės imuniteto teisės aspektas, lyginant su kitomis tarptautinės teisės šakomis, valstybės imuniteto subjekto apimtis pasižymi ypatinga įvairove. Subjekto rūšių bei interpretacijos įvairovė nulemia poreikį analizuoti šį klausimą. Subjekto problematika yra analizuota N. Gaubienės disertacijoje,⁷ tačiau šiame magistro darbe atlikta analizė yra susijusi su naujausiomis nacionalinės užsienio ir Lietuvos teismų praktikos tendencijomis, be to, analizuojamas valstybės imuniteto ir panašių imunitetų subjektų santykis.

Ginčo pobūdis kaip kriterijus taikyti valstybės imuniteto išimtis yra ypač aktuali problema, kadangi šiuo metu tarptautinėje erdvėje vyrauja ribotos valstybės imuniteto doktrinos požiūris, siekiama nustatyti ir detalizuoti išimtis iš bendros imuniteto taikymo prezumpcijos.

Teisės į teismą klausimas darbuose apie valstybės imunitetą analizuojamas fragmentiškai, nėra išsamiai analizuotas pagal aktualias naujoves, be to, nemaža dalis bylų dėl valstybės imuniteto taikymo Lietuvoje yra susijusios su žalos atlyginimu už *ius cogens* normų pažeidimą, todėl viena iš pasirinktų analizuoti problemų yra būtent Lietuvoje neanalizuoto valstybės imuniteto ir teisės į teismą santykio problema.

Darbo objektu yra tarptautinė valstybės imuniteto teisė, tačiau siekiant atskleisti jos praktinį įgyvendinimą bei nustatyti aktualių problemų turinį, šiame darbe yra nagrinėjama ir nacionalinė valstybių teisė bei teismų praktika. Vis dėlto, šie tarptautinės valstybės imuniteto teisės šaltiniai nėra darbo objektu, šiame darbe jie yra tarptautinės teisės laikymąsi atskleidžiantys faktai bei galimi tarptautinio papročio šaltiniai.

⁷ GAUBIENĖ, N. *Valstybės imunitetas tarptautiniame civiliniame procese*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2017. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:20309450/datastreams/MAIN/content>>, p. 55-75.

Darbą sudaro keturios esminės struktūrinės dalys, pirmoje dalyje analizuojami tarptautinės valstybės imuniteto teisės šaltiniai bei šiuolaikinis valstybių požiūris, antroje dalyje nagrinėjama valstybės imuniteto subjekto kvalifikavimo problema, trečioje dalyje atliekama ginčo pobūdžio svarbos valstybės imuniteto taikymui apžvalga, ketvirtoje dalyje aptariama tarptautinės valstybės imuniteto teisės įtaka teisei į teisminę gynybą.

Darbo objektas yra susijęs su jurisdikciniu ir vykdymo imunitetais. Šiame darbe valstybės imunitetas yra suprantamas kaip imunitetas nuo jurisdikcijos, o analizuojant imunitetą nuo ieškinio užtikrinimo priemonių ir (ar) vykdymo, tai pažymima atskirai. Pažymėtina, kad, siekiant išsamios subjekto kvalifikavimo problemos analizės, darbe paliečiami panašūs diplomatiniai, konsuliniai bei tarptautinių organizacijų imunitetai.

Darbo tyrimo metodai.

Darbo objektas analizuojamas naudojant toliau pateikiamus metodus.

1. *Analizės metodas* – panaudotas nagrinėjant užsienio ir Lietuvos teismų praktiką; tiriant Tarptautinio Teisingumo Teismo praktikos tendencijas, mokslinius darbus;
2. *Aprašomasis metodas* – panaudotas atskleisti tarptautinės valstybės imuniteto teisės šaltinių turinį, atskiriant tarptautinės valstybės imuniteto teisės subjektus nuo panašių imunitetų subjektų, aprašant teisės į teismą turinį valstybės imuniteto doktrinos kontekste;
3. *Lyginamasis istorinis metodas* – nagrinėjant tarptautinės valstybės imuniteto teisės šaltinių ir doktrinos rūšių dinamiką;
4. *Lyginimasis metodas* – analizuojant šiuolaikinį valstybių požiūrį į valstybės imuniteto rūšis ir privalomumą; analizuojant ginčo pobūdžio ir tikslo kvalifikavimo ypatumus skirtingose valstybėse; analizuojant subjekto kvalifikavimo kriterijus (pavyzdžiui, analizuojant praktikos dėl valstybės ir tarptautinių organizacijų panašumą); nagrinėjant JAV ir Lietuvos nacionalinių teisės aktų santykį ir įtaką teisės į teisminę gynybą ir valstybės imuniteto balansui (pavyzdžiui, analizuojant JAV ir Lietuvos nacionalinius įstatymus, priimtus, siekiant užtikrinti teisę į teisminę gynybą).

Darbo originalumas.

Iki šiol užsienio ir Lietuvos teisės mokslo darbuose yra analizuoti tarptautinės valstybės imuniteto teisės subjektų kvalifikavimo, doktrinos teisiškumo, šaltinių pakankamumo klausimai, įvairialypė šiuo metu egzistuojančių doktrinos taikymo taisyklių interpretacija.

Lietuvoje valstybės imuniteto klausimą analizavo dr. V. Mikelėnas (2001 m.),⁸ dr. A. Smaliukas ir Y. Goldammer (2005 m.),⁹ dr. Simona Selelionytė-Drukteinienė 2008 m. apgintoje disertacijoje nagrinėjo valstybės deliktinės atsakomybės raidos tendencijas,¹⁰ 2012 m. disertacijoje dr. E. Zemlytė analizavo valstybės kaip arbitražinio susitarimo šalies problematiką,¹¹ 2014 m. straipsniuose bei 2015 m. disertacijoje dr. J. Zaleskis analizavo šiuolaikinės tarptautinės valstybės imuniteto teisės teisiškumo pokyčius,¹² 2017 m. disertacijoje dr. N. Gaubienė nagrinėjo valstybės imuniteto doktriną skirtingose civilinio proceso stadijose.¹³ Pažymėtini advokatės K. Balevičienės 2004 m. ir 2005 m. publikuoti straipsniai, kuriuose atlikta valstybės imuniteto doktrinos subjektų bei ribotos apimties doktrinos taikymo Lietuvoje klausimų analizė,¹⁴ N. Toleikytės 2013 m. straipsniai.¹⁵ Išskirtini užsienio mokslininkų ledi H. Fox,¹⁶ E. K. Bankas,¹⁷ R. Garnett,¹⁸ X. Yang¹⁹ atlikti moksliniai tyrimai valstybės imuniteto tema.

⁸ MIKELĖNAS, V. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001.

⁹ SMALIUKAS, A.; GOLDAMMER, Y. *The Restrictive Theory of State Immunity in Lithuania: Reality or Illusion*. Baltic Yearbook of International Law. Volume 5, 2005. Martinus Nijhoff Publishers.

¹⁰ SELELIONYTĖ-DRUKTEINIENĖ, S. *Valstybės deliktinės atsakomybės raidos tendencijos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (001S), Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.

¹¹ ZEMLYTĖ, E. *Valstybė kaip arbitražinio susitarimo šalis*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://epublications.vu.lt/object/elaba:2086800/index.html>>.

¹² ZALESKIS, J. *Šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto teisė: teisiškumo pokyčiai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://epublications.vu.lt/object/elaba:15213080/15213080.pdf>>; ZALESKIS, J. Kritiškas požiūris į tai, ar tarptautinė valstybės imuniteto teisė yra teisė. *Teisė*, 2014, p. 137-147. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/3904/3339>>; ZALESKIS, J. Lietuvos teismų požiūris į tarptautinę valstybės imuniteto teisę. *Teisė*, 2014, p. 190-199. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/5084/5229>>.

¹³ GAUBIENĖ, N. *Valstybės imunitetas tarptautiniame civiliniame procese*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2017. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:20309450/datastreams/MAIN/content>>.

¹⁴ BALEVIČIENĖ, K. Riboto valstybės imuniteto doktrina ir jos taikymas Lietuvos Respublikoje. *Jurisprudencija*, 2004. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3203>>; BALEVIČIENĖ, K. Subjektai, turintys teisę naudotis valstybės imunitetu nuo kitos valstybės teismo jurisdikcijos. *Jurisprudencija*, 2005. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2933/2736>>.

¹⁵ TOLEIKYTĖ, N. Valstybės imunitetas nuo užsienio teismų jurisdikcijos. *Teisė*, 2013, p. 167-180. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <www.journals.vu.lt/teise/article/download/1249/67>; TOLEIKYTĖ, N. Valstybės imuniteto taikymas *ius cogens* normų pažeidimo atveju. *Teisė*, 2013, p. 205-218. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <<https://doi.org/10.15388/Teise.2013.0.1909>>.

¹⁶ FOX, H.; WEBB, Ph. *The Law of State Immunity*. Third Edition. Oxford: Oxford University Press, 2013.

¹⁷ BANKAS, E. K. *The State Immunity Controversy in International Law: Private Suits against Sovereign States in Domestic Courts*. Berlin: Springer, 2005. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://rd.springer.com/content/pdf/10.1007%2F3-540-27883-4_9.pdf>.

¹⁸ GARNETT, R. *State and Diplomatic Immunity and Employment Rights: European Law to the Rescue*. International and Comparative Law Quarterly, 2015, Vol. 64.

¹⁹ YANG, X. *State Immunity in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.

Per paskutinius penkerius metus šio darbo tema nėra parašyta magistro darbų.

Šio darbo aktualumas pasireiškia tuo, kad darbe siekiama detaliai apžvelgti tarptautinės valstybės imuniteto teisės raidą, siekiant nustatyti dėl tokios raidos kylančias šiuo metu aktualiausias problemas, pateikiama aktuali reikšmingiausių problemų analizė. Darbe analizuojami naujieji Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – **JAV**), Kanados, Rusijos įstatymai (priimti 2016 m.) ir jų atitiktis tarptautinei teisei, naujausia Tarptautinio Teisingumo Teismo (toliau – **TTT**) praktika (2019 m.), nauja EŽTT praktika dėl Lietuvos teismų praktikos valstybės imuniteto srityje (2017 m.) bei naujausia Lietuvos teismų praktika (2018 m.).

Svarbiausi šaltiniai.

Analizuojamos problemos yra atskleistos, remiantis vyraujančia teisės doktrina, istorine ir šiuolaikine valstybių nacionalinių teismų praktika, tarptautinių teismų sprendimais bei aktualiais tarptautiniais ir nacionaliniais teisės aktais.

Šio darbo tikslui pasiekti daugiausia analizuoti dr. J. Zaleskio, dr. L. Štarienės ir dr. N. Gaubienės darbai: J. Zaleskio 2014 m. publikuoti straipsniai ir 2016 m. apginta disertacija „Šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto teisė: teisiškumo pokyčiai“, kuriuose analizuotas doktrinos teisiškumą bei Lietuvos teismų požiūrį į tarptautinę valstybės imuniteto teisę,²⁰ L. Štarienės 2010 m. publikuotas straipsnis, kuriame nagrinėtos EŽTT sprendimo *Cudak v. Lietuva* pasekmės Lietuvai,²¹ 2017 m. N. Gaubienės disertacija „Valstybės imunitetas tarptautiniame civiliniame procese“, kurioje nagrinėtas valstybės imuniteto doktrinos taikymas skirtingose civilinio proceso stadijose, tirtos išimtys iš valstybės imuniteto.²²

²⁰ ZALESKIS, J. *Šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto teisė: teisiškumo pokyčiai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://epublications.vu.lt/object/elaba:15213080/15213080.pdf>>; ZALESKIS, J. Kritiškas požiūris į tai, ar tarptautinė valstybės imuniteto teisė yra teisė. *Teisė*, 2014, p. 137-147. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/3904/3339>>; ZALESKIS, J. Lietuvos teismų požiūris į tarptautinę valstybės imuniteto teisę. *Teisė*, 2014, p. 190-199. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/5084/5229>>.

²¹ ŠTARIENĖ, L. *Cudak v. Lithuania and the European Court of Human Rights approach to the State Immunity Doctrine*. Jurisprudencija: Mykolas Romeris University, 2010. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <<https://repository.mruni.eu/handle/007/11680>>.

²² GAUBIENĖ, N. *Valstybės imunitetas tarptautiniame civiliniame procese*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2017. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:20309450/datastreams/MAIN/content>>.

Darbo tikslui pasiekti daugiausia naudota užsienio doktrina: profesorių P.-H. Verdier ir E. Voeten 2014 m. atlikta valstybių praktikos analizė,²³ 2018 m. Z. Akthar mokslinis straipsnis,²⁴ D. Franchini atlikta JAV praktikos analizė naujausios TTT praktikos kontekste.²⁵

Didelis dėmesys skiriamas skirtas visai tarptautinei bendrijai reikšmingiems TTT sprendimams, autoritetingai EŽTT praktikai, Lietuvos ir užsienio valstybių teismų praktikai.

Taip pat darbe išsamiai analizuojami nacionaliniai ir tarptautiniai aktai: išskirtina 2004 m. priimta JT valstybės imuniteto konvencija. Nors šiuo metu konvencija nėra įsigaliojusi dėl nepakankamo ją ratifikavusių valstybių skaičiaus, tačiau tarptautinėje teisėje JT valstybės imuniteto konvencija yra pripažįstama pirmuoju universaliu tarptautinės valstybės imuniteto teisės šaltiniu, todėl yra ypač reikšminga nagrinėjamai temai. Taip pat remiamasi 1972 m. Europos Tarybos priimta Europos konvencija dėl valstybės imuniteto (toliau – **Bazelio konvencija**),²⁶ nacionaliniais įstatymais priimtais JAV, Kanadoje, Rusijoje.

²³ VERDIER P.-H., VOETEN, E. *How Does Customary International Law Change? The Case of State Immunity*. *International Studies Quarterly*, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2106627>.

²⁴ AKTHAR, Z. *Acts of State, State Immunity, and Judicial Review in the United States*. De Gruyter Open, 2018. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <[https://content.sciendo.com/configurable/contentpage/journals\\$002fbjals\\$002f7\\$002f1\\$002farticle-p205.xml](https://content.sciendo.com/configurable/contentpage/journals$002fbjals$002f7$002f1$002farticle-p205.xml)>.

²⁵ FRANCHINI, D. *State Immunity as a Tool of Foreign Policy: The Unanswered Question of Certain Iranian Assets* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3449086>.

²⁶ 1972 m. Europos valstybės imuniteto konvencija. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/074>>.

1. Tarptautinės valstybės imuniteto teisės raida

Nuo pirmojo teismo sprendimo byloje *The Schooner Exchange v. McFaddon* (1812 m.)²⁷, padėjusio pagrindus teisinei valstybės imuniteto doktrinos analizei, šios tarptautinės teisės srities supratimas ir taikymas iki šiol nėra darnūs. Kvestionuojamas tarptautiniame lygmenyje atliktų bandymų unifikuoti tarptautinę valstybės imuniteto teisę privalomumas, nevientisa nacionalinių teismų praktika, tam tikrų valstybių pasirinkimas apibrėžti nagrinėjamą klausimą nacionaliniais teisės aktais suponuoja, kad tarptautinės valstybės imuniteto teisės reglamentavimui trūksta vientisumo, o raida yra ypač dinamiška. Siekiant išgryninti aktualias problemas, svarbu identifikuoti tarptautinės valstybės imuniteto raidos ypatumus bei nustatyti, koks yra vyraujantis šiuolaikinis valstybių požiūris į šį tarptautinės teisės institutą.

1.1. Tarptautinės valstybės imuniteto teisės šaltiniai

Šiuo metu pripažįstama, kad valstybės, jos organų ir atstovų, turto imunitetas nuo užsienio valstybės jurisdikcijos yra visuotinai pripažintas principas, reikalingas valstybei apsaugoti nuo kitos valstybės organų valdingų veiksmų.²⁸ Tačiau teisinė valstybės imuniteto doktrina ir jos turinys vystėsi palaipsniui, juos įtvirtino įvairūs, teismų praktikoje ir doktrinoje nevienareikšmiškai vertinami šaltiniai.

Valstybės imuniteto doktrinos ištakos siejamos su suvereniteto koncepcija. Valstybės suverenitetas reiškia nepriklausomybę ir galią, kiekviena valstybė turi lygybę tarptautiniuose santykiuose ir juo labiau tarptautinėje teisėje.²⁹ Dėl tokio suvereniteto suvokimo valstybės imuniteto doktrina ypač sustiprėjo absoliutizmo laikotarpiu, kuriantis nacionalinėms valstybėms, todėl valstybės imuniteto doktrina buvo taikoma kone be išlygų ir pareikšti ieškinį užsienio valstybei beveik nebuvo įmanoma.³⁰

Absoliuti valstybės imuniteto doktrina (kai imunitetui taikyti pakanka tik nustatyti valstybės subjektiškumą) visuotinai buvo taikoma iki XX amžiaus pradžios. Tačiau ilgainiui valstybių praktikoje pradėtas pripažinti ribotas valstybės imunitetas, reiškiantis

²⁷ JAV Aukščiausiasis Teismas. 1812 m. vasario 24 d. sprendimas *The Schooner Exchange v. McFaddon* byloje [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/11/116/>>.

²⁸ VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 201.

²⁹ BANKAS, E. K. *The State Immunity Controversy in International Law: Private Suits against Sovereign States in Domestic Courts*. Berlin: Springer, 2005. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://rd.springer.com/content/pdf/10.1007%2F3-540-27883-4_9.pdf>. p. 33.

³⁰ MIKELĖNAS, V. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 147.

atsisakymą taikyti imunitetą privatinų santykių sferoje. Pagarbą valstybių suverenitetui patvirtinantis principas, kad lygus lygiam neturi valdžios, buvo nukonkuruotas augančio valstybių ekonominio aktyvumo.

Pirmieji bandymai riboti imunitetą matomi nacionalinių teismų praktikoje. Belgijos, Italijos ir Prancūzijos teismai priėmė reikšmingus teismo sprendimus, kuriuose pradėtas taikyti ribotas valstybės imunitetas komercinių santykių srityje dar XIX a. pabaigoje.³¹ Pastebėtina, kad pirmosios, savo praktikoje atsisakiusios absoliutaus valstybės imuniteto, buvo geopolitine prasme mažos valstybės. Tokią tendenciją mokslininkai P.-H. Verdier ir E. Voeten pagrindžia logiška teorija, kad šalys, kurių elgesys turi nedidelį tikėtiną precedentinį poveikį, rečiau susiduria su rizika paveikti tarptautinėje bendruomenėje egzistuojantį paprotį.³²

Tarptautiniu mastu valstybės imunitetas pirmiausia ribotas fragmentiškai. 1926 m. Briuselio konvencija dėl tam tikrų taisyklių, susijusių su valstybinių laivų imunitetu³³ nustatė galimybę areštuoti valstybei priklausančius prekybinius laivus ir nukreipti į juos išieškojimą pagal valstybės prievoles.³⁴ Šiandien aktuali 1982 m. Jungtinių Tautų (toliau – JT) Jūrų teisės konvencija taip pat numato valstybei priklausančių laivų imunitetui taikomus apribojimus – imunitetas suteikiamas tik karo ir kitiems valstybiniam laivams, nevykdantiems komercinių funkcijų.³⁵

Pirmieji teisės aktai, visa apimtimi skirti valstybės imuniteto klausimams reglamentuoti, yra priimti nacionaliniu mastu, daugiausia bendrosios teisės tradicijos šalyse. 1952 m. paskelbusi atsisakanti absoliutaus imuniteto,³⁶ o 1976 m. priėmusi Užsienio suverenų imunitetų įstatymą, JAV tapo pirmąja valstybe, nacionaliniu įstatymu apibrėžusi

³¹ FOX, H.; WEBB, Ph. *The Law of State Immunity*. Third Edition. Oxford: Oxford University Press, 2013. p. 13-14. Iš GAUBIENĖ, N. *Valstybės imunitetas tarptautiniame civiliniame procese*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2017. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:20309450/datastreams/MAIN/content>>, p. 37-39.

³² VERDIER P.-H., VOETEN, E. *How Does Customary International Law Change? The Case of State Immunity*. *International Studies Quarterly*, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2106627>. p. 3.

³³ 1926 m. Tarptautinė konvencija dėl tam tikrų taisyklių, susijusių su valstybei priklausančių laivų imunitetu (Briuselio konvencija). [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://treaties.un.org/pages/showDetails.aspx?objid=0800000280166914>>.

³⁴ MIKELĖNAS, V. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 148; TOLEIKYTĖ, N. Valstybės imunitetas nuo užsienio teismų jurisdikcijos. *Teisė*, 2013, p. 167-180. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: <www.journals.vu.lt/teise/article/download/1249/67>, p. 172.

³⁵ 1982 m. JT jūrų teisės konvencija. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 107-4786. Iš MIKELĖNAS, V. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 147.

³⁶ ZALESKIS, J. *Šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto teisė: teisiškumo pokyčiai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://epublications.vu.lt/object/elaba:15213080/15213080.pdf>>, p. 29.

valstybės imunitetą.³⁷ Sekdamos JAV pavyzdžiu ir reaguodamos į tarptautinėje erdvėje vykdomus pokyčius, Jungtinė Karalystė (toliau – **JK**) 1978 m. priėmė Valstybės imuniteto įstatymą,³⁸ nacionalinius teisės aktus priėmė Australija,³⁹ Kanada, Pakistanas, Pietų Afrikos Respublika.⁴⁰ Pažymėtina, kad įstatymų leidyba turėjo teigiamą poveikį nacionalinių teismų praktikos nuoseklumui. Pavyzdžiui, JK teismams nuo 8 dešimtmečio atsisakius absoliutaus valstybės imuniteto principo ir pradėjus kurti precedentą dėl riboto valstybės imuniteto taikymo, kilęs konfliktas tarp senųjų ir naujųjų bylų padarė Anglijos teisę šiuo klausimu labai neapibrėžta.⁴¹ Todėl 1978 m. priėmus JK Valstybės imuniteto įstatymą, buvo apibrėžti kriterijai valstybės imuniteto taikymo apimčiai nustatyti. Vis dėlto, toks reglamentavimas turi galią tik nacionaliniu mastu, be to, jį atlikę tik mažuma pasaulio valstybių.

Kitose pasaulio valstybėse, ypač kontinentinės teisės tradicijos šalyse, nėra priimta specialių įstatymų, skirtų reglamentuoti klausimams, susijusiems su užsienio valstybės imunitetu.⁴² Dėl to, šiose valstybėse (įskaitant Lietuvą), svarbiausiu šaltiniu yra teismų praktika.

Vienas svarbiausių tarptautinės teisės šaltinių yra tarptautinė konvencija. Tiesiogiai reglamentuojančios valstybės imuniteto klausimus tarptautiniu lygmeniu konvencijų priėmimas buvo paskatintas vyraujančios nacionalinių teismų praktikos bei augančios tendencijos priimti nacionalinius teisės aktus.

Europos regione 1972 m. buvo priimta Bazelio konvencija.⁴³ Šia sutartimi buvo siekiama suvienyti Europos valstybių praktiką valstybės imuniteto klausimais, bet susidurta su sunkumais, kadangi kiekvienos valstybės teismai šiuos klausimus sprendžia skirtingai.⁴⁴ Panašus bandymas siekti teisinio aiškumo valstybės imuniteto srityje matomas Amerikos regione. Amerikos Valstijų organizacija parengė Inter-Amerikos konvencijos dėl valstybių

³⁷ 1976 m. Jungtinių Amerikos Valstijų Užsienio suverenų imunitetų įstatymas [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-90/pdf/STATUTE-90-Pg2891.pdf>>.

³⁸ 1978 m. Jungtinės Karalystės Valstybės imuniteto įstatymas [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1978/33>>.

³⁹ 1985 m. Australijos Užsienio valstybių imunitetų įstatymas [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.comlaw.gov.au/Details/C2010C00145>>;

⁴⁰ AKEHURST, M.; MALANCZUK, P. *Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2000, p. 157.

⁴¹ *Ibid.*

⁴² ZEMLYTĖ, E. *Valstybė kaip arbitražinio susitarimo šalis*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://epublications.vu.lt/object/elaba:2086800/index.html>>, p. 140.

⁴³ 1972 m. Europos valstybės imuniteto konvencija. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/074>>.

⁴⁴ TOLEIKYTĖ, N. Valstybės imunitetas nuo užsienio teismų jurisdikcijos. *Teisė*, 2013, p. 167-180. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <www.journals.vu.lt/teise/article/download/1249/67>, p. 172.

jurisdikcinio imuniteto projektą, kuris 1983 m. buvo perduotas organizacijos valstybių vyriausybėms svarstyti.⁴⁵ Tuo tarpu, pirmuoju bandymu visuotinai unifikuoti tarptautinę valstybės imuniteto teisę yra 2004 m. JT valstybės imuniteto konvencija.⁴⁶ Konvencija siekta sustiprinti teisinį tikrumą, ypač valstybių santykiuose su fiziniais ar juridiniais asmenimis, prisidėti prie tarptautinės teisės kodifikavimo ir plėtros bei šios srities praktikos suderinimo.⁴⁷ Šiuo metu JT valstybės imuniteto konvencija nėra formaliai galiojanti, nes nėra ratifikuota minimalaus valstybių skaičiaus,⁴⁸ tačiau nagrinėjamam valstybės imuniteto klausimui ji yra ypač aktuali, kadangi tarptautinėje erdvėje ji pripažįstama ir taikoma kaip detali ir autoritetinga tarptautinės paprotinės teisės šaltinio kodifikacija.⁴⁹ Dėl šios priežasties paminėtinas ir ypač autoritetingas 1991 m. Tarptautinės teisės komisijos Valstybių ir jų turto jurisdikcinių imunitetų straipsnių projektas su komentarais, leidžiantis išspręsti kylančius konvencijos aiškinimo klausimus.⁵⁰

Bazelio konvencijos ir JT valstybės imuniteto konvencijos preambulėse pateikiamų priėmimo aplinkybių ir prielaidų analizė leidžia daryti išvadą, kad šiais tarptautiniais teisės aktais bandyta atspindėti vyraujančią valstybių požiūrį į tarptautinę valstybės imuniteto teisę.⁵¹ Vis dėlto, minėtos konvencijos neįgijo tiesioginio privalomumo požymių – Bazelio konvencija buvo priimta, tačiau šiuo metu yra ratifikuota tik 8 valstybių,⁵² Inter-Amerikos

⁴⁵ TARPTAUTINĖS TEISĖS KOMISIJA. 1991 m. Valstybių ir jų turto jurisdikcinių imunitetų straipsnių projektas su komentarais. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/4_1_1991.pdf>, 39 ir 40 straipsniai.

⁴⁶ 2004 m. JT konvencija dėl valstybių ir jų turto imuniteto jurisdikcinių imunitetų. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://treaties.un.org/doc/Treaties/2004/12/20041202%2003-50%20PM/CH_III_13p.pdf>.

⁴⁷ *Ibid*, preambulė.

⁴⁸ Jungtinių Tautų tinklalapyje skelbiamas JT valstybės imuniteto konvencijos narių sąrašas. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=III-13&chapter=3&clang=_en>.

⁴⁹ „JT valstybės imuniteto konvencijos parengiamosios medžiagos analizė atskleidžia, kad konvencijoje numatytos taisyklės kyla iš valstybių praktikos, atitinkančios tarptautinių papročių požymius.“ Iš ZALESKIS, J. *Šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto teisė: teisiškumo pokyčiai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://epublications.vu.lt/object/elaba:15213080/15213080.pdf>>, p. 176.

⁵⁰ TARPTAUTINĖS TEISĖS KOMISIJA. 1991 m. Valstybių ir jų turto jurisdikcinių imunitetų straipsnių projektas su komentarais. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/4_1_1991.pdf>. Iš ZALESKIS, J. *Šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto teisė: teisiškumo pokyčiai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://epublications.vu.lt/object/elaba:15213080/15213080.pdf>>, p. 84.

⁵¹ Bazelio konvencijos preambulė: „priimama atsižvelgiant į tarptautinėje teisėje egzistuojančią tendenciją tam tikrais atvejais apriboti valstybių imunitetą užsienio teismuose“; JT valstybės imuniteto konvencijos preambulė: „imunitetas yra visuotinai pripažįstamas kaip paprotinės tarptautinės teisės principas“.

⁵² Europos Tarybos tinklalapyje skelbiamas Bazelio konvencijos narių sąrašas. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/074/signatures?p_auth=wWHEDmFd>.

konvencija dėl valstybių jurisdikcinio imuniteto nebuvo priimta, JT valstybės imuniteto konvenciją yra ratifikavusios 22 valstybės.⁵³

Pastebėtina, kad vyrauja vangaus tarptautinių sutarčių ratifikavimo tendencija, minėtus nacionalinius teisės aktus būtina atskirti nuo tarptautinės teisės šaltinių⁵⁴ bei tai, kad dauguma kontinentinės teisės valstybių poziciją formuoja teismų praktikos pagalba. Dėl šių priežasčių aktualiais tarptautinės valstybės imuniteto teisės šaltiniais taip pat laikomi tarptautinis paprotys, pasaulio teismu vadinamo TTT praktika,⁵⁵ o valstybės imuniteto ir teisės į teismą santykio atžvilgiu taip pat aktuali EŽTT⁵⁶ praktika.⁵⁷

Atskirai pažymėtina tarptautinio papročio svarba. Tarptautinio papročio kaip tarptautinės valstybės imuniteto teisės šaltinio klausimas yra mokslininkų diskusijų objektu, tačiau šiuo metu vis plačiau pripažįstamas šio šaltinio privalomumas. Didelį autoritetą tarptautinėje teisėje turinti Tarptautinės teisės komisija (toliau – **TTK**) konstatavo, kad valstybės imunitetas yra bendra tarptautinės paprotinės teisės taisyklė, įsitvirtinusi dabartinėje valstybių praktikoje.⁵⁸ Tarptautinis paprotys, kaip bendros įstatymų pripažintos praktikos įrodymas yra laikomas TTT ginčų sprendimui privalomu šaltiniu.⁵⁹ Požiūris, kad valstybių ir jos turto imunitetus pirmiausia reguliuoja paprotinės normos taip pat yra pripažįstamas teisės doktrinoje.⁶⁰ Priešingo požiūrio teorijos daugiausia dėmesio skiria decentralizuotiems priverstinio vykdymo mechanizmams, papročio kaip šaltinio kritika yra paremta priverstinio laikymosi įrankių trūkumais.⁶¹ J. Zaleskis nurodo, kad tarptautiniams papročiams, kaip teisės šaltiniui būdingas žemo lygio apibrėžtumas nulemia

⁵³ JT valstybės imuniteto konvencijos 30 straipsnis numato, kad konvencijos įsigalioja, po to, kai JT Generaliniam Sekretoriui bus pateiktas trisdešimtasis ratifikavimo, priėmimo, patvirtinimo ar prisijungimo dokumentas.

⁵⁴ AKEHURST, M.; MALANCZUK, P. *Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2000, p. 157.

⁵⁵ Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2012 m. vasario 3 d. sprendimas *Jurisdikcinių imunitetų byloje (Vokietija prieš Italiją: Graikija įstojusi į procesą)* / International Court of Justice, *Jurisdictional immunities of the State (Germany v. Italy: Greece intervening)*, Judgement of February 3rd, 2012, I.C.J. Reports, 2012.

⁵⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika nėra formalus šaltinis, bet sprendimai daro įtaką valstybėms tarptautinės valstybės imuniteto teisės srityje. Žiūrėti pvz.: Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2017 m. vasario 8 d. sprendimas *Naku prieš Lietuvą* byloje, Nr. 26126/07; Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2010 m. kovo 23 d. sprendimas *Cudak prieš Lietuvą* byloje, Nr. 15869/02.

⁵⁷ TTT ir EŽTT praktika išamiau analizuojama tolesniuose šio darbo skyriuose.

⁵⁸ ZALESKIS, J. *Šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto teisė: teisiškumo pokyčiai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://epublications.vu.lt/object/elaba:15213080/15213080.pdf>>, p. 53.

⁵⁹ TTT statutas. 38 straipsnis. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 21 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.icj-cij.org/en/statute>>.

⁶⁰ Žiūrėti pvz.: VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 200; FOX, H.; WEBB, Ph. *The Law of State Immunity*. Third Edition. Oxford: Oxford University Press, 2013. p. 14

⁶¹ VERDIER P.-H., VOETEN, E. *How Does Customary International Law Change? The Case of State Immunity*. International Studies Quarterly, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2106627>. p. 2.

kritišką požiūrį ir vengimą prisijungti prie juos reguliuojančių tarptautinių sutarčių.⁶² Sutiktina, kad tarptautinis paprotys pasižymi konkretumo ir priverstinio įgyvendinimo trūkumais, todėl tarptautinis paprotys yra laikytinas fundamentaliu, tačiau problematiškiausiu tarptautinės valstybės imuniteto teisės šaltiniu.

Tarptautinės valstybės imuniteto teisės reglamentavimas nėra sistemingas, vertinant valstybės imuniteto klausimus atsižvelgtina į skirtingų rūšių ir turinio vieningumo stokojančius šaltinius (teismų praktika, nacionaliniai teisės aktai, konvencijos ir papročiai). Pagrindinis visuotinai privalomas šaltinis yra tarptautiniai papročiai. Darytina išvada, kad tarptautinės valstybės imuniteto teisės reglamentavimas nėra pakankamas, atsižvelgiant į papročio specifiką, valstybės vis dar turi erdvės interpretuoti tarptautinę valstybės imuniteto teisę, atsižvelgdamos į politinius ar ekonominius interesus.

1.2. Šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto teisė

Šiuo metu tarptautinėje teisėje pripažįstamas ribotos apimties valstybės imunitetas, todėl aktualiu mokslininkų ir įstatymų leidėjų tyrimo objektu yra riboto valstybės imuniteto turinio ir taikymo analizė. Vis dėlto, pasaulyje yra nemažai valstybių, kurios vis dar laikosi pozicijos, jog valstybės imunitetas yra absoliutus, arba kvestionuoja doktrinos teisiškumą. Politinis valstybės imuniteto pobūdis, tarptautinės valstybės imuniteto teisės šaltinių apibrėžtumo ir vieningo interpretavimo stoka suponuoja, kad tolesnei darbo analizei reikalinga apžvelgti šiuolaikines tarptautinės valstybės imuniteto teisės tendencijas.

Minėta, teisės doktrinoje vis labiau įsigali pozicija, kad absoliutaus imuniteto doktrina yra aktuali tik istoriniu požiūriu, vis daugiau dėmesio skiriama riboto imuniteto turinio ir taikymo klausimams.⁶³ Valstybės imuniteto sąvoka pakito tiek, kad ja pradėta vadinti visus santykius, kylančius šioje srityje ir buvo sutapatinta su visuotinai taikoma riboto imuniteto doktrina.⁶⁴ Laikoma, kad tėra maža tikimybė, kad absoliutaus imuniteto

⁶² ZALESKIS, J. *Šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto teisė: teisiškumo pokyčiai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://epublications.vu.lt/object/elaba:15213080/15213080.pdf>>, p. 175.

⁶³ GAUBIENĖ, N. *Valstybės imunitetas tarptautiniame civiliniame procese*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2017. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:20309450/datastreams/MAIN/content>>, p. 30; TOLEIKYTĖ, N. Valstybės imunitetas nuo užsienio teismų jurisdikcijos. *Teisė*, 2013, p. 167-180. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <www.journals.vu.lt/teise/article/download/1249/67>, p. 168.

⁶⁴ FOX, H.; WEBB, Ph. *The Law of State Immunity*. Third Edition. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 13. Iš GAUBIENĖ, N. *Valstybės imunitetas tarptautiniame civiliniame procese*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2017. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario

doktrina vėl taps bendraja taisykle.⁶⁵ Ši tendencija matoma nuo XX amžiaus pradžios – valstybių praktikoje valstybės imunitetas pradėtas nuosekliai riboti privatinio ir komercinio pobūdžio ginčiuose, pripažįstant, kad to reikalauja teisingumas asmenų, su kuriais valstybės sudaro komercinius sandorius, atžvilgiu.⁶⁶

Šiandien nemažai valstybių vis dar įgyvendina absoliutaus valstybės imuniteto doktriną. Antai, minėtas Inter-Amerikos konvencijos dėl valstybių jurisdikcinio imuniteto projektas, parengtas dar 1983 m., kuriuo, be kita ko, TTK rėmėsi konstatuodamas dominuojantį valstybių požiūrį, kad valstybės imunitetas yra ribotas, tačiau šis teisės aktas iki šiol nėra priimtas.⁶⁷ M. Akehurst 1997 m. padarė išvadą, kad „ypač Pietų Amerikoje vis dar laikomasi absoliutaus imuniteto taisyklės“.⁶⁸ Tai patvirtina ir 2014 m. P.-H. Verdier ir E. Voeten atlikta analizė, kuria nustatyta, kad dauguma Centrinės ir Pietų Amerikos valstybių nėra pasirinkusios atsisakyti absoliutaus valstybės imuniteto.⁶⁹

Įdomu tai, kad net didžiausios ribotos valstybės imuniteto doktrinos priešininkės ilgainiui yra veikiamos visuotinės krypties link ribotos apimties valstybės imuniteto doktrinos turinio, ypač po JT valstybės imuniteto konvencijos priėmimo 2004 m. Pavyzdžiui, nuosekliai taikančios absoliutų valstybės imunitetą Rusija ir Kinija, 2006 m. pasirašė šiandien ypatingai svarbiu paprotinės teisės šaltiniu laikomą JT valstybės imuniteto konvenciją.⁷⁰ Vis dėlto, konvencijos pasirašymas nenulemia pokyčio valstybių praktikoje, kol ji nėra ratifikuota. Antai, Honkongo specialiojo administracinio regiono Galutinės instancijos teismo sprendimu konstatuota, kad faktas, jog Kinija pasirašė JT valstybės imuniteto konvenciją neįpareigojo Kinijos atsižvelgti į jos nuostatas, nes savo teismų praktikoje Kinija iki šiol nuosekliai pripažįstą absoliutų valstybės imunitetą.⁷¹

26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:20309450/datastreams/MAIN/content>>, p. 30;

⁶⁵ TOMONORI, M. Denying Foreign State Immunity on the Ground of the Unavailability of Alternative Means [interaktyvus]. *The Modern Law Review Limited*, 2008, p. 734-752. [žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.jstor.org/stable/25151236?seq=2#metadata_info_tab_contents>, p.734.

⁶⁶ ZALESKIS, J. *Šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto teisė: teisiškumo pokyčiai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://epublications.vu.lt/object/elaba:15213080/15213080.pdf>>, p. 7-8.

⁶⁷ TARPTAUTINĖS TEISĖS KOMISIJA. 1991 m. Valstybių ir jų turto jurisdikcinių imunitetų straipsnių projektas su komentarais. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/4_1_1991.pdf>, 39 ir 40 straipsniai.

⁶⁸ AKEHURST, M.; MALANCZUK, P. *Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2000, p. 157.

⁶⁹ VERDIER P.-H., VOETEN, E. *How Does Customary International Law Change? The Case of State Immunity*. *International Studies Quarterly*, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2106627>. p. 38.

⁷⁰ Jungtinių Tautų tinklalapyje skelbiamas JT valstybės imuniteto konvencijos narių sąrašas. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=III-13&chapter=3&clang=en>.

⁷¹ Honkongo specialiojo administracinio regiono Galutinės instancijos teismas. 2011 m. birželio 8 d. sprendimas *Kongo Demokratinė Respublika ir kiti v. FG Hemisphere Associates LLC*

Analogiškas požiūris egzistuoja ir Rusijoje.⁷² Vis dėlto, 2015 m. Rusija priėmė įstatymą „Dėl užsienio valstybės jurisdikcinio ir turto imunitetų Rusijos Federacijoje“, tačiau šio įstatymo teisiškumas kvestionuojamas dėl nuostatų, kurių pagrindu imuniteto taikymo klausimas sprendžiamas remiantis abipusiškumo kriterijumi.⁷³ Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad šio įstatymo priėmimą nulėmė nepalanki EŽTT praktika, o ne JT valstybės imuniteto konvencijos pasirašymas.⁷⁴ Manytina, kad JT valstybės imuniteto konvencijos pasirašymas nenulemia teismų praktikos pokyčio. Atsižvelgiant į valstybių tendenciją vengti prisijungimo prie konvencijos, nėra tikėtina, kad valstybės, prieštaraujančios ribotam valstybės imuniteto taikymui, būtų linkusios ratifikuoti pasirašytą konvenciją.

Minėta, kad dauguma valstybių pripažįsta, kad šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto teisė yra ribotos apimties. Tai patvirtina 2014 m. P.-H. Verdier ir E. Voeten atlikto valstybių istorinės teismų praktikos tyrimo išvados.⁷⁵ Tyrimo rezultatuose paskelbta, kad 75 valstybės įgyvendina riboto valstybės imuniteto doktriną, o absoliutų valstybės imunitetą taiko 45 iš 121 išstudijuotos valstybės.⁷⁶

byloje [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: <[https://www.hkll.hk/cgi-bin/sinodisp/eng/hk/cases/hkcfa/2011/43.html?stem=&synonyms=&query=title\(democratic%20congo\)](https://www.hkll.hk/cgi-bin/sinodisp/eng/hk/cases/hkcfa/2011/43.html?stem=&synonyms=&query=title(democratic%20congo))>.

⁷² VERDIER P.-H., VOETEN, E. *How Does Customary International Law Change? The Case of State Immunity*. International Studies Quarterly, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2106627>. p. 15.

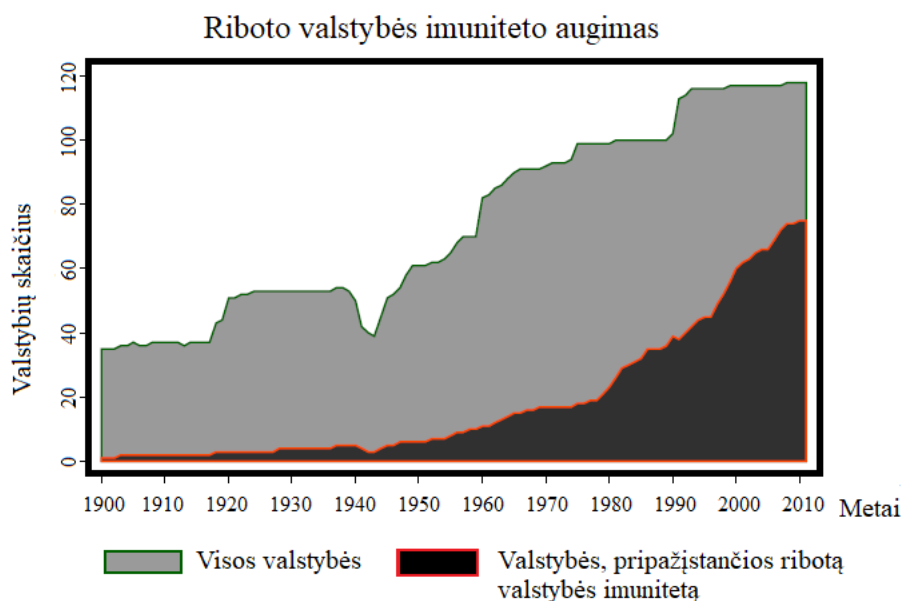
⁷³ 2015 m. Rusijos Federalinis įstatymas „Dėl užsienio valstybės jurisdikcinių ir turto imunitetų Rusijos Federacijoje“ [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ivo.garant.ru/#/document/71237734/paragraph/1:0>>.

⁷⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2013 m. kovo 14 d. sprendimas *Oleynikov prieš Rusiją* byloje, Nr. 36703/04.

⁷⁵ VERDIER P.-H., VOETEN, E. *How Does Customary International Law Change? The Case of State Immunity*. International Studies Quarterly, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2106627>.

⁷⁶ Šiuo metu JT Organizacija pripažįsta, jog pasaulyje yra 195 valstybės. Cituojamame darbe atlikta 121 valstybės analizė, likusioms valstybėms įvertinti autoriai pristigo pakankamų ir objektyvių duomenų. VERDIER P.-H., VOETEN, E. *How Does Customary International Law Change? The Case of State Immunity*. International Studies Quarterly, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2106627>.

Paveikslas Nr. 1:

1 paveikslas. P.-H. Verdier ir E. Voeten atlikto valstybių pripažįstančių ribotą valstybės imunitetą kitimo dinamika.⁷⁷

Ši schema patvirtina, kad politinis valstybės imuniteto doktrinos pobūdis iki šiol turi įtakos jos raidai. Ženklus valstybių, atsisakančių absoliučios valstybės imuniteto doktrinos, padaugėjimas nustatytas po 1952 m. JAV paskelbto perėjimo prie ribotos imuniteto doktrinos ir ypač dideli pakeitimai matomi po 1978 m. JK Valstybės imuniteto įstatymo priėmimo. Šie pokyčiai rodo, kad nesant privalomų gairių kaip aiškinti tam tikrą tarptautinės teisės klausimą, valstybės yra linkusios sekti įtakingų valstybių praktiką.

N. Toleikytės teigimu, reikšmingoje *The Schooner Exchange v. McFaddon* byloje, padėjusioje pagrindus valstybės imuniteto teisinei raidai, sprendimas buvo nulemtas būtent gerų JAV santykių su Prancūzija, svarbią reikšmę turėjo tai, kad Prancūzija ir JAV tuo metu buvo sąjungininkės.⁷⁸ JAV teismų praktikos analizę valstybės imuniteto taikymo srityje atlikusio Z. Akthar nuomone, teismų nenoras iki šiol nagrinėti tarptautinės valstybės imuniteto teisės klausimų yra nulemtas pagarbos suverenitetui, valdžių atribojimo doktrinos ir mandagumo priešasčių, teismai laiko tai vykdomosios valdžios atsakomybe.⁷⁹

⁷⁷ VERDIER P.-H., VOETEN, E. *How Does Customary International Law Change? The Case of State Immunity*. *International Studies Quarterly*, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2106627>. p. 3.

⁷⁸ „Ješkovai teigė, kad jų laivas buvo nelegaliai pasisavintas Prancūzijos ir reikalavo atkurti jų nuosavybę į minėtą laivą. JAV Aukščiausiasis teismas, nenorėdamas sukelti įtampos tarp sąjungininkų, paliko galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą, kuriuo pripažinta, kad laivas priklauso Prancūzijai.“ Iš TOLEIKYTĖ, N. Valstybės imunitetas nuo užsienio teismų jurisdikcijos. *Teisė*, 2013, p. 167-180. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <www.journals.vu.lt/teise/article/download/1249/67>, p. 170.

⁷⁹ AKTHAR, Z. *Acts of State, State Immunity, and Judicial Review in the United States*. *De Gruyter Open*, 2018. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą:

Iki šiol valstybių polinkį valstybės imunitetą palikti vystytis tarptautinėje paprotinėje teisėje J. Zaleskis taip pat paaiškina tuo, kad, sprendžiant jautrius santykių su užsienio valstybėmis klausimus, valstybės linkusios vengti tarptautinės valstybės imuniteto teisės ir sprendimus grįsti ne tarptautine teise, bet kitais šaltiniais: pagarbos ir mandagumo tarptautiniuose santykiuose arba vykdomosios valdžios politikos.⁸⁰ Pavyzdžių, kai gerų santykių tarp valstybių vertinimas sutapatinamas su valstybės imuniteto klausimu galima matyti ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) praktikoje: „atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos siekį palaikyti gerus santykius <...> ir gerbti suverenių galių lygybės principą tarp valstybių, <...> kolegija daro išvadą, kad [žemesnės instancijos] teismai pagrįstai konstatavo, jog neturi jurisdikcijos šioje byloje.“⁸¹

Vis dėlto, šiuo metu, galima pastebėti Lietuvos teismų praktikos kaitą. Visi iki šiol atlikti Lietuvos teismų praktikos tyrimai parodė, kad Lietuva vengia pripažinti doktrinos privalomumą.⁸² Tačiau naujausioje praktikoje galima išvelgti tokios tendencijos pokytį. 2018 m. Lietuvos apeliacinis teismas, spręsdamas JAV ambasados ir darbuotojo ginčą, konstatavo, kad nors nei Lietuva, nei JAV nėra JT valstybės imuniteto konvencijos šalimis, o pati konvencija nėra įsigaliojusi, tačiau ja kodifikuota tarptautinė paprotinė teisė, todėl jis yra privalomas Lietuvos teismams.⁸³ Teismas eksplicitiškai nurodė, kad nagrinėjamu atveju remiasi JT valstybės imuniteto konvencijos 11 straipsnio nuostatomis kaip vienu iš tarptautinės valstybės imuniteto teisės šaltinių.⁸⁴ Žinoma, vienas apeliacinės instancijos teismo sprendimas nesuteikia galimybės patvirtinti teismų praktikos pokytį, tačiau galima išvelgti valstybės imuniteto privalomumo pripažinimo Lietuvoje pradžią.

Galima konstatuoti, kad valstybių siekis bendradarbiauti ir užtikrinti pagarbą suverenitetui nulemia, kad valstybės nėra linkusios priimti drąsių sprendimų tarptautinės

<[https://content.sciendo.com/configurable/contentpage/journals\\$002fbjals\\$002f7\\$002f1\\$002farticle-p205.xml](https://content.sciendo.com/configurable/contentpage/journals$002fbjals$002f7$002f1$002farticle-p205.xml)>, p. 232.

⁸⁰ ZALESKIS, J. *Šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto teisė: teisiškumo pokyčiai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://epublications.vu.lt/object/elaba:15213080/15213080.pdf>>, p. 149.

⁸¹ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2010 m. kovo 23 d. sprendimas *Cudak prieš Lietuvą* byloje, Nr. 15869/02.

⁸² Žiūrėti pvz.: ZALESKIS, J. Lietuvos teismų požiūris į tarptautinę valstybės imuniteto teisę. *Teisė*, 2014, p. 190-199. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/5084/5229>>; TOLEIKYTĖ, N. Valstybės imunitetas nuo užsienio teismų jurisdikcijos. *Teisė*, 2013, p. 167-180. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <www.journals.vu.lt/teise/article/download/1249/67>, p. 172; SMALIUKAS, A.; GOLDAMMER, Y. *The Restrictive Theory of State Immunity in Lithuania: Reality or Illusion*. Baltic Yearbook of International Law. Volume 5, 2005. Martinus Nijhoff Publishers, p. 114.

⁸³ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2018 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje P. M. v. Jungtinių Amerikos Valstijų Ambasada*, Nr. e2-435-464/2018, 28 pastr.

⁸⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2018 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje P. M. v. Jungtinių Amerikos Valstijų Ambasada*, Nr. e2-435-464/2018, 28 pastr.

valstybės imuniteto teisės srityje. Manytina, kad politinis doktrinos pobūdis kliudo išsamiai privalomais šaltiniais reglamentuoti tarptautinę valstybės imuniteto teisę.

Svarbu pastebėti, kad nuo 1990 m. naujos arba nepriklausomybę atkūrusios valstybės linkusios pasirinkti ribotą valstybės imuniteto doktriną.⁸⁵ Tai galima paaiškinti tuo, kad sekdamas vyraujančią valstybių praktiką ir įgavusios laisvę plėtoti savarankišką teisinę sistemą, valstybės pasirenka tarptautinėje teisėje pripažįstamą požiūrį.

Pavyzdžiui, Lietuva atsisakė absoliutaus valstybės imuniteto 1998 m. byloje *V. Stukonis prieš JAV ambasadą*.⁸⁶ Pažymėtina, kad tuo metu galiojo 1964 m. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (toliau – **CPK**), reglamentuojantis absoliutų valstybės imunitetą.⁸⁷ Teismas nurodė, kad taikant šią taisyklę, tai reikštų, kad Lietuva laikosi tarybinės teisės doktrinos, tuo pačiu tai trukdytų Lietuvai integruotis į tarptautinę bendriją.⁸⁸ LAT senatas pripažino, kad šia byla suformuotas precedentas, kad valstybė naudojasi santykiniu imunitetu.⁸⁹ Tai patvirtina ir tolesnė Lietuvos teismų praktika.⁹⁰

Vis dėlto, iki šiol Lietuvos pozicija gali būti grindžiama tik teismų praktikos analize. Dabartiniame CPK, nėra įtvirtinta jokių nuorodų apie valstybės imuniteto taikymo taisykles.⁹¹ Tokia pozicija kritikuojama teisės doktrinoje, nes naujojo CPK priėmimas buvo gera proga išdėstyti ribojančios teorijos teisinius pagrindus, ypač atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje nebuvo numatytų bandymų kodifikuoti valstybės imuniteto klausimus atskirame įstatyme.⁹² Kadangi Lietuva nėra ratifikavusi pagrindinių valstybės imunitetą reglamentuojančių konvencijų, ar priėmusi nacionalinės teisės aktų, teismai, nagrinėdami valstybės imuniteto klausimą remiasi tik bendrais bylos nutraukimo pagrindais.⁹³

⁸⁵ Paveikslas Nr. 1.

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *1998 m. sausio 5 d. nutartis civilinėje byloje V. S. v. JAV ambasada*, Nr. 3K-1/1998, kat. 1.

⁸⁷ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1964, Nr. 19-139.

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *1998 m. sausio 5 d. nutartis civilinėje byloje V. S. v. JAV ambasada*, Nr. 3K-1/1998, kat. 1.

⁸⁹ 2000 m. gruodžio 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimu Nr. 28 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų praktikos taikant tarptautinės privatinės teisės normas“ patvirtinta apibendrinimo apžvalga [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teisesgidas.lt/modules/paieska/lat.php?id=26343>>.

⁹⁰ Žiūrėti pavyzdžiui: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2010 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje A. C (S.) v. Lenkijos Respublikos ambasada*, Nr. 3K-3-404/2010, kat. 124.2.1; 124.5; 130.1.4.; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2006 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje AB „Geonafta“ v. Svenska Petroleum Exploration AB, trečiasis asmuo Lietuvos Respublikos Vyriausybė*, Nr. 2A-130/2006.

⁹¹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.

⁹² SMALIUKAS. A.; GOLDAMMER. Y. *The Restrictive Theory of State Immunity in Lithuania: Reality or Illusion*. Baltic Yearbook of International Law. Volume 5, 2005. Martinus Nijhoff Publishers. p. 114-115.

⁹³ CPK 293 straipsnio 1 punktą: „*teismas nutraukia bylą, jeigu byla nenagrinėtina teisme civilinio proceso tvarka*“. Iš Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.

Matyti, kad, siekdamas integruotis į tarptautinės bendrijos rėmus ir sekdamas tarptautinės teisės tendencijas, naujosios valstybės ilgainiui pripažįsta ribotą valstybės imunitetą ir jos teisiškumą (įskaitant Lietuvą) ir taip didina jos paplitimą.

Nepaisant augančio ribotos valstybės imuniteto doktrinos pripažinimo, šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto vis dar yra pereinamajame laikotarpyje. Tai atspindi pateikta valstybių analizė, dalis valstybių nėra atsisakiusios absoliučios valstybės imuniteto doktrinos taikymo, dalies praktikai konstatuoti nepakanka duomenų, kita dalis valstybių tinkamai taiko šiuolaikinę tarptautinę valstybės imuniteto teisę. Nors valstybės imunitetas yra teisinė kategorija, politinis doktrinos pobūdis, šaltinių trūkumas bei vengimas ratifikuoti visuotinę JT valstybės imuniteto konvenciją kliudo tinkamai ją įgyvendinti. Skirtingos pasaulyje pastebimos tendencijos nulemia įvairias valstybės imuniteto doktrinos interpretacijas, tai nulemia teismų praktikos įvairovę ir iš to kylančias toliau analizuojamas problemas.

2. Tarptautinės valstybės imuniteto teisės subjekto kvalifikavimo problema

Teismai, nagrinėdami valstybės imuniteto klausimus, pirmiausia visada turi nustatyti atsakovo subjektiškumą. Šiuo metu pripažįstama, kad valstybė lygiais pagrindais dalyvauja civiliniuose santykiuose,⁹⁴ tačiau, šis klausimas yra vertinamas kiekvienu nagrinėjamu atveju, be to, vertinant atskirų subjektų (pavyzdžiui, centrinių bankų) subjektiškumą, susiduriama su gausiu ir painiu reglamentavimu ir teismų praktika. Taip pat, kiekvienu atveju tarptautinis valstybės imunitetas kartais yra tapatinamas su panašiais vadovų, diplomatų ir kitais imunitetais, todėl sprendžiant subjektiškumo klausimą, pirmiausia reikalinga identifikuoti ir atskirti valstybės imuniteto subjektą. Dėl šių priežasčių, tais atvejais, kai sudarytoje sutartyje su valstybės požymių turinčiu subjektu nėra susitarta, kad šis sutarties apimtyje neveikia viešosios teisės pagrindu, arba, kai ginčas yra kilęs iš nesutartinių santykių, aktualu analizuoti subjektiškumo klausimą.

2.1. Tarptautinės valstybės imuniteto teisės subjektai

Tarptautinės valstybės imuniteto teisės subjektų sąrašas yra įtvirtintas JT valstybės imuniteto konvencijoje.⁹⁵ Nustatyta, kad valstybės sampratą apima valstybė, jos organai, federaliniai ar politiniai padaliniai, turintys teisę atlikti veiksmus įgyvendindami suverenią valdžią ir atliekantys tokias pareigas, agentūros, įstaigos ir kiti dariniai, kiek jie turi teisę atlikti ir faktiškai atlieka suverenią galią įgyvendinančius veiksmus bei valstybės atstovai.⁹⁶ Toliau darbe analizuojama valstybės ir jai prilyginamų subjektų kvalifikavimo įvairovė ir praktinės problemos bei atskirai nagrinėjami kiti dariniai, priskiriami valstybei pagal JT valstybės imuniteto konvenciją, praktikoje keliantys diskusijų dėl jų nustatymo kriterijų.

2.1.1. Valstybė ir jai prilyginami subjektai

Tarptautinės teisės įgyvendinimas yra valstybės atsakomybė kaip vieneto bendrai, o ne jos organų ar kitų padalinių atsakomybė. Tai nulemia, kad tarptautinės valstybės imuniteto teisės subjektu yra valstybė ir ją atstovaujantys padaliniai, organai. JT valstybės

⁹⁴ Tai numatyta ir Lietuvos Respublikos CK 2.36. iš Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, nr. 36-1340.

⁹⁵ ZALESKIS, J. *Šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto teisė: teisiškumo pokyčiai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://epublications.vu.lt/object/elaba:15213080/15213080.pdf>>, p. 91.

⁹⁶ 2004 m. JT konvencija dėl valstybių ir jų turto imuniteto jurisdikcinių imunitetų. 2(1)(b) straipsnis. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://treaties.un.org/doc/Treaties/2004/12/20041202%2003-50%20PM/CH_III_13p.pdf>.

imuniteto konvencijoje bendrais kriterijais yra apibrėžtas šių subjektų sąrašas, o praktikoje valstybė ir jos organai nustatyti papildomai remiantis valstybės konstitucine santvarka, nacionaliniais įstatymais. Svarbu pastebėti, kad svarstoma vykdomosios valdžios sprendimų įtaka subjekto kvalifikavimui bei tokio reiškinio atitikimas tarptautinei teisei.

Minėta, kad organo pažeidimas yra valstybės pažeidimas.⁹⁷ Dėl to, į valstybės imuniteto subjekto sąvoką įeina pati valstybė, veikianti per įvairius organus, valstybe laikomi vyriausybės departamentai⁹⁸ dažnai sudaryti kaip atskiri juridiniai asmenys.⁹⁹ Valstybės organų priskyrimas valstybei praktikoje yra gana aiškus. Pavyzdžiui, nors byloje *Stukonis v. JAV ambasada*, teismas nurodė, kad siekiant nustatyti ambasados subjektiškumą valstybės imunitetui taikyti, yra būtina įvertinti, ar ieškovo darbo sutartis sudaryta su JAV ambasada kaip su juridiniu asmeniu, ar kaip su valstybe.¹⁰⁰ Tačiau vėliau matyti, kad praktikoje nebėra nagrinėjamas akivaizdžiai valstybei prilyginamų organų subjektiškumas. Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinis teismas, nagrinėdamas bylą dėl JAV pareigūnų įvykdyto Lietuvos jūreivių suėmimo, konstatavo, kad tarptautinėje teisėje pripažįstamas valstybės organų imunitetas nuo jurisdikcijos, papildomai nurodydamas, kad vykdytos viešosios funkcijos, nedetalizuodamas argumentų, kodėl pareigūnai prilyginami valstybei.¹⁰¹ Taigi, kai veiksmus vykdo institucija, atskaitinga centrinei vyriausybei (nagrinėjamu atveju, pareigūnai, turintys įgaliojimus), veiksmai priskiriami tarnybinėms pareigoms, taigi, atstovaujama valstybei.

Kalbant apie federalinius ar politinius padalinius, JT valstybės imuniteto konvencijoje prilyginamus valstybei,¹⁰² pažymėtina, kad skirtumas tarp politinių padalinių ir federalinių padalinių yra neaiškus ir priklauso nuo konkrečios valstybės konstitucinės santvarkos.¹⁰³ Lietuvos autorių analizės patvirtina, kad šiems padaliniams yra taikomas

⁹⁷ FRANCHINI, D. *State Immunity as a Tool of Foreign Policy: The Unanswered Question of Certain Iranian Assets* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/paper.cfm?abstract_id=3449086>, p. 48.

⁹⁸ Įskaitant ginkluotąsias pajėgas, ambasadas, konsulines įstaigas, savarankiškas valstybės institucijas.

⁹⁹ Neapsiribojant vykdomąja valdžia, sąvoka apima ir įstatymų leidžiamąją bei teisminę valdžią. Iš TARPTAUTINĖS TEISĖS KOMISIJA. 1991 m. Valstybių ir jų turto jurisdikcinių imunitetų straipsnių projektas su komentarais. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/4_1_1991.pdf>, p. 15-16.

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 1998 m. sausio 5 d. nutartis civilinėje byloje *V. S. v. JAV ambasada*, Nr. 3K-1/1998, kat. 1.

¹⁰¹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. liepos 30 d. nutartis civilinėje byloje *I. N. ir kiti v. Jungtinės Amerikos Valstijos*, Nr. 2-703/2009.

¹⁰² Federaliniai padaliniai apima sudedamąsias federalinės valstybės dalis, politiniai politiniai padaliniai – autonominiai valstybės regionai, pagal vidaus įstatymus turintys teisę atlikti veiksmus vykdydami suverenią valstybės valdžią. Iš TARPTAUTINĖS TEISĖS KOMISIJA. 1991 m. Valstybių ir jų turto jurisdikcinių imunitetų straipsnių projektas su komentarais. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/4_1_1991.pdf>, p. 16.

¹⁰³ FOX, H.; WEBB, Ph. *The Law of State Immunity*. Third Edition. Oxford: Oxford University Press, 2013. p. 14. Iš GAUBIENĖ, N. *Valstybės imunitetas tarptautiniame civiliniame procese*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2017. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario

valstybės imunitetas.¹⁰⁴ Visgi K. Balevičienė abejoja dėl negausioje Lietuvos teismų praktikoje šiai subjektų grupei taikomo imuniteto tinkamumo.¹⁰⁵ Antai, Lietuvos apeliacinis teismas, spręsdamas klausimą dėl Kaliningrado srities subjektiškumo, rėmėsi Rusijos nacionaliniu įstatymu, numačiusiu, kad Rusija neatsako už Kaliningrado subjektų įsipareigojimus.¹⁰⁶ K. Balevičienės teigimu, teismas turėjo iš esmės spręsti klausimą, ar taikyti valstybės imunitetą, o ne tai, ar Rusija atsako už Kaliningrado srities veiksmus.¹⁰⁷ Taigi, matyti, kad, taikant tarptautinės valstybės imuniteto teisės normas, valstybės organams, federaliniams ir politiniams padaliniais yra pripažįstamas valstybei prilyginto subjekto statusas, tačiau šių kriterijų taikymas yra kvestionuotinas.

Pažymėtina, kad pati valstybė kaip tarptautinės valstybės imuniteto teisės subjektas turėtų būti vertinama pagal tarptautinėje teisėje nustatytus kriterijus, diskutuojama dėl vykdomosios valdžios įtakos sprendžiant šį klausimą.

Sprendžiant valstybės subjektiškumą, įprastai yra remiamasi 1933 m. Montevidėjo konvencijos dėl valstybių teisių ir pareigų nustatytais valstybės požymiais.¹⁰⁸ Profesoriaus S. Katuokos siūlymu, pagrindiniais valstybių pripažinimo kriterijais laikytini realaus suvereno pripažinimas, gyventojų plačiai remiamos valdžios, gebančios kontroliuoti valstybės teritoriją, vykdyti tarptautinius įsipareigojimus, funkcionavimas.¹⁰⁹ Naudojama

26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:20309450/datastreams/MAIN/content>>, p. 62.

GAUBIENĖ, N. *Valstybės imunitetas tarptautiniame civiliniame procese*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2017. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.].

Prieiga per internetą: <<http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:20309450/datastreams/MAIN/content>>, p. 62.

¹⁰⁴ K. Balevičienė, atlikusi nacionalinės ir tarptautinės teisės analizę, nustatė, kad federacinių valstybių sudedamosioms dalims pripažįstama teisė naudotis valstybės imunitetu. BALEVIČIENĖ, K. Subjektai, turintys teisę naudotis valstybės imunitetu nuo kitos valstybės teismo jurisdikcijos. *Jurisprudencija*, 2005. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: <<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2933/2736>>, p. 10.; N. Gaubienė, atlikusi JAV ir UK nacionalinių įstatymų analizę, konstatavo, kad federacinių valstybių sudedamosios dalys turi imunitetą. GAUBIENĖ, N. *Valstybės imunitetas tarptautiniame civiliniame procese*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2017. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:20309450/datastreams/MAIN/content>>, p. 61.

¹⁰⁵ BALEVIČIENĖ, K. Subjektai, turintys teisę naudotis valstybės imunitetu nuo kitos valstybės teismo jurisdikcijos. *Jurisprudencija*, 2005. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: <<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2933/2736>>, p. 10.

¹⁰⁶ Kaliningrado sritis – politinis padalinys JT valstybės imuniteto konvencijos prasme. Iš Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. vasario 3 d. nutartis civilinėje byloje *Duke Investment Limited v. Kaliningrado srities administracija, Nr. 2-2/2005*.

¹⁰⁷ BALEVIČIENĖ, K. Subjektai, turintys teisę naudotis valstybės imunitetu nuo kitos valstybės teismo jurisdikcijos. *Jurisprudencija*, 2005. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: <<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2933/2736>>, p. 11.

¹⁰⁸ Nuolatiniai gyventojai, apibrėžta teritorija, vyriausybė ir gebėjimas užmegzti santykius su kitomis valstybėmis. Iš 1933 m. Montevidėjo konvencija dėl valstybių teisių ir pareigų, patvirtinta septintojoje Amerikos valstybių konfederacijoje. 1 straipsnis. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 29 d.]. Prieiga internete: <<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/Volume%20165/v165.pdf>>.

¹⁰⁹ KATUOKA, S. Valstybių pripažinimas tarptautinėje teisėje. *Jurisprudencija*, 2016 m. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą:

sąvoka „valstybė“ nėra neribota, o turėtų būti suprantama, atsižvelgiant į tikslą ir objektą.¹¹⁰ Pavyzdžiui, Naujosios Zelandijos Aukščiausiasis Teismas nesuteikė Maršalo salų vyriausybei imuniteto, grįsdamas tuo, kad subjektas stokoja savarankiškumo ir nepriklausomybės.¹¹¹

Subjekto pripažinimo valstybe klausimas yra dažnai glaudžiai susijęs su vykdomosios valdžios įsitraukimu. Tokiais atvejais, kai reikalinga konstatuoti teismo vietos valstybės poziciją, ar atsakovas yra laikytinas valstybe, laikoma, kad šio klausimo sprendimas yra tinkamesnis vykdomosios valdžios funkcijų sąrašui, nei teisminės valdžios prerogatyvai. Antai, K. Balevičienė pateikė siūlymą, kad steigiant valstybės subjektiškumo nustatymo kriterijus Lietuvoje, reikėtų reglamentuoti teismų galimybę kreiptis į vykdomąsias institucijas dėl sprendimo, ar subjektas laikytinas valstybe, tačiau nustatyti, kad ta išvada teismui nebūtų galutinė.¹¹² Tokiu būdu būtų išvengiama teismo ir vykdomosios valdžios kompetencijų susidūrimo.

Tačiau praktikoje matoma pavyzdžių, kai vykdomosios valdžios teisė nustatyti atsakovo-valstybės subjektiškumą gali kelti klausimų dėl atitikties tarptautinei teisei. Pavyzdžiui, iki 1976 m. priimto JAV Užsienio suverenų imunitetų įstatymo, kiekvienoje nagrinėjamoje byloje JAV Valstybės departamentas teikdavo rekomendacijas teismams dėl vykdomosios valdžios pozicijos užsienio valstybės imuniteto suteikimo klausimu.¹¹³ Šiuo metu, užsienio valstybės atsakomybei už terorizmo rėmimą, JAV yra numatytas reikalavimas, kad valstybė-atsakovė būtų įtraukta į JAV Valstybės sekretoriaus paskelbtą

<[https://www.mruni.eu/upload/iblock/571/2%20zurnalas%20-%20jurisprudencija%202016%20\(MRU\)%20-%20katuoka.pdf](https://www.mruni.eu/upload/iblock/571/2%20zurnalas%20-%20jurisprudencija%202016%20(MRU)%20-%20katuoka.pdf)>., p. 41.

¹¹⁰ TARPTAUTINĖS TEISĖS KOMISIJA. 1991 m. Valstybių ir jų turto jurisdikcinių imunitetų straipsnių projektas su komentarais. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/4_1_1991.pdf>, p. 14; GAUBIENĖ, N. *Valstybės imunitetas tarptautiniame civiliniame procese*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2017. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:20309450/datastreams/MAIN/content>>, p. 60.

¹¹¹ Naujosios Zelandijos Aukščiausiasis Teismas. *1981 m. liepos 29 d. sprendimas byloje Marine Steel Ltd. v. Maršalo salų vyriausybė*. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lawreports.nz/marine-steel-ltd-v-government-of-the-marshall-islands-1981-2-nzlr-1/>>. Iš GAUBIENĖ, N. *Valstybės imunitetas tarptautiniame civiliniame procese*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2017. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:20309450/datastreams/MAIN/content>>, p. 37-40.

¹¹² BALEVIČIENĖ, K. Subjektai, turintys teisę naudotis valstybės imunitetu nuo kitos valstybės teismo jurisdikcijos. *Jurisprudencija*, 2005. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2933/2736>>, p. 8.

¹¹³ ZALESKIS, J. *Šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto teisė: teisiškumo pokyčiai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://epublications.vu.lt/object/elaba:15213080/15213080.pdf>>, p. 29.

terorizmo rėmėjų valstybių sąrašą.¹¹⁴ D. Franchini nustatė tendenciją, kad valstybių įtraukimas ir pašalinimas iš šio sąrašo priklauso nuo ekonominio spaudimo valstybėms, todėl prieštarauja tarptautinei teisei.¹¹⁵

Tarptautinės valstybės imuniteto teisės subjektu yra valstybė ir ją atstovaujantys teritoriniai padaliniai, organai, nustatomi teismo kiekvienu atveju pagal tarptautinėje teisėje nustatytas taisykles ir konstitucines nuostatas, galiojančias valstybėse. Praktikoje taip pat yra diskutuojama dėl vykdomosios valdžios įtraukimo į šių subjektų kvalifikavimą, tačiau taip pat svarstoma, kad vykdomosios valdžios sprendimai gali prieštarauti tarptautinei teisei.

2.1.2. Kiti dariniai, prilyginami valstybei

Tarptautinės valstybės imuniteto teisės subjektu taip pat yra laikomi kiti dariniai, prilyginami valstybei. Tai yra atskiri valstybės įsteigti arba kontroliuojami juridiniai asmenys. Iki šiol vystomi kriterijai, kaip šie subjektai turėtų būti prilyginami valstybei imuniteto subjektams, praktikoje jie kelia nemažai diskusijų.

Valstybės sampratą apima agentūros, įstaigos ir kiti dariniai, kiek jie turi teisę atlikti ir faktiškai atlieka suverenią galią įgyvendinančius veiksmus.¹¹⁶ Ši rūšis skirta nevyriausybiniais subjektams, kai jiems suteikiama vyriausybės valdžia, pavedant privačiam subjektui atlikti veiksmus įgyvendinančius valstybės valdžią.¹¹⁷ Teismų praktikoje priskyrimas savarankiškam subjektui konstatuojamas pagal suverenių funkcijų įgyvendinimą. Pavyzdžiui, sprendime *PT Garuda Indonesia Ltd v. AC&CC*, Australijos aukščiausios instancijos teismas konstatavo, kad pagal 1985 m. Australijos Užsienio valstybių imunitetų įstatymą,¹¹⁸ savarankiško darinio subjektiškumas vertintinas pagal tai,

¹¹⁴ 1996 m. Jungtinių Amerikos Valstijų Kovos su terorizmu ir veiksmingos mirties baudmės įstatymas [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. sausio 23 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.congress.gov/bill/104th-congress/senate-bill/735>>.

¹¹⁵ D. Franchini nurodo, kad valstybių išėmimas iš Valstybės sekretoriaus formuojamo sąrašo buvo nulemtas pagerėjusių santykių su Kuba, Šiaurės Korėja, bei nutraukos su šiomis valstybėmis susijusios bylos. Iš FRANCHINI, D. *State Immunity as a Tool of Foreign Policy: The Unanswered Question of Certain Iranian Assets* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/paper.s.cfm?abstract_id=3449086>, p. 15, 22.

¹¹⁶ 2004 m. JT konvencija dėl valstybių ir jų turto imuniteto jurisdikcinių imunitetų. 2(1)(b) straipsnis. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://treaties.un.org/doc/Treaties/2004/12/20041202%2003-50%20PM/CH_III_13p.pdf>.

¹¹⁷ Pavyzdžiui, kai vyriausybė paveda komerciniams bankams vykdyti importo ir eksporto licencijavimą, nors tai yra tiesioginė vyriausybės kompetencija. Iš TARPTAUTINĖS TEISĖS KOMISIJA. 1991 m. Valstybių ir jų turto jurisdikcinių imunitetų straipsnių projektas su komentarais. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/4_1_1991.pdf>, p. 17.

¹¹⁸ 1985 m. Australijos Užsienio valstybių imunitetų įstatymas [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 13 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.legislation.gov.au/Details/C2016C00947>>;

kad valstybė įsteigė juridinį asmenį, siekdama įgyvendinti suverenias funkcijas, dėl to, Indonezijos Respublikos oro linijų įmonė buvo kvalifikuota kaip savarankiškas subjektas.¹¹⁹ Taigi, savarankiškiems dariniams taikomas valstybės imunitetas, nebent taikomos išimtys, pavyzdžiui, kai imuniteto atsisakoma.

Imuniteto atsisakymo pavyzdžiu galima paminėti 2017 m. Honkongo pirmosios instancijos teismo sprendimą, kuriuo atmestas karūnos imunitetas Kinijos valstybės įmonei,¹²⁰ nes atsakovas neįrodė sąsajos su valstybe.¹²¹ Byloje taip pat nagrinėti kontrolės ir funkcijų testo kriterijai, kuriais remiantis reikėtų spręsti, ar savarankiškam subjektui taikomas valstybės imunitetas.¹²² Šiuo konkrečiu atveju konstatuota, kad valstybės įmonė turi autonomiją priimti savarankiškus sprendimus, nors nuosavybės kriterijaus prasme priklausė valstybei.¹²³ Visgi, esminiu kriterijumi byloje tapo Kinijos ministro laiškas, informuojantis, kad atsakovas yra nepriklausomas juridinis asmuo, vykdamas savarankiškas funkcijas. Taigi, nagrinėjamoje praktikoje nustatytas plačiai pripažįstamas nuosavybės, kontrolės ir funkcijų tyrimo reikalavimas, tačiau ši byla taip pat yra neabejotinai kvalifikuotina kaip valstybės imuniteto atsisakymo savarankiškam subjektui pavyzdys.¹²⁴

Tais atvejais, kai valstybė neatsisako valstybės imuniteto, minėti kriterijai tampa ypač aktualūs. Tarptautinėje teisėje nustatyti savarankiško subjekto teisės prašyti valstybės imuniteto taikymo kriterijai yra: subjektas yra įsteigtas valstybės, turi savarankiško juridinio asmens statusą, gali reikšti ieškinį ir turi turto, įskaitant valstybės suteiktą turtą.¹²⁵ TTK reiškė abejonę, ar tokia praktika yra pakankamai paplitusi, kad pateisintų tokios rūšies įtraukimą.¹²⁶ N. Gaubienė nurodo, kad teismų praktikoje svarbiais kriterijais nustatant, ar subjektas turi pakankamą ryšį su valstybe, priklauso ir nuo šių kriterijų – nuosavybės (savarankiško subjekto priklausymas valstybei), kontrolės (subjektas yra kontroliuojamas valstybės) ir pagrindinės atliekamos funkcijos (valstybės valdžios funkcijų atlikimo

¹¹⁹ Australijos Aukščiausiasis Teismas. 2012 m. rugsėjo 7 d. sprendimas byloje *PT Garuda Indonesia Ltd v. AC&CC*. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eresources.hcourt.gov.au/downloadPdf/2012/HCA/33>>.

¹²⁰ Kinijos anglių kasybos konglomeratas.

¹²¹ Honkongo specialiojo administracinio regiono pirmosios instancijos teismas. 2017 m. birželio 8 d. sprendimas byloje *TNB Fuel Services Sdn Bhd v. Kinijos anglių kasybos konglomeratas*. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. sausio 23 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.hkllii.hk/eng/hk/cases/hkcfi/2017/1016.html>>.

¹²² *Ibid.*

¹²³ *Ibid.*

¹²⁴ *Ibid.*

¹²⁵ JT valstybės imuniteto konvencijos 10(2) straipsnis, TTK išaiškinta, kad šie kriterijai yra kumuliatyvūs. TARPTAUTINĖS TEISĖS KOMISIJA. 1991 m. Valstybių ir jų turto jurisdikcinių imunitetų straipsnių projektas su komentarais. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/4_1_1991.pdf>, p. 34.

¹²⁶ *Ibid.*, p. 17.

procentas).¹²⁷ Tačiau nė vieno iš šių kriterijų nereikėtų suabsoliutinti, kadangi jie nėra vienareikšmiškai taikytini.

Pavyzdžiui, funkcijų kriterijus ne visada pakankamas, atskirti savarankišką subjektą nuo valstybės organo. Sąvoka „valstybės ar kitų subjektų agentūros ar priemonės“ teoriškai galėtų apimti valstybės įmones ar kitus subjektus, kuriuos įsteigė valstybė.¹²⁸ Bet pavyzdžiui, Bazelio konvencijos narėms galioja nuostata, kad, nustačius, kad juridinis asmuo, atskiras nuo susitariančiosios valstybės, gali būti patrauktas atsakovu kaip privatus asmuo, nepaisant to, kad jam buvo patikėtos viešosios funkcijos.¹²⁹ O pavyzdžiui, nacionalinis įstatymas JK numato, kad, atskiriant, ar tai yra valstybės organas ar atskiras subjektas, preziumuojama, kad tai yra atskiras subjektas suformuotas valstybės komerciniams tikslams, kvalifikuoti valstybės organu turi būti ypač artimai susijęs su valstybe.¹³⁰ Taigi, vienas kriterijus savaime nėra pakankamas, turi būti vertinama minėta kriterijų visuma.

Įdomus pavyzdys yra susijęs su šių kriterijų ignoravimu byloje dėl Rusijos taupomojo banko OAO „Sberbank Rossii“, kurio didžioji dalis įstatinio kapitalo priklauso valstybei.¹³¹ Atsižvelgiant į tai, kad galioja bendra taisyklė – jei didžioji dalis subjekto akcijų priklauso valstybei ar jos politinei institucijai, tikėtina, kad ji turi tokias pat teises kaip ir valstybė, todėl jai taikytinos valstybės imuniteto nuo jurisdikcijos nuostatos.¹³² Tačiau LAT, sprenddamas Lietuvos bendrovės ieškinį prieš OAO „Sberbank Rossii“, nenagrinėjo banko statuso per tarptautinės valstybės imuniteto teisės prizmę, sprendimas buvo argumentuotas tuo, kad Lietuvos ir Rusijos sudaryta dvišalė sutartis dėl teisinės

¹²⁷ GAUBIENĖ, N. *Valstybės imunitetas tarptautiniame civiliniame procese*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2017. [interaktyvus;žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.].

Prieiga per internetą: <<http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:20309450/datastreams/MAIN/content>>, p. 70.

¹²⁸ TARPTAUTINĖS TEISĖS KOMISIJA. 1991 m. Valstybių ir jų turto jurisdikcinių imunitetų straipsnių projektas

su komentarais. [interaktyvus;žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/4_1_1991.pdf>, p. 17.

¹²⁹ 1972 m. Europos valstybės imuniteto konvencija. 27 straipsnis. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/074>>.

¹³⁰ 1978 m. Jungtinės Karalystės Valstybės imuniteto įstatymas [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1978/33>>.

¹³¹ 50 proc. + 1 banko OAO „Sberbank Rossii“ akcijų priklauso valstybei. Iš Oficialus OAO taupomojo banko „Sberbank Rossii“ tinklalapis. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 23 d.] Prieiga per internetą: <https://www.sberbank.ru/en/about/about_sberbank/>; Statista GmbH apžvalga. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.statista.com/topics/3930/sberbank/>>.

¹³² GAUBIENĖ, N. *Valstybės imunitetas tarptautiniame civiliniame procese*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2017. [interaktyvus;žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:20309450/datastreams/MAIN/content>>, p. 68.

pagalbos nustato Rusijos teismų jurisdikciją šiam ginčui spręsti.¹³³ Atsižvelgiant į tai, kad valstybė suverenius veiksmus patiki vykdyti ir savarankiškiems juridiniams asmenims, įtrauktiems į valstybės imuniteto subjektų apimtį (garantinį raštą išduoda centrinis bankas, o ne valstybė),¹³⁴ manytina, kad šiuo atveju bankas turėtų būti laikomas savarankišku subjektu bei atlikta minėtų kriterijų analizė.

Tarptautinės valstybės imuniteto teisės subjektu pripažįstami savarankiški subjektai, kuriems valstybės imunitetas suteikiamas, vertinant tarptautinėje teisėje ir teismų praktikoje numatytus kriterijus. Šie kriterijai neturi būti absoliutinami, vertinami sistemiškai, tačiau tam tikrais atvejais nėra vertinami apskritai. Valstybių praktikoje matomi skirtingo traktavimo pavyzdžiai, be to, kyla sunkumų atskiriant savarankišką subjektą nuo valstybės organo, todėl šaliai sudarančiai sutartį su tokiu subjektu, gali būti sunku įrodyti, kad šis veikė ne suvereniais tikslais.

2.2. Tarptautinės valstybės imuniteto teisės subjekto atskyrimas nuo kitų tarptautinių imunitetų subjektų

Valstybės imunitetas yra sudėtingas taisyklių rinkinys, kurį analizuojant reikia atsižvelgti į tarptautines sutartis, nacionalinius įstatymus, diplomatinį, konsulinį imunitetus, teismų praktiką dėl vadovo imuniteto ir tarptautinių organizacijų teisės. Tarptautinės valstybės imuniteto teisės subjektas yra visuotinai nustatytas JT valstybės imuniteto konvencijoje. JT valstybės imuniteto konvencijos objektas yra apibrėžtas atribojant tarptautinę valstybės imuniteto teisę nuo kitų panašių, bet atskirai besivystančių ir kitais teisės šaltiniais reguliuojamų tarptautinės teisės sričių.¹³⁵ Prieš pradėdant dėl šių subjektų kylančių problemų analizę, svarbu atskirti probleminius persidengiančius imunitetus, kurie nėra tapatūs valstybės imuniteto subjektui.

JT valstybės imuniteto konvencijos 3 straipsnis numato, kad konvencija nepažeidžia privilegijų ir imunitetų, kuriuos valstybė turi pagal tarptautinę teisę,

¹³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Plastima“ v. Rusijos Federacijos taupomasis bankas OAO „Sberbank Rossii“ ir AB SEB bankas, Nr. e3K-3-692-706/2015, kat. 3.6.1.1.1.

¹³⁴ BALEVIČIENĖ, K. Subjektai, turintys teisę naudotis valstybės imunitetu nuo kitos valstybės teismo jurisdikcijos. *Jurisprudencija*, 2005. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2933/2736>>, p. 8.; GAUBIENĖ, N. *Valstybės imunitetas tarptautiniame civiliniame procese*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2017. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:20309450/datastreams/MAIN/content>>, p. 55.

¹³⁵ ZALESKIS, J. *Šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto teisė: teisiškumo pokyčiai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://epublications.vu.lt/object/elaba:15213080/15213080.pdf>>, p. 91.

¹³⁵ 1976 m. JAV Užsienio suverenų imunitetų įstatymas [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-90/pdf/STATUTE-90-Pg2891.pdf>>.

vykdydama funkcijas savo diplomatinėse ar konsulinėse įstaigose, specialiosiose misijose, misijose tarptautinėms organizacijoms, delegacijoms tarptautinių organizacijų institucijoms ir tarptautinėms konferencijoms, taip pat asmeniniams valstybės vadovų imunitetams ir privilegijoms, valstybių valdomų ar naudojamų orlaivių ir kosminių objektų imunitetams.¹³⁶ Šios imunitetų ir privilegijų rūšys neturėtų būti tapatinamos su darbe nagrinėjamos valstybės imuniteto subjektu. Svarbiausios imuniteto rūšys, kurias reikėtų identifikuoti ir atskirti nuo valstybės imuniteto yra vadovo, diplomatiniai ir konsuliniai imunitetai, taip pat tarptautinių organizacijų imunitetai.

2.2.1. Vadovų imunitetas

Vadovų imunitetas yra panašus į valstybės imunitetą, jie yra tapatinami dėl istorinių priežasčių, kai valstybė ir jos vadovas buvo laikomi vienu suverenu. Tačiau šiuo metu pripažįstama, kad tai yra atskiros imunitetų rūšys.

JT valstybės imuniteto konvencija numato, kad valstybės valdžios organams taikomas imunitetas.¹³⁷ Tai apima ir valstybės vadovo imunitetą, suprantamą kaip vykdomosios valdžios organą. Valstybės imuniteto kontekste vadovo imunitetas suvokiamas kaip valstybė, veikianti per įvairius vyriausybės organus, įskaitant vadovą.¹³⁸ Šis TTK išaiškinimas reiškia, kad valstybė negali veikti kaip suverenas be jos veiksmus atliekančių realių asmenų. Tokie imunitetai yra suteikiami atsižvelgiant į šių asmenų reprezentacinę galią *ratione materiae* ir nėra tapatūs vadovų imunitetams *ratione personae*.¹³⁹ Todėl valstybės vadovo imunitetas yra atskiras, tarptautinėje paprotinėje teisėje atskirai reguliuojamas klausimas, panašus į valstybės imunitetą.¹⁴⁰ Valstybės vadovo atsakomybės klausimas buvo detaliam analizuotas Niurnbergo tribunole, kuris suformavo bendruosius vadovo atsakomybės principus, kurie vėliau buvo patvirtinti JT Generalinės Asamblėjos ir yra pripažįstami tarptautinės paprotinės teisės dalimi.¹⁴¹

¹³⁶ 2004 m. JT konvencija dėl valstybių ir jų turto imuniteto jurisdikcinių imunitetų. 3 straipsnis. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://treaties.un.org/doc/Treaties/2004/12/20041202%2003-50%20PM/CH_III_13p.pdf>.

¹³⁷ *Ibid.*, 2 straipsnis.

¹³⁸ TARPTAUTINĖS TEISĖS KOMISIJA. 1991 m. Valstybių ir jų turto jurisdikcinių imunitetų straipsnių projektas su komentarais. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/4_1_1991.pdf>, p. 14.

¹³⁹ *Ibid.*, p. 18.

¹⁴⁰ ZALESKIS, J. *Šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto teisė: teisiškumo pokyčiai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://epublications.vu.lt/object/elaba:15213080/15213080.pdf>>, p. 108-109.

¹⁴¹ GAUBIENĖ, N. *Valstybės imunitetas tarptautiniame civiliniame procese*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai,

Tarptautinės valstybės imuniteto teisės tyrimų kontekste kartais minimi sprendimai *Kongo Demokratinė Respublika v. Belgija* ir *Džibutis v. Prancūzija*, kuriuose spręstas klausimas dėl užsienio reikalų ministrų, tačiau juose analizuotas vadovo, o ne valstybės imuniteto aspektas.¹⁴²

Pavyzdžiai, jog valstybės suvokia, kad valstybės imunitetas nėra tapatus vadovo imunitetui matomi praktikoje, tačiau jų atskyrimas yra sudėtingas. 2010 m. JAV Aukščiausiasis Teismas byloje *Samantar v. Yousuf*, spręsdamas klausimą dėl Somalio ministro pirmininko imuniteto, konstatavo, kad 1976 m. JAV Užsienio suverenų imunitetų įstatymas, reguliuojantis valstybės imuniteto klausimus, neturėtų būti suprantamas taip, kad užsienio valstybė apima ir pareigūną, veikiantį jos vardu, kadangi JAV Kongreso parengiamuosiuose dokumentuose dėl minėto įstatymo nebuvo išreikšta ketinimų reglamentuoti oficialų imunitetą.¹⁴³ Taigi, teismas išaiškino, kad atsakomybės klausimas turi būti sprendžiamas remiantis kitais šaltiniais.¹⁴⁴ Toks išaiškinimas gali būti kritikuojamas, kadangi juo valstybės imunitetas apeinamas konstatuojant asmeninį vadovo imunitetą. Procese *Jones v. Saudo Arabija* buvo akcentuojamas veiksmų pobūdis, o ne pareigūno subjektiškumas.¹⁴⁵ JK aukščiausiojo teismo teisėjo lordo Lloyd-Jones, manymu, tokiam požiūriui turėtų būti teikiama pirmenybė, lyginant su tuo, kurio laikytasi byloje *Samantar v. Yousuf*, kadangi tai skatintų teisės tikrumą.¹⁴⁶

Svarbu skirti valstybės ir vadovo imunitetus, nes juos reglamentuoja skirtingi teisės šaltiniai, skiriasi jų apimtis ir taikymo sritys. Vis dėlto, atsižvelgiant į valstybės kaip subjekto veikiančio per realius asmenis specifiką, šie imunitetai kartais yra sutapatinami bei nevienodai interpretuojami.

teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2017. [interaktyvus;žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:20309450/datastreams/MAIN/content>>, p. 73.

¹⁴² ZALESKIS, J. *Šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto teisė: teisiškumo pokyčiai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://epublications.vu.lt/object/elaba:15213080/15213080.pdf>>, p. 108-109.

¹⁴³ AKTHAR, Z. *Acts of State, State Immunity, and Judicial Review in the United States*. De Gruyter Open, 2018. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <[https://content.sciendo.com/configurable/contentpage/journals\\$002fbjals\\$002f7\\$002f1\\$002farticle-p205.xml](https://content.sciendo.com/configurable/contentpage/journals$002fbjals$002f7$002f1$002farticle-p205.xml)>, p. 17.

¹⁴⁴ *Ibid.*

¹⁴⁵ LLOYD-JONES L. *Forty Years On: State Immunity and the State Immunity Act 1978*. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.supremecourt.uk/docs/speech-181018.pdf>>, p. 11.

¹⁴⁶ *Ibid.*

2.2.2. Diplomatiniai ir konsuliniai imunitetai

Neretai praktikoje sprendžiant valstybės imuniteto klausimus, ypač darbo santykių sferoje, figūruoja užsienio valstybių diplomatinės ir konsulinės atstovybės. Dėl šios priežasties valstybės imunitetą būtina atskirti nuo panašių diplomatinių ir konsulinių imunitetų ir privilegijų.

Pažymėtina, kad ieškinio pareiškimas diplomatinei atstovybei praktikoje pripažįstamas lygiu ieškinio pareiškimui valstybei. N. Gaubienė pastebi, kad kai šie imunitetai susipina, yra išaiškinta, kad atsakovu konkrečioje byloje tampa užsienio valstybė, o ne jos atstovai.¹⁴⁷ Lietuvos teismų praktika taip pat pripažįsta, kad, nuosekliai aiškinant 1961 m. Vienos konvenciją dėl diplomatinių imunitetų, ambasada ar kita diplomatinė atstovybė turi būti suvokiama kaip valstybės aparato dalis, įgyvendinanti valstybės suverenias teises, todėl ieškinio pareiškimas ambasadai iš esmės reiškia ieškinio pareiškimą valstybei.¹⁴⁸ Taigi, vertinant ambasados kaip visumos veiksmus, pripažįstama, kad atsakovu tampa valstybė, kurios interesus atstovybė užtikrina.

Tačiau valstybės imunitetas yra atskira kategorija ir neturėtų būti tapatinama su diplomatiniiais ir konsuliniais imunitetais. Minėta, kad JT valstybės imuniteto konvencija neapriboja privilegijų ir imunitetų, kuriuos valstybė turi pagal tarptautinę teisę, vykdydama funkcijas savo diplomatinėse ar konsulinėse įstaigose. Analogiškai, Bazelio konvencija numato, kad jokia šios konvencijos nuostata neturi įtakos privilegijoms ir imunitetams, susijusiems su diplomatinių atstovybių ir konsulinių įstaigų bei su jais susijusių asmenų funkcijų vykdymu.¹⁴⁹ Analogiškas taisyklės numato ir nacionalinė teisė, derinama su tarptautinės teisės šaltiniais.¹⁵⁰

Diplomatiniai imunitetai yra sudėtinė valstybės imunitetų nuo kitos valstybės jurisdikcijos dalis, tačiau teismo vietos valstybės jurisdikcijos netaikymo taisyklės diplomatinių atstovybių ir jų narių atžvilgiu nustato diplomatinę teisę, kurioje ir numatytos šių imunitetų ir privilegijų suteikimo sąlygos.¹⁵¹ Konsuliniai imunitetai apibrėžiami kaip

¹⁴⁷ GAUBIENĖ, N. *Valstybės imunitetas tarptautiniame civiliniame procese*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2017. [interaktyvus;žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:20309450/datastreams/MAIN/content>>, p. 73.

¹⁴⁸ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2011 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Vitas Tomkus ir UAB „Respublikos leidiniai“ v. Jungtinių Amerikos Valstijų ambasada, Nr. 2-2247/2011.*

¹⁴⁹ 1972 m. Europos valstybės imuniteto konvencija. 32 straipsnis. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/074>>.

¹⁵⁰ Pavyzdžiui, CPK 790 straipsnio 3 dalis numato imunitetą dėl pareiginių funkcijų atlikimo diplomatiniais ir konsuliniais atstovams. Iš Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.

¹⁵¹ PETRAUSKAS, Z.; ŽALIMAS, D.; ŽALTAUSKAITĖ-ŽALIMIENĖ S. *Diplomatinė teisė*. Teisinės informacijos centras, Vilnius 2003, p. 82-83.

lengvatų, teisių ir pirmenybių, kurios suteikiamos užsienio valstybių konsulinėms įstaigoms ir šių įstaigų nariams pagal tarptautines sutartis ir paprotines normas bei priimančiosios valstybės teisės normas, visumą.¹⁵² Diplomatinį ir konsulinį imunitetų apimtį ir ribas nustato tarptautinės sutartys, numatančios asmeninius diplomatinį, turto, šeimos narių imunitetus, privilegijas.¹⁵³

Nors valstybės imuniteto vertinimo apimtyje diplomatinės ir konsulinės įstaigos yra vertinamos kaip valstybė, todėl praktikoje šie imunitetai gali būti sutapatinti, tačiau jie nėra vienodi. Diplomatiniai ir konsuliniai imunitetai ir privilegijos yra reglamentuojami atskirais tarptautinės teisės šaltiniais ir pripažįstami savarankišku tarptautinės teisės institutu.

2.2.3. Tarptautinės organizacijos

Analizuojant tarptautinių organizacijų imunitetų klausimus, kartais valstybės ir tarptautinių organizacijų imunitetai yra tapatinami. Tačiau tarptautinė organizacija yra savarankišką tarptautinį teisinį subjektiškumą turintis subjektas, todėl ji nelaikoma subjektu tarptautinės valstybės imuniteto teisės prasme.

Pažymėtina, kad tarptautinė organizacija nėra nurodoma subjektu JT valstybės imuniteto konvencijoje. Siekiant užtikrinti veiksmingą tarptautinių organizacijų funkcionavimą, imunitetas joms pripažįstamas, tačiau reglamentuojamas atskirose konvencijose, pavyzdžiui, Konvencija dėl JT privilegijų ir imunitetų ir pan.¹⁵⁴ Tai patvirtina ir valstybių praktika: pavyzdžiui, JK, turinčioje nacionalinį teisės aktą valstybės imuniteto klausimams spręsti (JK Valstybės imuniteto įstatymas nereglamentuoja tarptautinių organizacijų imunitetų), vertindami, ar tarptautinei organizacijai turėtų būti taikomas imunitetas, nacionaliniai teismai remiasi 1968 m. Tarptautinių organizacijų akte nustatytomis taisyklėmis.¹⁵⁵

Visgi, pažymėtina, kad praktikoje egzistuoja nemažai pavyzdžių, kai tarptautinės organizacijos imunitetas yra analizuojamas pagal valstybės imuniteto taisykles. Šių institutų lyginimas matomas tais atvejais, kai nagrinėjant tarptautinės organizacijos

¹⁵² PETRAUSKAS, Z. *Konsulinė teisė*. Teisinės informacijos centras, 2007, p. 86.

¹⁵³ 1961 m. Vienos konvencija dėl diplomatinį santykių. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 83-2455; 1963 m. Vienos konvencija dėl konsulinį santykių. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 83-2456.

¹⁵⁴ Žiūrėti pavyzdžiui: 1946 m. Konvencija dėl JT privilegijų ir imunitetų. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 83-2457; Lietuvos Respublikos ir Europos investicijų banko pagrindinė sutartis dėl EIB veiklos Lietuvoje. *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 79-2218. Iš MIKELĖNAS, V. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 150.

¹⁵⁵ 1968 m. Jungtinės Karalystės Tarptautinių organizacijų aktas. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1968/48>>.

imunitetą taikoma teisės analogija, siekiant užpildyti teisinio aiškumo spragas bei ieškant tarptautinės teisės vieningumo. Pavyzdžiui, 1945 m. JAV Tarptautinių organizacijų imunitetų įstatymas tarptautinėms organizacijoms suteikia „tokį patį imunitetą nuo jurisdikcijos, kokį turi užsienio vyriausybės“.¹⁵⁶ Antai byloje *Jam v. Tarptautinė finansų korporacija*, konstatuota, kad minėtas įstatymas apima dinamišką imuniteto režimą, lygų bet kokiam imunitetui, kurį JAV įstatymai suteikia užsienio valstybėms.¹⁵⁷ Lietuvos apeliacinis teismas, spręsdamas ginčą dėl JT vystymo programos atstovybės Lietuvoje vykdomo konkurso teisėtumo, sprendė tarptautinės organizacijos imuniteto klausimą, remdamasis Konvencija dėl JT privilegijų ir imunitetų, tačiau, konstatuojamojoje sprendimo dalyje buvo remiamasi ir valstybės imuniteto byloms spręsti taikomomis taisyklėmis.¹⁵⁸

Kitų nacionalinių teismų praktikoje taip pat matoma, kad kylantiems ginčams dėl tarptautinės organizacijos atsakomybės spręsti, taikoma analogiška analizė, naudojama valstybės imuniteto taikymui (alternatyvių priemonių galimybė, balansas tarp žmogaus teisių pažeidimo ir valstybės imuniteto). Pastebėtina teismų formuojama pozicija remtis tarptautinių teismų išaiškinimais bylose dėl valstybės imuniteto, kai nagrinėjamoje byloje dėl tarptautinės organizacijos atsakomybės, sprendžiama dėl analogiškų ginčo aplinkybių.

Antai, 2012 m. byloje *Srebrenicos motinų asociacija v. JT ir Nyderlandai*, iškeltoje dėl JT ir Nyderlandų pareigos užkirsti kelią genocidui Balkanų karų metu nevykdymo,¹⁵⁹ Nyderlandų Aukščiausiasis Teismas rėmėsi precedentine TTT Jurisdikcinių imunitetų byla,¹⁶⁰ kuria konstatuota, kad žmogaus teisių ar humanitarinės teisės pažeidimai nelemia išimties taikymo valstybės imunitetui.¹⁶¹ Nyderlandų Aukščiausiasis Teismas nustatė, kad, nors valstybės ir tarptautinės organizacijos imunitetai turi būti atskirti, bet tokiu klausimu kaip *ius cogens* pažeidimas, reikėtų remtis aktualių TTT sprendimu valstybės imuniteto srityje.¹⁶² Profesorius Th. M. de Boer nuomone, nors TTT sprendė valstybės imuniteto

¹⁵⁶ 1945 m. JAV Tarptautinių organizacijų imunitetų įstatymas tarptautinėms organizacijoms. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2015-title22/pdf/USCODE-2015-title22-chap7-subchapXVIII-sec288a.pdf>>.

¹⁵⁷ Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas. 2018 m. rugpjūčio 31 d. sprendimas byloje *Jam v. Tarptautinė finansų korporacija*. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.supremecourt.gov/opinions/18pdf/17-1011_mkhn.pdf>.

¹⁵⁸ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje *Ekologiškos kultūros asociacija v. JT vystymo programos atstovybė Lietuvoje*, Nr. 2-1507/2011.

¹⁵⁹ DE BOER, TH. M. *Can the United Nations be sued for its role in the Srebrenica Massacre?* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 8 d.]. Prieiga per internetą: <<https://doi.org/10.1017/S0165070X12001064>>, p. 2.

¹⁶⁰ Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2012 m. vasario 3 d. sprendimas *Jurisdikcinių imunitetų byloje (Vokietija prieš Italiją: Graikija įstojusi į procesą) / International Court of Justice, Jurisdictional immunities of the State (Germany v. Italy: Greece intervening)*, Judgement of February 3rd, 2012, I.C.J. Reports, 2012.

¹⁶¹ DE BOER, TH. M. *Can the United Nations be sued for its role in the Srebrenica Massacre?* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 8 d.]. Prieiga per internetą: <<https://doi.org/10.1017/S0165070X12001064>>, p. 3.

¹⁶² *Ibid.*

klausimą, tačiau šie samprotavimai galėtų būti taikomi ir tarptautinės organizacijos imunitetui.¹⁶³ Pažymėtina, kad EŽTT, atmesdamas pareiškimą dėl šio sprendimo, patvirtino, kad nacionalinio teismo pritaikytos tarptautinės valstybės imuniteto teisės normos nepažeidė teisės į teismą.¹⁶⁴ Galima daryti išvadą, kad regioninis EŽTT sutiko su tokia nacionalinio teismo interpretacija.

Po šių sprendimų, matomas tolesnės praktikos sekimas analogiškais išaiškinimais: 2013 m. Haičio choleros epidemijos aukoms pateikus ieškinį Niujorko Pietinės apygardos teismui dėl JT Stabilumo misijos pagrindu veikusių Nepalo taikdarių įvedimo į Haitį, dėl kurio liga paplito šalyje,¹⁶⁵ teismas atmetė ieškinį pagal Konvencijoje dėl JT privilegijų ir imunitetų įtvirtintą imuniteto taisyklę, papildomai konstatuodamas ir tai, kad alternatyvių sprendimo būdų nebuvimas neturi įtakos JT imuniteto galiojimui.¹⁶⁶

Taigi, tarptautinių organizacijų ir valstybės imunitetai yra atskiri, skirtingų šaltinių reglamentuojami institutai. Tačiau praktikoje jie yra sutapatinami, sprendžiant analogiškas problemas, pavyzdžiui, kai sprendžiama kolizija tarp teisės į teismą ir tarptautinės organizacijos imuniteto. Dėl šios priežasties darytina išvada, kad valstybės imuniteto doktrina daro įtaką ir tarptautinių organizacijų imunitetų aiškinimui.

¹⁶³ DE BOER, TH. M. *Can the United Nations be sued for its role in the Srebrenica Massacre?* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 8 d.]. Prieiga per internetą: <<https://doi.org/10.1017/S0165070X12001064>>, p. 10.

¹⁶⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2013 m. birželio 11 d. sprendimas *Srebrenicos motinos ir kiti prieš Nyderlandus* byloje, Nr. 65542/12.

¹⁶⁵ CIMIOTTA, E.; PAPA, M. I. *UN immunity and the Haiti Cholera Case*. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: < http://www.qil-qdi.org/wp-content/uploads/2015/07/01_Haiti-Cholera_INTRO_FIN.pdf >, p. 1.

¹⁶⁶ Remtasi TTT sprendimo Jurisdikcinių imunitetų byloje argumentais.

3. Ginčo pobūdžio vertinimo problematika bylose dėl valstybės imuniteto

Tarptautinėje teisėje yra pripažįstama valstybės imuniteto taikymo prezumpcija, išskyrus nustatytas išimtis – privataus pobūdžio veiksmai, tam tikrais atvejais darbo ginčai, deliktai, imuniteto atsisakymas. Taigi, valstybės imunitetas taikomas tik suverenios prigimties veiksams. Pagal istoriškai susiklosčiusį požiūrį į riboto imuniteto principą, turi būti vertinamas valstybės veiksmų pobūdis, tačiau nėra universalus valstybių privatinio pobūdžio sandorių apibrėžimo.¹⁶⁷ Ribota valstybės imuniteto doktrina, nors ir suvokiama kaip teisingesnė, pasirodė ypač sudėtinga, kai reikalinga nustatyti imunitetą konkrečioms sandoriams.¹⁶⁸ Be reikalavimo skirti privataus nuo viešojo pobūdžio veiksmus, vis dar vyksta diskusijos, pavyzdžiui, ar veiksmo suverenumą turėtų nulemti pobūdis ar ir veiksmo tikslas.¹⁶⁹ Dėl šios priežasties vis dar pastebima skirtingo pobūdžio teismų praktika, kodifikacija. Todėl šioje dalyje analizuojama valstybės imuniteto išimčių kvalifikavimo problematika.

3.1. Ginčo pobūdžio kriterijus valstybės imuniteto išimčiai taikyti

Būtina vystyti valstybės imuniteto doktriną ir analizuoti, išimtis iš bendros valstybės imuniteto taikymo taisyklės. Vis rečiau teisės moksle diskutuojama dėl riboto valstybės imuniteto pagrįstumo ir dažniau nagrinėjamas jo turinys.¹⁷⁰ Šiuo metu yra nustatytos valstybės imuniteto išimties, jų nustatymo kriterijai, tačiau praktikoje stebima naujų ginčų dinamika reikalauja vis naujų tyrimų. Netinkamas privataus pobūdžio veiklos kvalifikavimas nulemia netinkamą tarptautinės valstybės imuniteto teisės taikymą, taigi, neatitinka tarptautinės teisės.

Valstybė naudojasi imunitetu savo ir savo turto atžvilgiu nuo kitos valstybės teismų jurisdikcijos.¹⁷¹ Tačiau šiuo metu visuotinai pripažįstamas ribotas valstybės imunitetas,

¹⁶⁷ ZALESKIS, J. *Šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto teisė: teisiškumo pokyčiai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://epublications.vu.lt/object/elaba:15213080/15213080.pdf>>, p. 95.

¹⁶⁸ FRANCHINI, D. *State Immunity as a Tool of Foreign Policy: The Unanswered Question of Certain Iranian Assets* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3449086>, p. 8.

¹⁶⁹ *Ibid.*

¹⁷⁰ TOLEIKYTĖ, N. Valstybės imunitetas nuo užsienio teismų jurisdikcijos. *Teisė*, 2013, p. 167-180. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <www.journals.vu.lt/teise/article/download/1249/67>, p. 168.

¹⁷¹ 2004 m. Jungtinių Tautų konvencija dėl valstybių ir jų turto imuniteto jurisdikcinių imunitetų. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://treaties.un.org/doc/Treaties/2004/12/20041202%2003-50%20PM/CH_III_13p.pdf>; 5 straipsnis.

taikomas tik viešiesiems (valdymo) veiksams (lot. *iure imperii*).¹⁷² Šiuolaikinėje tarptautinės valstybės imuniteto teisės analizėje yra siekiama nustatyti ir detalizuoti išimtis iš bendros imuniteto taikymo taisyklės. 1991 m. JT valstybės imuniteto konvencijos projekte buvo įtvirtinta valstybių praktikoje vyravusi riboto valstybės imuniteto doktrina – įtvirtinta bendra valstybių teisė į imunitetą nuo užsienio valstybių teismų jurisdikcijos.¹⁷³

JT valstybės imuniteto konvencijos 10-17 straipsniuose yra numatytos bendros valstybės imuniteto taikymo taisyklės išimtys – komerciniai sandoriai, darbo sutartys, žala asmens sveikatai, gyvybei ar turtui, nekilnojamojo turto, intelektinės ir pramoninės nuosavybės, dalyvavimo bendrovėse ir kituose juridiniuose asmenyse, valstybės valdomiems laivams, naudojamiems nekomerciniais vyriausybiniais tikslais, arbitražiniams susitarimams.¹⁷⁴ Šios išimtys apibrėžia konkrečius privatinio pobūdžio teisinius santykius, kuriuose dalyvauja valstybės. 1991 m. TTK projekto komentaras atspindi, kad kiekviena projekto nuostata plačiai atspindi valstybių praktiką ir yra paremta jos lyginamąja analize.¹⁷⁵

JT valstybės imuniteto konvencija įtvirtino alternatyvų, labiau apibrėžtą požiūrį į ribotą valstybės imunitetą – pateikia išimčių iš bendros valstybės imuniteto taisyklės sąrašą, leidžiantį atsiriboti nuo valstybės sandorių pobūdžio vertinimo kiekvienu konkrečiu atveju.¹⁷⁶ Toks riboto imuniteto reguliavimas leidžia tiksliau atskirti viešo ir privatinio pobūdžio veiksmus ir atitinka šiuolaikines tendencijas.¹⁷⁷ Taigi, terminas „įgyvendinamos

¹⁷² VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 201.

¹⁷³ „Rengdama JT valstybės imuniteto konvenciją, TTK pragmatiškai vadovavosi neginčijamu sutarimu tarptautinėje bendrijoje, kad įgyvendindama suverenios valdžios galias valstybė turi imunitetą“. Iš – ZALESKIS, J. *Šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto teisė: teisiškumo pokyčiai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://epublications.vu.lt/object/elaba:15213080/15213080.pdf>>, p. 94.

¹⁷⁴ 2004 m. Jungtinių Tautų konvencija dėl valstybių ir jų turto imuniteto jurisdikcinių imunitetų.

[interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą:

<https://treaties.un.org/doc/Treaties/2004/12/20041202%2003-50%20PM/CH_III_13p.pdf>, 10-17 straipsnis.

¹⁷⁵ TARPTAUTINĖS TEISĖS KOMISIJA. 1991 m. Valstybių ir jų turto jurisdikcinių imunitetų straipsnių projektas su komentarais. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/4_1_1991.pdf>, 39 ir 40 straipsniai. Iš ZALESKIS, J. *Šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto teisė: teisiškumo pokyčiai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://epublications.vu.lt/object/elaba:15213080/15213080.pdf>>, p. 81.

¹⁷⁶ ZALESKIS, J. *Šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto teisė: teisiškumo pokyčiai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://epublications.vu.lt/object/elaba:15213080/15213080.pdf>>, p. 95.

¹⁷⁷ *Ibid.*.

valdžios funkcijos“ nėra aiškiai įtvirtintas,¹⁷⁸ yra įtvirtinti išimtiniai atvejai, atitinkantys bendrą valstybių praktiką ir riboto valstybės imuniteto principą.¹⁷⁹

Tarptautinėje teisėje numatyti valstybės imuniteto apribojimo atvejai yra skirti tam, kad būtų užtikrintas teisės į teismą prieinamumas valstybių pripažįstamosiose srityse, kur tokios išimties taikymas neturėtų sukelti įtampos tarpvalstybiniuose santykiuose. Pavyzdžiui, viena pagrindinių išimčių yra taikoma darbo santykiams.¹⁸⁰

Taip pat svarbu analizuoti deliktinės atsakomybės ir valstybės imuniteto santykio nustatymo klausimą. Pirmiausia, pažymėtina, kad tarptautinėje teisėje yra kodifikuota ir deliktinės atsakomybės pagrindu taikoma valstybės imuniteto išimtis.¹⁸¹ Analogišką taisyklę numato ir Bazelio konvencija.¹⁸²

Praktikoje deliktinės atsakomybės vertinimas valstybės imuniteto kontekste nustatomas remiantis skirtingais kriterijais. Lietuvoje matyti pavyzdžių, kad, veiksmų teisėtumo kriterijus nepatenka į valstybės imuniteto išimties vertinimo klausimą, todėl nėra nagrinėtinas.¹⁸³ O antai, 2019 m. byloje *Demokratų partijos nacionalinis komitetas v. Rusijos Federacija*, Niujorko Pietinės apygardos teismas sprendė, kad kibernetinės atakos, vykdytos priešrinkiminiu laikotarpiu nepatenka į deliktų apimtį, numatytą JAV Užsienio suverenų imunitetų įstatyme.¹⁸⁴ Pabrėžta, kad į įstatymo apimtį patenka tik teisėti komerciniai veiksmai, o neteisėtiems nėra taikomas.¹⁸⁵ Taigi, matyti, kad deliktinės atsakomybės klausimas valstybės imuniteto kontekste yra vertinamas skirtingai.

Viena svarbiausių valstybės imuniteto taikymo prezumpcijos išimčių yra valstybės imuniteto apribojimas komerciniuose santykiuose. Komercinis sandoris reiškia bet kokią komercinę sutartį dėl prekių ar paslaugų, paskolos ar kito finansinio pobūdžio sutartis, kitas

¹⁷⁸ TOLEIKYTĖ, N. Valstybės imunitetas nuo užsienio teismų jurisdikcijos. *Teisė*, 2013, p. 167-180. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: <www.journals.vu.lt/teise/article/download/1249/67>, p. 175.

¹⁷⁹ JT valstybės imuniteto konvencijos 10-17 straipsniai. Iš ZALESKIS, J. *Šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto teisė: teisiškumo pokyčiai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://epublications.vu.lt/object/elaba:15213080/15213080.pdf>>, p. 84.

¹⁸⁰ Bazelio konvencijos 5 straipsnis, JT valstybės imuniteto konvencijos 11 straipsnis.

¹⁸¹ JT valstybės imuniteto konvencijoje, kad valstybė negali remtis imuniteto asmeninių sužalojimų ir žalos turto padarymo atvejais. Iš 2004 m. Jungtinių Tautų konvencija dėl valstybių ir jų turto imuniteto jurisdikcinių imunitetų. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://treaties.un.org/doc/Treaties/2004/12/20041202%2003-50%20PM/CH_III_13p.pdf>, 12 straipsnis.

¹⁸² 1972 m. Europos valstybės imuniteto konvencija. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/074>>, 11 straipsnis.

¹⁸³ Pavyzdžiui, atsisakyta nagrinėti per teisėtumo kriterijų nepaisant galimai matomo piktnaudžiavimo. Iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Vakuolė“ v. Baltarusijos Respublika, Nr. e3K-3-461-684/2016, kat. 3.4.2.8; 3.6.1.1.4.

¹⁸⁴ Niujorko Pietinės apygardos teismas. 2019 m. liepos 30 d. sprendimas byloje *Demokratų partijos nacionalinis komitetas v. Rusijos Federacija*. [Interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.courtlistener.com/recap/gov.uscourts.nysd.492363/gov.uscourts.nysd.492363.266.0.pdf>>.

¹⁸⁵ *Ibid.*

komercinio, pramoninio, prekybinio ar profesinio pobūdžio sutartis ar sandorius, išskyrus asmenų darbo sutartį.¹⁸⁶ Taip pat, konvencija numato, kad komercinis sandoris suvokiamas ir kaip investiciniai reikalai.¹⁸⁷

JT valstybės imuniteto konvencijoje nustatyta, kad jei valstybė sudaro komercinį sandorį su užsienio fiziniu ar juridiniu asmeniu, ji negali remtis imunitetu, išskyrus, kai komercinė sutartis sudaryta tarp dviejų valstybių arba sutartyje yra aiškiai išreikšta kitaip.¹⁸⁸ Šį principą taip pat detalizuoja Bazelio konvencija,¹⁸⁹ nacionaliniai teisės aktai.¹⁹⁰

Taigi, pavyzdžiui Airijos Aukščiausiojo teismo praktikoje matyti, kad Žemės ūkio ir kaimo plėtros departamento sertifikato išdavimas laikytinas viešo pobūdžio veiksmu.¹⁹¹ Tai paaiškintina tuo, kad sertifikatų išdavimas yra tiesioginė valstybinės įstaigos funkcija, atliekami valdžios veiksmai. Tačiau teismų praktikoje matyti, kad ne visais atvejais komercinis ginčo pobūdis yra lengvai nustatomas. Sudėtingesnis atskyrimas yra tais atvejais, kai sudaromas komercinės prigimties sandoris, tačiau teismo proceso metu yra konstatuojamas ginčo objekto santykis su konstituciniu valstybės interesu ir neleidžiama atsisakyti imuniteto. Tai iliustruoja Lietuvos teismų praktikos pavyzdys, kai konstatavus viešojo pobūdžio veiksmų atlikimą, teismai nepripažino galimybės tokiu atveju sutartimi atsisakyti imuniteto.¹⁹²

Kitas problematikos pavyzdys yra susijęs su komercinio sandorio pagrindu įgytos teisės į ieškinį peraugimą į viešąjį interesą. Byloje *BUAB „Vakuolė“ v. Baltarusijos*

¹⁸⁶ 2004 m. Jungtinių Tautų konvencija dėl valstybių ir jų turto imuniteto jurisdikcinių imunitetų. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://treaties.un.org/doc/Treaties/2004/12/20041202%2003-50%20PM/CH_III_13p.pdf>, 2 straipsnio c dalis.

¹⁸⁷ 2004 m. Jungtinių Tautų konvencija dėl valstybių ir jų turto imuniteto jurisdikcinių imunitetų. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://treaties.un.org/doc/Treaties/2004/12/20041202%2003-50%20PM/CH_III_13p.pdf>; Kitas pavyzdys: konvencijos 16 straipsnis, apribojantis imunitetą eksploatuojamiems laivams, jei tuo metu kai įvyko veiksmas, laivas buvo naudojamas komerciniais tikslais.

¹⁸⁸ 2004 m. Jungtinių Tautų konvencija dėl valstybių ir jų turto imuniteto jurisdikcinių imunitetų. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://treaties.un.org/doc/Treaties/2004/12/20041202%2003-50%20PM/CH_III_13p.pdf>, 10 straipsnis.

¹⁸⁹ Bazelio konvencijos 27 straipsnyje numatyta, kad teismai negali pradėti proceso tik dėl subjekto atliktų veiksmų įgyvendinant suverenią valdžią (*acta iure imperii*). Iš 1972 m. Europos valstybės imuniteto konvencija. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/074>>.

¹⁹⁰ JAV, JK, Australijos valstybių imunitetų aktai. Iš TOLEIKYTĖ, N. Valstybės imunitetas nuo užsienio teismų jurisdikcijos. *Teisė*, 2013, p. 167-180. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <www.journals.vu.lt/teise/article/download/1249/67>, p. 175.

¹⁹¹ Airijos Aukščiausiasis Teismas. *2016 m. spalio 12 d. sprendimas byloje Brady & Anor v Oliver Choiseul ir Žemės ūkio ir kaimo plėtros departamentas*. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 14 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.casemine.com/judgement/uk/5da05d654653d07dedfd673b>>.

¹⁹² Kvalifikuota, kad gamtos išteklių naudojimas ir apsauga yra valstybingumo garantas, tokia konstitucinė nuostata reiškia, kad ginčai dėl žemės gelmių naudojimo, tyrimo ir apsaugos sietini su viešąja teise. Iš Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. Iš *2006 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje AB „Geonafta“ v. Svenska Petroleum Exploration AB, trečiasis asmuo Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Nr. 2A-130/2006*;

Respublika – nors ieškovo sudaryta paskolos sutartis su Baltarusijos įmone priskirtina privataus pobūdžio veiksmams, tačiau komercinio pobūdžio sandorio įvykdymo negalimumą nulėmė viešojo pobūdžio veiksmai – padavus ieškinį dėl valstybės-atsakovės neteisėtai pradėto atsakovės bankroto proceso dėl kurio nebėra galimybės įvykdyti privataus pobūdžio veiksmų, aplinkybės kvalifikuotos kaip viešojo pobūdžio veiksmai.¹⁹³

Minėta, kad Lietuvos teismų praktika taip pat pripažįsta ribotos valstybės imuniteto doktrinos taikymą.¹⁹⁴ J. Zaleskis, atlikęs Lietuvos teismų praktikos analizę, konstatavo, kad Lietuvos teismai neanalizuoja ginčo pobūdžio kriterijaus.¹⁹⁵ Kita svarbi valstybės imuniteto doktrinos taikymo išimčių yra nustatyta darbo santykių kontekste.¹⁹⁶ Įdomus Lietuvos teismų praktikos pokytis ribotos valstybės imuniteto taikyme matomas būtent su šiomis bylomis susijusioje naujausioje praktikoje. Sutiktina, kad, nors po EŽTT sprendimo byloje *Cudak prieš Lietuvą*, teismai nesivadovavo ribotos imuniteto doktrinos kriterijais. Tai matyti pavyzdžiui Lietuvos apeliacinio teismo nutartyje byloje *V. T. ir UAB „Respublikos leidiniai“ v. JAV ambasada*, kurioje ambasada pritaikytas imunitetas, neįvertinus ginčo pobūdžio, o konstatavus poreikį nustatyti, ar JAV pageidauja atsisakyti imuniteto.¹⁹⁷ Tačiau 2017 m., Lietuvai pralaimėjus antrą bylą EŽTT, susijusią su darbo santykių kvalifikavimu,¹⁹⁸ Lietuvos teismų praktikoje galima pastebėti, kad ginčo pobūdis kaip kriterijus pradedamas vertinti. Remdamasis EŽTT išaiškinimais byloje *Naku prieš Lietuvą*, Lietuvos apeliacinis teismas, byloje *P. M. v. JAV Ambasada*, nurodė, kad būtina vertinti darbuotojo faktiškai atliekamas pareigas ambasadoje ir jeigu jos atitinka administracinio,

¹⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Vakuolė“ v. Baltarusijos Respublika, Nr. e3K-3-461-684/2016, kat. 3.4.2.8; 3.6.1.1.4.

¹⁹⁴ Žiūrėti pavyzdžiui: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Norvegijos bendrovė Vilnius Property AS v. Rusijos Federacija, Nr. 3K-3-566/2003, kat. 45.5.; 83.6.; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2015 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje OAO „Gazprom“ v. Lietuvos Respublika, Nr. 3K-7-458-701/2015, kat. 3.6.1.3. (S);

¹⁹⁵ Lietuvai pralaimėjus bylą EŽTT *Cudak prieš Lietuvą* (2010 m.), Lietuvos teismai rėmėsi EŽTT išaiškinimu tik šiuo atveju, vėliau vėl vadovavosi atsakovės valios išraiškos kriterijumi, o tai prieštarauja tarptautinei teisei. Iš ZALESKIS, J. Lietuvos teismų požiūris į tarptautinę valstybės imuniteto teisę. *Teisė*, 2014, p. 190-199. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/5084/5229>>, p. 5.

¹⁹⁶ 2004 m. Jungtinių Tautų konvencija dėl valstybių ir jų turto imuniteto jurisdikcinių imunitetų. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://treaties.un.org/doc/Treaties/2004/12/20041202%2003-50%20PM/CH_III_13p.pdf>, 11 straipsnis.

¹⁹⁷ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Vitas Tomkus ir UAB „Respublikos leidiniai“ v. Jungtinių Amerikos Valstijų ambasada, Nr. 2-2247/2011.

¹⁹⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2017 m. vasario 8 d. sprendimas *Naku prieš Lietuvą* byloje, Nr. 26126/07;

techninio pobūdžio paslaugas ambasados naudai, valstybės imunitetas turi būti apribotas, konstatavus, kad nėra vykdomos viešosios funkcijos.¹⁹⁹

Svarbu paminėti, kad galioja valstybės imuniteto taikymo prezumpcija. Bendra taisyklė, kad valstybės imunitetas yra taikomas, išskyrus baigtinį išimčių sąrašą, kai jis gali būti apribotas.²⁰⁰ Nepaisant visuotinai teikiamos pirmenybės ribotai valstybės imuniteto doktrinai, kai kurios valstybės vis dar laikosi absoliutaus imuniteto taisyklės, tiek valstybės, kodifikavusios imuniteto taisykles, tiek teismai, tiesiogiai taikantys tarptautinę paprotinę teisę, vadovaujasi principu, kad ribotas valstybės imunitetas yra išimtis iš pagrindinės taisyklės.²⁰¹ Jei ginčo pobūdis nepatenka į JT valstybės imuniteto konvencijoje numatytas išimtis, taikomas imunitetas valstybei.²⁰² Ši prezumpcija nulemia, kad šaliai, siekiančiai apriboti valstybės imunitetą, tenka našta įrodyti, kad byloje turėtų būti taikoma valstybės imuniteto išimtis, be to, tai turi būti atlikta remiantis pakankama valstybės praktika, atitinkančia tarptautinę teisę.²⁰³

Taigi, pabrėžtina, kad valstybės imuniteto apribojimo kriterijai nėra taip paprastai konstatuojami praktikoje. Tai nulemia teismų praktikoje formuojamas tarptautinių kriterijų aiškinimas. Be to, nepaisant tarptautinėje teisėje pripažįstamos ribotos valstybės imuniteto doktrinos apimties, jos taikymą apsunkina įrodinėjimo pareigos perkėlimas šaliai, siekiančiai nuginčyti valstybės imunitetą.

3.2. Veiklos tikslo kriterijus valstybės imuniteto išimčiai taikyti

Ribotos valstybės imuniteto doktrinos išimčiai taikyti pagrindiniu kriterijumi yra laikomas sudaromų sandorių pobūdis. Ginčo pobūdis – svarbiausias kriterijus bet ne vienintelis. JT valstybės imuniteto konvencijoje nėra apibrėžta „komerciškumo“ reikšmė, todėl konvencija apibrėžia galimybę vertinti ir veiklos tikslą. Doktrinoje randama ir kitų kriterijų, nagrinėtinų siekiant konstatuoti išimtis iš valstybės imuniteto taikymo prezumpcijos. Vis dėlto, skirtingai taikomi išimčių nustatymo kriterijai nulemia komplikotas galimybes vieningos ribotos valstybės imuniteto doktrinos vystymui.

¹⁹⁹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje P. M. v. Jungtinių Amerikos Valstijų Ambasada, Nr. e2-435-464/2018.

²⁰⁰ FRANCHINI, D. *State Immunity as a Tool of Foreign Policy: The Unanswered Question of Certain Iranian Assets* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3449086>, p. 8.

²⁰¹ *Ibid.*, p. 9.

²⁰² 1972 m. Europos valstybės imuniteto konvencija. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/074>>, 15 straipsnis.

²⁰³ Manoma, kad tai turi būti plačiai paplitusi ir reprezentatyvi nuomonė, sutikimas, priimtose teisės ir pareigos. TTK komentarai iš FRANCHINI, D. *State Immunity as a Tool of Foreign Policy: The Unanswered Question of Certain Iranian Assets* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. sausio 19 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3449086>. p. 10.

JT valstybės imuniteto konvencija reglamentuoja galimybę, nustatant ar sandoris yra komercinės prigimties, atsižvelgti ir į jo tikslą, dviem atvejais: jei sandorio šalys taip susitarė arba jei teismo vietos valstybės praktikoje šis tikslas yra svarbus nustatant nekomercinį sandorio pobūdį.²⁰⁴ Tikslas vertinimas, kai tai numatyta šalių sutartyje yra gana aiškus kriterijus, tačiau antruoju atveju, teismų praktika yra įvairi. H. Fox manymu, reglamentavus galimybę atsižvelgti į sandorio tikslą, jei teismo vietos valstybės praktikoje tai yra svarbus kriterijus, nustatant nekomercinį sutarties ar sandorio pobūdį, valstybių praktika nebus suderinta ir kad viešojo ir privataus pobūdžio veiklos ribos ir toliau skirsis priklausomai nuo teismo vietos.²⁰⁵

Pobūdžio ir tikslo kriterijų susidūrimas gali būti apžvelgtas bylų, susijusių su Argentinos ekonomine krize, analize. Antai, Italijos kasacinis teismas, byloje *Borri Loca v Argentinos Respublika*, Argentinai neapmokėjus obligacijų, konstatavo, kad Argentina gali naudotis valstybės imunitetu – nors valstybės išleistos obligacijos, kuriomis buvo siekiama mažinti valstybės skolas, yra komercinės prigimties, pripažinta, kad, paskelbdama moratoriumą, Argentina veikė kaip viešosios teisės subjektas.²⁰⁶ Taigi, tikslas apsaugoti viešąjį interesą konstatuotas esminiu komercinio obligacijų išleidimo veiksmo atžvilgiu. O JAV Aukščiausiasis Teismas analogiškas aplinkybes įvertino atvirkščiai, esmine aplinkybe konstatuodamas, kad Argentina išleido obligacijas, veikdama kaip privatus subjektas.²⁰⁷ Taip pat ir Anglijos Aukščiausiasis teismas analogiškas aplinkybes byloje *NML Capital Ltd. v Argentinos Respublika* vertino, konstatuodamas, kad Argentina, išleisdama akcijas, veikė kaip privatinės komercinių santykių subjektas, todėl negali naudotis imunitetu.²⁰⁸ Taigi, egzistuoja galimybė, kad valstybės skirtingai vertins tą patį klausimą.

²⁰⁴ 2004 m. Jungtinių Tautų konvencija dėl valstybių ir jų turto imuniteto jurisdikcinių imunitetų. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://treaties.un.org/doc/Treaties/2004/12/20041202%2003-50%20PM/CH_III_13p.pdf>, 2 straipsnio 2 dalis.

²⁰⁵ FOX, H. *In Defence of State Immunity: Why the UN Convention on State Immunity Is Important*. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 14 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.jstor.org/stable/3663168?seq=2#metadata_info_tab_contents>, p. 2.

²⁰⁶ Italijos Aukščiausiasis Teismas. *2005 m. gegužės 27 d. sprendimas byloje Borri v. Argentinos Respublika*. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.dircomm.it/2005/n.9/03.html>>. Iš TOLEIKYTĖ, N. Valstybės imunitetas nuo užsienio teismų jurisdikcijos. *Teisė*, 2013, p. 167-180. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <www.journals.vu.lt/teise/article/download/1249/67>, p. 176.

²⁰⁷ Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas. *1992 m. birželio 12 d. sprendimas byloje Argentinos Respublika v. Weltover, Inc.* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. sausio 23 d.]. Prieiga per internetą: <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/504/607/case.pdf>>; ir Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas. *2014 m. birželio 16 d. sprendimas byloje Argentinos Respublika v. NML Capital Ltd.* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.supremecourt.gov/opinions/13pdf/12-842_5hdk.pdf>.

²⁰⁸ Jungtinės Karalystės Aukščiausiasis Teismas. *2011 m. liepos 6 d. sprendimas byloje NML Capital Limited v. Argentinos Respublika*. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bailii.org/uk/cases/UKSC/2011/31.html>>. Iš TOLEIKYTĖ, N. Valstybės imunitetas nuo

Pastebėtina, kad vertinant tikslo kriterijų, gali būti labai sunku įrodyti, kad valstybės imuniteto subjektas veikė ne viešojo pobūdžio tikslais. Iš esmės visais atvejais yra galimybė argumentuoti, kad ir privataus pobūdžio veiksmai atlikti suvereniais tikslais, todėl šis kriterijus JT valstybės imuniteto konvencijos prasme yra suprantamas kaip papildomas, pagalbinis.

Kai kurios valstybės, nepaisydamos tarptautinės teisės turinio šioje srityje, kvalifikuodamos užsienio valstybių sudaromus sandorius vadovaujasi sandorių tikslu, šio kriterijaus svarbą prilygindami ginčo pobūdžio kriterijui.²⁰⁹ Teismui pasirinkus vertinti tikslo kriterijų kaip lemiamą kriterijų, tai gali nulemti teisinio aiškumo stoką. Pavyzdžiui, JAV teisme spęsta byla *Yessenin-Volpin v Novosti Press Agency*, kurioje atsižvelgta ne į komercinį pobūdį, o į nekomercinį tikslą.²¹⁰

Tikslas kaip kriterijus gali turėti esminės reikšmės vykdymui. Pavyzdžiui byloje *SerVaas Incorporated v Rafidain bankas ir kiti*, ieškinyje grįstas skola, susidariusia dėl komercinio pobūdžio sandorio,²¹¹ tačiau komercinius santykius nutraukus dėl Irako invazijos bei pasikeitus Rafidain banko atsakovo naudojimo paskirčiai, byloje valstybės imunitetas nuo vykdymo atsakovui pritaikytas tuo pagrindu, kad jis nebėra naudojamas komerciniais tikslais naudojamas, todėl turto išieškojimas negalimas.

Taigi, tikslas kaip kriterijus turi mažai praktinės naudos – pobūdis yra labiau pripažįstamas. Doktrinoje dažnai analizuoja JK Lordų rūmų nagrinėta byla *I Congreso del Partido*, kurioje teismas konstatavo, kad būtina vertinti visą sandorio sudarymo kontekstą – apžvelgti visas aplinkybes, svarbu apibrėžti ribas, kur imunitetas prasideda ir kur baigiasi.²¹²

užsienio teismų jurisdikcijos. *Teisė*, 2013, p. 167-180. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: <www.journals.vu.lt/teise/article/download/1249/67>, p. 171.

²⁰⁹ Suomijos, Švedijos, Japonijos teismų praktikoje matomi pavyzdžiai, kai lemiamą reikšmę turi valstybės tikslas. Iš ZALESKIS, J. *Šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto teisė: teisiškumo pokyčiai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://epublications.vu.lt/object/elaba:15213080/15213080.pdf>>, p. 39.

²¹⁰ Jungtinių Amerikos Valstijų Apygardos teismas. *1978 m. sausio 23 d. sprendimas byloje Yessenin-Volpin v. Novosti Press Agency Tass byloje* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <<https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/443/849/1953101/>>. Iš GAUBIENĖ, N. *Valstybės imunitetas tarptautiniame civiliniame procese*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2017. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:20309450/datastreams/MAIN/content>>, p. 70.

²¹¹ Įrangos, mechanizmų, skirtų vario perdirbimo gamyklai Irake tiekimas. Iš Jungtinės Karalystės Aukščiausiasis teismas. *2012 m. rugpjūčio 17 d. sprendimas byloje SerVaas Incorporated v Rafidain Bank ir kiti*. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 17 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.supremecourt.uk/cases/docs/uksc-2011-0247-judgment.pdf>>.

²¹² JK Lordų Rūmai. *1983 m. liepos 16 d. sprendimas I Congreso del Partido byloje*. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.uniset.ca/other/css/19831AC244.html>>. Iš TOLEIKYTĖ, N. Valstybės imunitetas nuo užsienio teismų jurisdikcijos. *Teisė*, 2013, p. 167-180. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <www.journals.vu.lt/teise/article/download/1249/67>, p. 171, 176; GAUBIENĖ, N. *Valstybės imunitetas*

Pripažįstama, kad valstybės imuniteto išimties taikymui, reikia nustatyti komercinį ginčo pobūdį, bet nepaisant to, kai paaiškėja, kad komercinio pobūdžio sandoris yra sudarytas suvereniais tikslais, pavyzdžiui, medžiagų pirkimas ginklų gamybai ar siekiant išvengti ekonominės krizės, yra taikomas ir tarptautinėje teisėje pripažįstamas tikslo kriterijus. Valstybės imuniteto išimčių kriterijų įvairovė nulemia skirtingus teismo sprendimus, tiriant analogiškas aplinkybes, taigi, ir sudėtingą vieningos praktikos riboto valstybės imuniteto doktrinos vystymąsi.

tarptautiniame civiliniame procese: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2017. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:20309450/datastreams/MAIN/content>>, p. 98, 104.

4. Tarptautinės valstybės imuniteto teisės ir teisės į teismą santykis

Tarptautinė valstybės imuniteto teisė ir teisė į teismą yra koreliuojantys teisės institutai. Valstybės imuniteto doktrinos atsiradimo ištakomis laikomas siekis suderinti suverenios lygybės ir konkrečios valstybės teritorinės jurisdikcijos santykį.²¹³ Valstybės imuniteto principu vadovautis pradėta būtent tam, kad būtų užtikrintas suverenios lygybės principas, valstybėms nebūtų suteikta nepagrįstų galių tarptautinėje erdvėje. Nors valstybės imuniteto taikymas tampa įrankiu išlaikyti gerus tarptautinius santykius, tačiau tai gali pažeisti tam tikrų asmenų subjektines teises.²¹⁴ Teisė kreiptis į teismą yra pagrindinė valstybės imuniteto išimčių priežastis. Atsižvelgiant į tarptautinės valstybės imuniteto teisės ir teisės į teismą ryšį, būtina analizuoti šių institutų santykį, valstybės imuniteto doktrinos norminių pokyčių įtaką teisei į teismą, bei galimybes šiuos institutus suderinti.

4.1. Teisė į teisminę gynybą

Teisė į teisminę gynybą yra fundamentalus principas teisinėje sistemoje. Tai yra konstitucinė teisė, įtvirtinta nacionaliniu ir tarptautiniu mastu.²¹⁵

Atsižvelgiant į EŽTT įtaką ne tik Europos, bet ir kitiems pasaulio regionams, nagrinėjamai temai aktualus reglamentavimas yra numatytas 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos (toliau – **EŽTK**) 6 straipsnyje, kuriame numatyta teisė į teisingą bylos nagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką viešumo sąlygomis pagal įstatymą įsteigto nepriklausomo ir bešališko teismo.²¹⁶ Paminėtina ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, kuri įtvirtina teisę į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą, nustatytą kiekvienam asmeniui, kurio teisės ir laisvės yra pažeistos.²¹⁷ Kiti svarbūs tarptautiniai dokumentai – 1966 m. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas, 1969 m. Amerikos žmogaus teisių konvencija, 1981 m. Afrikos žmogaus ir tautų teisių chartija – įtvirtina į EŽTK panašius žmogaus teisių katalogus, kurie, taip pat suteikia

²¹³ TOLEIKYTĖ, N. Valstybės imunitetas nuo užsienio teismų jurisdikcijos. *Teisė*, 2013, p. 167-180. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: <www.journals.vu.lt/teise/article/download/1249/67>, p. 169.

²¹⁴ *Ibid.*, p. 170.

²¹⁵ Žiūrėti pavyzdžiui: Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014, 30 straipsnis; Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, nr. 36-1340; 5 straipsnis.

²¹⁶ 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista Protokolais Nr. 11 ir Nr. 14. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 156-7390, 6 straipsnis.

²¹⁷ 2016 m. birželio 7 d. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. *OJ C 202*, p. 389–405.

asmenims teisę į teisingą teismą.²¹⁸ Paminėtus dokumentus taikantys Amerikos žmogaus teisių teismas, Afrikos žmogaus ir tautų teisių komisija – savo praktikoje dažnai cituoja aktualią EŽTT jurisprudenciją.²¹⁹

Taigi, vienu pagrindinių teisės į teisminę gynybą šaltinių galima įvardyti EŽTK 6 straipsnį, kurio aiškinimas turi įtakos ir kitoms regioninėms institucijoms. EŽTT praktikoje yra išsamiai išaiškintas šio straipsnio veikimas – EŽTK 6 straipsnis įkūnija kiekvieno asmens teisę į teismą dėl bet kokio ieškinio, susijusio su jo civilinėmis teisėmis ir pareigomis.²²⁰

Vis dėlto, pripažįstama, kad ši teisė nėra absoliuti, tam tikrai atvejais gali būti apribota. EŽTK praktikoje, nagrinėjant teisės į teismą apribojimą yra ne kartą konstatuota, kad teisės kreiptis į teismą apribojimas nepažeidžia šios teisės esmės, jei ji tenkina šiuos reikalavimus: apribojimu siekiama teisėto tikslo ir egzistuoja pagrįstas proporcingumo santykis tarp naudojamos priemonės ir siekiamo tikslo.²²¹ Tokio požiūrio pavyzdžiai matomi ir nacionalinių teismų praktikoje.²²²

Taigi, visuotinai pripažįstama teisė į teismą yra fundamentalus kriterijus teisinėje valstybėje ir tarptautinėje erdvėje, tačiau ši teisė nėra absoliuti.

4.2. Tarptautinė valstybės imuniteto teisė kaip teisės į teismą apribojimas

Valstybės imuniteto taikymas apriboja tiek fizinių, tiek juridinių asmenų teisę į teisminę gynybą.²²³ Nors EŽTT praktikoje laikoma, kad ne visais atvejais teisė į teismą yra absoliuti, tačiau apribojimai yra ypač kritikuojami tais atvejais, kai pažeidžiamos žmogaus teisės ar *ius cogens* normos. Analizuotini reikšmingiausi teisės į teismą apribojimų atvejai.

²¹⁸ ZALESKIS, J. *Šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto teisė: teisiškumo pokyčiai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://epublications.vu.lt/object/elaba:15213080/15213080.pdf>>, p. 146.

²¹⁹ *Ibid.*

²²⁰ Žiūrėti pavyzdžiui, Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1975 m. vasario 21 d. sprendimas *Golder prieš Jungtinę Karalystę* byloje, Nr. 4451/70, § 37–38, Serija A Nr. 18. Iš Europos Taryba. 2019 m. *Europos žmogaus teisių konvencijos 6 straipsnio vadovas*. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_ENG.pdf>.

²²¹ Žiūrėti pavyzdžiui: Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2001 m. lapkričio 21 d. sprendimas *Al-Adsani prieš Jungtinę Karalystę* byloje, Nr. 35763/97; Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1985 m. gegužės 28 d. sprendimas *Ashingdane prieš Jungtinę Karalystę* byloje, Nr. 8225/78.

²²² Teisė į teisminę gynybą nėra absoliuti, tam tikrais atvejais ribojama. Iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Vakuolė“ v. Baltarusijos Respublika, Nr. e3K-3-461-684/2016, kat. 3.4.2.8; 3.6.1.1.4.

²²³ Žiūrėti pavyzdžiui atvejį, kai pažeidžiama juridinio asmens teisė pareikšti ieškinį dėl garbės ir orumo gynimo. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Vitas Tomkus ir UAB „Respublikos leidiniai“ v. Jungtinių Amerikos Valstijų ambasada, Nr. 2-2247/2011.

Minėta, kad valstybės imuniteto taikymas savaime nereiškia, kad apriboja teisę į teisminę gynybą. Valstybės priemonės, atspindinčios visuotinai pripažįstamą tarptautinės viešosios teisės normą dėl valstybės imuniteto, savaime nereiškia neproporcingo teisės kreiptis į teismą apribojimo.²²⁴ Vis dėlto, jeigu ieškinys pareiškiamas dėl viešų valstybės veiksmų, veiksmų nepatenkančių į komercinę, darbo ar kitas išimtis, valstybės imuniteto taikymas nulemia atsisakymą nagrinėti tokį ieškinį.

Dar kompleksiškesnių problemų atsiranda sprendžiant klausimus dėl valstybės imuniteto taikymo tokiais atvejais, kai valstybės veiksmais galimai pažeidžiamos žmogaus teisės, *ius cogens* normos. 2012 metais TTT priimtas pirmasis sprendimas dėl valstybės imuniteto Jurisdikcinių imunitetų byloje tarp Italijos, Graikijos bei Vokietijos.²²⁵ Šios bylos ginčo branduoliu tapo Italijos kasacinio teismo sprendimai, jog valstybės imunitetas dėl tarptautinių nusikaltimų Vokietijos atžvilgiu netaikytinas.²²⁶ Šioje byloje turėjo būti išspręstas *ius cogens* normų ir valstybės imuniteto nuostatų santykis. Vis dėlto, TTT konstatavo, kad *ius cogens* yra materialinės teisės norma, o valstybės imuniteto klausimas yra procesinio pobūdžio, todėl sprendamas valstybių ginčą, konstatavo, kad kolizijos tarp jų nėra ir negali būti.²²⁷

Pažymėtina, kad TTT konstatavo, jog ginkluotų konfliktų pasekmės nepatenka į valstybės imuniteto doktrinos išimčių apimtį.²²⁸ Teisminiai procesai dėl aplinkybių, susijusių su ginkluotais konfliktais visuomet griežtai patenka į valstybės imuniteto taikymo apimtį, kadangi savo pobūdžiu tokie veiksmai visada laikomi *iure imperii*.²²⁹ Pažymėtina, kad JT valstybės imuniteto konvencijos analizė suponuoja, kad ši išimtis taikytina nepaisant to, ar žalą valstybė padarė viešaisiais ar privačiais veiksmais,²³⁰ tačiau teismas išaiškino priešingai.

²²⁴ Žiūrėti pavyzdžiui: Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2001 m. lapkričio 21 d. sprendimas *Fogarty prieš Jungtinę Karalystę* byloje, Nr. 37112/97; Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2001 m. lapkričio 21 d. sprendimas *McElhinney prieš Airiją* byloje, Nr. 31253/96; Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2011 m. birželio 29 d. sprendimas *Sabeh el Leil prieš Prancūziją* byloje, Nr. 34869/05; Iš Europos Taryba. 2019 m. *Europos žmogaus teisių konvencijos 6 straipsnio vadovas*. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_ENG.pdf>.

²²⁵ Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2012 m. vasario 3 d. sprendimas *Jurisdikcinių imunitetų byloje (Vokietija prieš Italiją)* / International Court of Justice, *Jurisdictional immunities of the State (Germany v. Italy: Greece intervening)*, Judgement of February 3rd, 2012, I.C.J. Reports, 2012.

²²⁶ *Ibid.*

²²⁷ *Ibid.*

²²⁸ *Ibid.* Italijos kasaciniam teismui pripažinus ieškovo italų piliečio L. Ferrini ieškinį dėl Antrojo pasaulinio karo metais patirtos žalos dėl Vokietijos veiksmų pagrįstu, tokia praktika paskatino 12 vėlesnių ieškovų kreiptis į Italijos teismus dėl Vokietijos veiksmų.

²²⁹ *Ibid.*

²³⁰ Tarptautinės teisės komisijos 1991 m. Valstybių ir jų turto jurisdikcinių imunitetų straipsnių projekto su komentarais preambulė. Iš ZALESKIS, J. *Šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto teisė: teisiškumo pokyčiai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://epublications.vu.lt/object/elaba:15213080/15213080.pdf>>, p. 96.

TTT nurodė, kad JT valstybės imuniteto konvencijoje numatyta valstybės imuniteto išimtis, taikoma asmeninių sužalojimų ir žalos turto padarymo atvejais yra skirta tik kelių eismo taisyklių pažeidimams.²³¹ Taigi, teismas susiaurino šio straipsnio apimtį bei paneigė JT valstybės imuniteto konvencijos 12 straipsnio taikymą *ius cogens* normų pažeidimo atvejų analizei. Pastebėtina, kad Lietuvos Respublikos CPK šiuo metu numato analogišką teismui išaiškinimą konsuliniais imunitetams – CPK 790 išimtis iš galiojančio diplomatinio imuniteto kelių eismo taisyklių pažeidimo atveju.²³² Taigi, manytina, kad teismas pasirinko valstybių praktikoje pripažįstamą neutralų išaiškinimą.

Vis dėlto, sprendimas Jurisdikcinių imunitetų byloje, paneigiant valstybės imuniteto išimtį *ius cogens* normų pažeidimo atveju buvo kritikuojamas – po sprendimo, Italijos teismai neleido jo vykdyti šalyje, keldami jo konstitucingumo klausimą, kadangi Italijos konstitucija numato žmogaus teisių apsaugą bei teisę į teismą.²³³

Nagrinėjamas TTT sprendimas yra kritikuojamas teisės doktrinoje.²³⁴ Pateikiamos nuomonės, kad negalima suteikti tarptautinio imuniteto nuo veiksmų, kuriuos ta pati tarptautinė teisė universaliai kriminalizavo, be to, egzistuoja pozicija, kad valstybė, pažeisdama imperatyvias normas, atsisako savo teisių pagal tarptautinę teisę.²³⁵

Taigi, TTT sprendimas Jurisdikcinių imunitetų byloje apribojo teisę kreiptis į teismą dėl užsienio valstybės padarytų *ius cogens* pažeidimų, nepaisant reguliavimo, numatyto tarptautiniuose dokumentuose. Visgi, nors toks TTT išaiškinimas kelia klausimą dėl efektyvios žmogaus teisių apsaugos, D. Franchini nuomone, jeigu sprendimas būtų buvęs priešingas, nacionaliniai teismai gautų neribotą skaičių ieškinių, galinčių kelti pavojų valstybės imuniteto ir tarpvalstybinių santykių stabilumui.²³⁶ Tokį tarptautinio teismo argumentavimą palaiko EŽTT praktika, kad, nors tarptautinėje teisėje buvo tendencija riboti valstybės imunitetą asmens sužalojimams, ši praktika jokiu būdu nebuvo

²³¹ *Ibid.*

²³² Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.

²³³ ZALESKIS, J. *Šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto teisė: teisiškumo pokyčiai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://epublications.vu.lt/object/elaba:15213080/15213080.pdf>>, p. 121.

²³⁴ Žiūrėti pavyzdžiui: ZALESKIS, J. *Šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto teisė: teisiškumo pokyčiai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://epublications.vu.lt/object/elaba:15213080/15213080.pdf>>; p. 126.

²³⁵ AKTHAR, Z. *Acts of State, State Immunity, and Judicial Review in the United States*. De Gruyter Open, 2018. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <[https://content.sciendo.com/configurable/contentpage/journals\\$002fbjals\\$002f7\\$002f1\\$002farticle-p205.xml](https://content.sciendo.com/configurable/contentpage/journals$002fbjals$002f7$002f1$002farticle-p205.xml)>, p. 24.

²³⁶ FRANCHINI, D. *State Immunity as a Tool of Foreign Policy: The Unanswered Question of Certain Iranian Assets* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3449086>, p. 9.

universali.²³⁷ Taigi, išaiškinimas kontraversiškas, kritikuojamas doktrinoje, teismų praktikoje, tačiau negausi TTT praktika valstybės imuniteto klausimu neleidžia plėtoti šios diskusijos.

Pažymėtina, kad naujausia TTT praktika valstybės imuniteto klausimais yra 2019 m. Irano turto byla,²³⁸ turėjusi potencialo išsklaidyti abejones dėl sprendimo Jurisdikcinių imunitetų byloje 2012 metais. Irano turto byloje TTT atsisakė nagrinėti Irano ieškinį prieš JAV dalyje dėl valstybės imuniteto, nusprendęs, kad šalių ginčijama 1955 m. tarp JAV ir Irano pasirašytos Draugystės sutarties nuostata²³⁹ dėl imuniteto neturi ryšio su visuotinai pripažįstama tarptautine valstybės imuniteto teise.²⁴⁰ Doktrinoje vertinama, kad šis atsisakymas nėra pakankamai motyvuotas, o ieškinio priėmimas jurisdikcijos dalyje galėjo tapti svarbia galimybe išaiškinti valstybės imuniteto apimtį.²⁴¹

Darytina išvada, kad, nors EŽTT praktika apibrėžia, kad ne visais atvejais valstybės imunitetas yra nepagrįstas teisės į teismą apribojimas, bet teisė visgi apribojama. Diskutuojama dėl valstybės imuniteto kaip kliūties, siekiant įgyvendinti žmogaus teisių apsaugą arba užtikrinti atsakomybę už *ius cogens* normų pažeidimus. Šiuo metu galioja TTT išaiškinimas, kad šių teisinių kategorijų ir valstybės imuniteto kolizijos atveju, išimtis iš valstybės imuniteto nėra taikoma. Atkreiptinas dėmesys, kad šio sprendimo kritika teisės doktrinoje, negausi TTT praktika valstybės imuniteto srityje bei atsisakymas nagrinėti šį klausimą nulemia doktrinos apibrėžtumo stygių tarptautiniame lygmenyje.

²³⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2001 m. lapkričio 21 d. sprendimas *McElhinney prieš Airiją* byloje, Nr. 31253/96, Iš Europos Taryba. 2019 m. *Europos žmogaus teisių konvencijos 6 straipsnio vadovas*. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_ENG.pdf>, p. 29.

²³⁸ Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2019 m. vasario 13 d. sprendimas *Irano turto byloje (Irano Islamo Respublika prieš Jungtines Amerikos Valstijas)* / International Court of Justice, *Certain Iranian Assets (Islamic Republic of Iran v. United States of America) case*, Judgement of February 13th, 2019. I.C.J. Reports, 2019.

²³⁹ 1955 m. Draugiškumo, ekonominių santykių ir konsulinių teisių sutartis. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <<https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280142196>>.

²⁴⁰ Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2019 m. vasario 13 d. sprendimas *Irano turto byloje (Irano Islamo Respublika prieš Jungtines Amerikos Valstijas)* / International Court of Justice, *Certain Iranian Assets (Islamic Republic of Iran v. United States of America) case*, Judgement of February 13th, 2019. I.C.J. Reports, 2019.

²⁴¹ FRANCHINI, D. *State Immunity as a Tool of Foreign Policy: The Unanswered Question of Certain Iranian Assets* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3449086>, p. 65.

4.3. Tarptautinės valstybės imuniteto teisės ir teisės į teisminę gynybą suderinimas

Tarptautinėje erdvėje nuolat stebimas tarptautinės valstybės imuniteto teisės ir teisės į teismą santykio balansavimas. Kai kurie autoriai pastebi, kad valstybių perėjimas iš absoliučios į ribotą valstybės imuniteto doktriną koreliuoja būtent su valstybių reakcija į kintantį požiūrį į žmogaus teises.²⁴² Šių teisinių kategorijų derinimas iš esmės yra vykdomas EŽTT praktikoje, nacionalinių įstatymų iniciatyvomis, stebima teisės doktrinoje kuriamų kriterijų, skirtų teisės į teismą ir imunitetų darnos raidai. Toliau analizuojamas paminėtų derinimo būdų ir jų pasekmių atitikimas tarptautinės teisės kriterijams.

Pirmiausia analizuotina EŽTT sprendimų įtaką šių institutų derinimui Lietuvoje. Minėta, kad Lietuvos mokslininkų atlikta Lietuvos teismų praktikos po EŽTT *Cudak prieš Lietuvą* bylos analizė suponuoja išvadą, kad Lietuva nepripažįsta valstybės imuniteto privalomumo. Po EŽTT sprendimo byloje *Cudak prieš Lietuvą*, Lietuva buvo įpareigota atnaujinti procesą, o 2012 m. ieškovė byla laimėjo nacionaliniame teisme.²⁴³ Vis dėlto, svarbu pastebėti, kad pareiškėjos reikalavimai patenkinti iš esmės dėl to, kad buvo konstatuotos seksualinio priekabiavimo aplinkybės, išeinančios iš įprastų darbo santykių išimties taisyklių ribų.²⁴⁴ O nepaisant to, kad sprendime cituoti EŽTT išaiškinimai, konstatuojamojoje dalyje nėra jokių nuorodų į tai, kad teismas pripažįsta būtinumą sprendimą grįsti būtent šiais išaiškinimais.²⁴⁵ 2017 m. pakartotinai darbo santykiams nepritaikytos valstybės imuniteto išimties klausimą sprendęs EŽTT byloje *Naku prieš Lietuvą*, taip pat nusprendė, kad Lietuva neužtikrino efektyvios teisės į teisminę gynybą.²⁴⁶ Tačiau naujaisi pokyčiai Lietuvos teismų praktikoje link tinkamo tarptautinės valstybės imuniteto teisės taikymo (2018 m.), manytina yra nulemti būtent EŽTT įtakos.²⁴⁷

Kitas EŽTT įtakos pavyzdys matomas Rusijoje. Pavyzdžiui, 2016 m. Rusijoje pradėjęs galioti naujasis įstatymas dėl valstybių imunitetų, nors ir kritikuojamas dėl jame

²⁴² VERDIER P.-H., VOETEN, E. *How Does Customary International Law Change? The Case of State Immunity*. *International Studies Quarterly*, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2106627>. p. 26.

²⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje A. C. v. Lenkijos Respublikos ambasada*, Nr. 3K-3-309/2012, kat. 121.18; 121.22.

²⁴⁴ ŠTARIENĖ, L. *Cudak v. Lithuania and the European Court of Human Rights approach to the State Immunity Doctrine*. *Jurisprudencija: Mykolas Romeris University*, 2010. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <<https://repository.mruni.eu/handle/007/11680>>, p. 6.

²⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje A. C. v. Lenkijos Respublikos ambasada*, Nr. 3K-3-309/2012, kat. 121.18; 121.22.

²⁴⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2017 m. vasario 8 d. sprendimas *Naku prieš Lietuvą* byloje, Nr. 26126/07.

²⁴⁷ Byloje dėl ambasados darbuotojo atleidimo nagrinėtas EŽTT sprendimas *Naku prieš Lietuvą*, pripažintas tarptautinės valstybės imuniteto teisės privalomumas. Iš Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2018 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje P. M. v. Jungtinių Amerikos Valstijų Ambasada*, Nr. e2-435-464/2018.

nacionalinius teismus, diplomatinę apsaugą bei tarpvalstybinį ieškinį pagal EŽTK 33 straipsnį.²⁵⁷

Pavyzdžiui, byloje *McElhinney prieš Airiją*, EŽTT įvertinęs alternatyvių priemonių galimybę, nustatė, kad pareiškėjas turėjo galimybę kreiptis į Šiaurės Airijos teismą, kur rezidavo.²⁵⁸ O tuo tarpu *Cudak prieš Lietuvą* byloje konstatuota, kad sprendimas, jog pareiškėja galėjo alternatyviai kreiptis į Lenkijos nacionalinį teismą nebūtų tinkamas, nes sukeltų praktinių sunkumų.²⁵⁹ Byloje *Naku prieš Lietuvą*, kurioje EŽTT pripažino Lietuvą pažeidusia EŽTK 6 straipsnį, nustatyta, kad Lietuvos nacionaliniai teismai pareiškėjai dėl atleidimo iš darbo Švedijos ambasadoje siūlė kreiptis į Švedijos teismus.²⁶⁰ Nustačius, kad pareiškėjos reikalavimai Švedijos teismuose būtų nagrinėjami pagal šalių pasirinktą Lietuvos materialinę teisę, EŽTT konstatavo, kad tokia teisinės gynybos priemonė, net jei teoriškai ji buvo prieinama, nagrinėjamos bylos aplinkybėmis nebuvo reali, kėlė praktinių sunkumų pareiškėjai.²⁶¹ Matyti, kad vertinamas ne tik alternatyvių egzistavimas, bet ir jų proporcingumas, tačiau svarbu šio kriterijaus nesuabsoliutinti.

Kitos valstybės imuniteto doktrinos ir teisės į teismą santykiui reikšmingos naujovės matomos nacionalinių teisės aktų leidyboje.

Paminėtina, kad jau 1996 m. JAV priimto Kovos su terorizmu įstatymo pagrindu valstybė buvo traukiama atsakove bylose pagal Valstybės sekretoriaus sudarytą sąrašą.²⁶² Tačiau teismuose atmetant ieškinius dėl 2001 m. rugsėjo 11 d. terorizmo išpuolių, 2016 m. buvo priimtas naujas Teisingumo dėl terorizmo veiklos rėmėjų įstatymas (toliau – **JASTA įstatymas**),²⁶³ kurio pagrindu valstybė gali tapti atsakove byloje, jeigu ji užsiėmė terorizmo

²⁵⁷ ŠTARIENĖ, L. *Cudak v. Lithuania and the European Court of Human Rights approach to the State Immunity Doctrine*. Jurisprudencija: Mykolas Romeris University, 2010. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <<https://repository.mruni.eu/handle/007/11680>>, p. 10.

²⁵⁸ *Ibid.*

²⁵⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2010 m. kovo 23 d. sprendimas *Cudak prieš Lietuvą* byloje, Nr. 15869/02.

²⁶⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2017 m. vasario 8 d. sprendimas *Naku prieš Lietuvą* byloje, Nr. 26126/07.

²⁶¹ *Ibid.*

²⁶² 2.2.1. darbo dalyje minėta, kad šis įstatymas neatitinka tarptautinės teisės. Iš 1996 m. Jungtinių Amerikos Valstijų Kovos su terorizmu ir veiksmingos mirties bausmės įstatymas [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. sausio 23 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.congress.gov/bill/104th-congress/senate-bill/735>>.

²⁶³ 2016 m. Jungtinių Amerikos Valstijų Teisingumo dėl terorizmo veiklos rėmėjų įstatymas [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. sausio 23 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.congress.gov/114/plaws/publ222/PLAW-114publ222.pdf>>;

rėmimu, nebeleno reikalavimo, kad valstybė būtų įtraukta į minėtą Valstybės sekretoriaus sąrašą.²⁶⁴ Turinio prasme analogiškas įstatymas yra priimtas ir Kanadoje.²⁶⁵

Pripažįstama, kad šie nacionaliniai aktai pažeidžia valstybės imuniteto principus.²⁶⁶ Prieštaravimus dėl JASTA įstatymo priėmimo nedelsiant išreiškė daugelis valstybių ir tarptautinių institucijų.²⁶⁷ Teisės doktrinoje JAV pozicija kritikuojama, nes JT valstybės imuniteto konvencija nenumato valstybės imuniteto išimties terorizmo atvejais.²⁶⁸ Europos Parlamentas taip pat išreiškė poziciją, kad JASTA neatitinka tarptautinės teisės bei TTT praktikos *ius cogens* pažeidimų klausimais.²⁶⁹ Visgi, doktrinoje randama ir galimų pateisinimų, nurodant, kad TTT Jurisdikcinių imunitetų byloje nustatytas valstybių *opinio iuris*, jog valstybės imuniteto išimtis netaikoma *ius cogens* pažeidimams būtent ginkluotųjų pajėgų veiksams, tačiau terorizmo atžvilgiu tokia praktika nėra suformuota.²⁷⁰

Tačiau nepaisant JASTA įstatymo tikslo atlyginti aukoms, įstatymas neatitinka šiuolaikinio tarptautinės valstybės imuniteto teisės supratimo. Problema, kad nėra tarptautiniu mastu apibrėžtos terorizmo sąvokos, JASTA įstatymo taikymas išplėstas iki

²⁶⁴ Toks sprendimas priimtas siekiant suteikti savo piliečiams galimybę teikti ieškinius dėl 2001 m. rugsėjo 11 d. įvykių ir turint omeny aplinkybę, kad Saudo Arabija, laikoma atsakinga už terorizmo rėmimą nebuvo įrašyta į Valstybės sekretoriaus sąrašą. Iš FRANCHINI, D. *State Immunity as a Tool of Foreign Policy: The Unanswered Question of Certain Iranian Assets* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3449086>, p. 15.

²⁶⁵ 2012 m. Kanados Teisingumo terorizmo aukoms įstatymas. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <<https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/j-2.5/FullText.html>>. Iš AKTHAR, Z. *Acts of State, State Immunity, and Judicial Review in the United States*. De Gruyter Open, 2018. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <[https://content.sciendo.com/configurable/contentpage/journals\\$002fbjals\\$002f7\\$002f1\\$002farticle-p205.xml](https://content.sciendo.com/configurable/contentpage/journals$002fbjals$002f7$002f1$002farticle-p205.xml)>, p. 26-27.

²⁶⁶ FRANCHINI, D. *State Immunity as a Tool of Foreign Policy: The Unanswered Question of Certain Iranian Assets* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3449086>, p. 4; AKTHAR, Z. *Acts of State, State Immunity, and Judicial Review in the United States*. De Gruyter Open, 2018. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <[https://content.sciendo.com/configurable/contentpage/journals\\$002fbjals\\$002f7\\$002f1\\$002farticle-p205.xml](https://content.sciendo.com/configurable/contentpage/journals$002fbjals$002f7$002f1$002farticle-p205.xml)>, p. 27.

²⁶⁷ Saudo Arabija, Persijos įlankos bendradarbiavimo taryba, Rusijos Užsienio reikalų ministerija, Europos Sąjungos delegacija, Neprisijungimo judėjimas kreipėsi į JAV Kongresą dėl JASTA įstatymo. Iš FRANCHINI, D. *State Immunity as a Tool of Foreign Policy: The Unanswered Question of Certain Iranian Assets* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3449086>, p. 13, 17.

²⁶⁸ FRANCHINI, D. *State Immunity as a Tool of Foreign Policy: The Unanswered Question of Certain Iranian Assets* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3449086>, p. 13.

²⁶⁹ AKTHAR, Z. *Acts of State, State Immunity, and Judicial Review in the United States*. De Gruyter Open, 2018. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <[https://content.sciendo.com/configurable/contentpage/journals\\$002fbjals\\$002f7\\$002f1\\$002farticle-p205.xml](https://content.sciendo.com/configurable/contentpage/journals$002fbjals$002f7$002f1$002farticle-p205.xml)>, p. 20.

²⁷⁰ *Ibid.*, p. 22.

terorizmo palaikymo ir finansavimo, be to, čia nebeveikia ginčo pobūdžio kriterijus, nes atsakomybei taikyti užtenka teikiamos finansinės paramos.²⁷¹

Bet nepaisant to, JAV turi didelį autoritetą tarptautinėje politikoje, o skeptiškas šios valstybės požiūris į tarptautinės valstybės imuniteto teisės taisyklės gali pakirsti šią tarptautinės teisės sritį, kitos valstybės gali pasekti jos formuojamą pavyzdžiu.²⁷²

JAV veiksams analogiškų apraiškų galima įžvelgti ir Lietuvoje. Lietuvos teismų praktikoje taip pat matyti ieškinių dėl užsienio valstybės padarytų *ius cogens* normų pažeidimo. Nustatyti atvejai yra susiję su fizinių asmenų ieškiniiais Rusijos Federacijai dėl žalos atlyginimo už represijas, neteisėtą įkalinimą.²⁷³ Nors visose bylose konstatuota, kad negalima palikti ieškovų be teisės į teisminę gynybą, nuspręsta, kad žalos atlyginimui yra būtinas tokios teisės reglamentavimas įstatymu. Bylose konstatuota, kad ieškiniai prieš užsienio valstybę turi būti atmesti tuo pagrindu, kad tai nėra privatūs santykiai, okupacija ir piliečių turto konfiskavimas kvalifikuotinas kaip žala padaryta Lietuvai, o ne atskiram individui.²⁷⁴ Dėl to, visose bylose prieita išvados, kad teisė į teisminę gynybą ieškovams apribota proporcingai tuo pagrindu, kad Lietuvoje yra priimti įstatymai dėl okupacija, genocidu padarytų veiksmų žalos atlyginimo, užtikrinantys tokių ieškinių dalyko patenkinimą.²⁷⁵

Taigi, Lietuva pasirinko jos valstybės viduje opius klausimus spręsti tokiu veikslių modeliu, kitaip nei JAV, kuri 2011 m. rugsėjo 11 d. įvykių sukeltai žalai atlyginti pasirinko priimti įstatymą, suteikiantį privatiems asmenims teisę reikšti individualius ieškinius teisme. Atsižvelgiant į tai, kad tarptautinė teisė nenumato tokių valstybės imuniteto išimčių taikymo pagrindų kaip minėti Lietuvos, JAV ir Kanados įstatymai, manytina, kad abu

²⁷¹ FRANCHINI, D. *State Immunity as a Tool of Foreign Policy: The Unanswered Question of Certain Iranian Assets* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3449086>, p. 11.

²⁷² ZALESKIS, J. *Šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto teisė: teisiškumo pokyčiai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://epublications.vu.lt/object/elaba:15213080/15213080.pdf>>, p. 32.

²⁷³ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Z. V. L ir B. P. v. Rusijos Federacija, Nr. 2-331/2008; 2008 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje L. S. v. Rusijos Federacija, Nr. 2-764/2008; 2009 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje V. J. K. v. Rusijos Federacija, Nr. 2-1469/2009.

²⁷⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Z. V. L ir B. P. v. Rusijos Federacija, Nr. 2-331/2008; 2009 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje V. J. K. v. Rusijos Federacija, Nr. 2-1469/2009.

²⁷⁵ Lietuvos Respublikos įstatymas dėl SSRS okupacijos žalos atlyginimo. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 52-1486; Lietuvos Respublikos įstatymas dėl atsakomybės už Lietuvos gyventojų genocidą. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 13-342. Iš Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Z. V. L ir B. P. v. Rusijos Federacija, Nr. 2-331/2008; 2008 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje L. S. v. Rusijos Federacija, Nr. 2-764/2008; 2009 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje V. J. K. v. Rusijos Federacija, Nr. 2-1469/2009.

atvejai prieštarauja tarptautinei teisei, nepaisant to, kad jų tikslas yra išspręsti šaliai aktualių žmogaus teisių pažeidimo klausimus.

Matyti, kad tarptautinės valstybės imuniteto teisės ir teisės į teismą derinimas nacionaliniais įstatymais nėra tinkamas, šie institutai turi būti derinami tarptautiniu mastu. Galima pastebėti, kad valstybės imuniteto kontekste analizuojamoje užsienio praktikoje *ius cogens* normų pažeidimai šiuo metu jau siaurina vadovų imunitetus. Pavyzdžiui, JK Lordų rūmų sprendimas generolo *Pinochet* byloje, kurioje buvo konstatuota, kad, kai valstybės vadovas padaro sunkius tarptautinius nusikaltimus, prilyginamus *ius cogens* normų pažeidimui, prarandama teisė pasinaudoti valstybės vadovo imunitetu nuo teismų jurisdikcijos.²⁷⁶ Taigi, vadovo imunitetai jau apriboti *ius cogens* atvejų atžvilgiu, o valstybės imuniteto klausimais dar nėra tokios praktikos. Taip pat, minėta, kad Irano turto byloje, TTT praleido galimybę išaiškinti JAV naujųjų įstatymų dėl valstybės imuniteto teisėtumą.²⁷⁷

Taigi, matoma nuolatinė tarptautinės valstybės imuniteto teisės ir teisės į teismą derinimo tendencija. Šiam aspektui didžiausią įtaką turi EŽTT jurisprudencija, tarptautinės teisės šaltiniai, doktrinoje formuojami alternatyvių galimybių kriterijai, nacionaliniuose teisės aktuose, kvestionuojamuose dėl atitikimo tarptautinės teisės reikalavimams reglamentuojamos taisyklės.

²⁷⁶ JK Lordų Rūmai. 1999 m. kovo 24 d. sprendimas byloje *Pinochet* byloje. Iš GAUBIENĖ, N. *Valstybės imunitetas tarptautiniame civiliniame procese*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2017. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:20309450/datastreams/MAIN/content>>, p. 73-74.

²⁷⁷ FRANCHINI, D. *State Immunity as a Tool of Foreign Policy: The Unanswered Question of Certain Iranian Assets* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3449086>, p. 65.

IŠVADOS

1. Tarptautinė valstybės imuniteto teisė vis dar nėra išsamiai reglamentuota universaliomis galiojančiomis tarptautinėmis sutartimis, jai trūksta apibrėžtumo, atsižvelgiama į skirtingų rūšių ir teisinės galios šaltinius. Todėl valstybių požiūris į valstybės imuniteto doktriną nėra nuoseklus, o tai yra priežastis praktinėms problemoms kilti. Dėl to kylantys reikšmingiausi neaiškumai yra susiję su pasaulyje pastebimomis skirtingomis tendencijomis kvalifikuojant: valstybės imuniteto subjektą (ypač savarankiškus subjektus, prilyginamus valstybei), ginčo pobūdį (dėl tebevystomo išimčių iš valstybės imuniteto turinio) ir teisės į teismą ir valstybės imuniteto doktrinos santykį (ypač *ius cogens* normų pažeidimo atveju).
2. Tarptautinės valstybės imuniteto teisės šaltiniai išsamiai reglamentuoja valstybės subjektų sąrašą. Nors šio subjekto kvalifikavimas yra tarptautinės teisės klausimas, tačiau praktikoje papildomai remiamasi valstybės konstitucine santvarka, nacionaliniais įstatymais. Subjekto kvalifikavimui būdinga kriterijų įvairovė, o atsižvelgiant į tai, kad valstybių praktikoje yra matomi skirtingi analogiškų aplinkybių traktavimo pavyzdžiai, kriterijų negalima suabsoliutinti.
3. Iki šiol diskutuojama dėl nacionalinės vykdomosios valdžios ištraukimo į tarptautinės teisės šaltiniais reglamentuojamo subjekto kvalifikavimo procesą. Iš vienos pusės, tai galėtų padėti išvengti teismo kompetencijos viršijimo, tačiau tokia pozicija kritikuotina dėl tokią praktiką įgyvendinančių valstybių veiksmų neatitikimo tarptautinei teisei bei galimo teismų nepriklausomumo apribojimo.
4. Teismų praktikoje yra stebima tendencija identifikuoti ir atskirti valstybės imunitetą nuo probleminio ypač panašaus vadovų imuniteto. Diplomatiniai, konsuliniai imunitetai, kurie nėra tapatūs valstybės imunitetui, šiuo metu yra tinkamai atskiriami nuo valstybės imuniteto darbo bylose. Pažymėtina, kad valstybės imuniteto doktrinos praktika daro didelę įtaką tarptautinių organizacijų imunitetų turinio nustatymui.
5. Ginčo pobūdis yra svarbiausias valstybės imuniteto išimties taikymo kriterijus. Tarptautinė valstybės imuniteto teisė perėjo nuo abstraktaus ginčo pobūdžio vertinimo iki konkretaus – JT valstybės imuniteto konvencijoje numatyta bendra valstybės imuniteto taikymo taisyklė ir vystomos su private veikla susijusios išimtys. Ginčo pobūdžio kriterijaus taikymą komplikuoja kiti tarptautinėje teisėje pripažįstami kriterijai, įrodinėjimo pareigos perkėlimas bei skirtingas jų interpretavimas. Valstybės imuniteto išimčių kriterijų prioritetizavimo skirtumai

nulemia nevienodus teismo sprendimus, tiriant analogiškas aplinkybes, taigi, ir sudėtingą vieningos praktikos riboto valstybės imuniteto doktrinos vystymą.

6. Pastebėtina auganti tarptautinės valstybės imuniteto teisės ir teisės į teismą derinimo tendencija. Didelę įtaką valstybės imuniteto doktrinos ribų nustatymui visame pasaulyje turi EŽTT jurisprudencija, skirta teisės į teismą apsaugai, o nauja Lietuvos teismų praktikos kryptis pripažinti valstybės imuniteto šaltinių privalomumą yra nulemta būtent EŽTT įtakos.
7. Pastebimas vis didesnis valstybių polinkis vertinti valstybės imuniteto taikymo klausimą per žmogaus teisių apsaugos prizmę. Nacionalinių teisės aktų leidyboje yra matomi bandymai nustatyti valstybės imuniteto doktrinos ir teisės į teismą santykį. Nors tokių nacionalinės teisės aktų tikslas yra apginti pažeistas žmogaus teises, pripažįstama, kad jie neatitinka šiuolaikinės tarptautinės valstybės imuniteto teisės.
8. Teisės į teismą apribojimai valstybės imuniteto pagrindu yra ypač kritikuojami tais atvejais, kai pažeidžiamos *ius cogens* normos. Šiuo metu galiojantis TTT išaiškinimas, kad *ius cogens* normų ir valstybės imuniteto kolizijos atveju išimtis iš valstybės imuniteto nėra taikoma, yra kritikuojamas dėl efektyvios žmogaus teisių apsaugos, tačiau priešingas sprendimas lemtų pavojų tarpvalstybinių santykių stabilumui.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014;
2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340;
3. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262;
4. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl SSRS okupacijos žalos atlyginimo. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 52-1486;
5. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl atsakomybės už Lietuvos gyventojų genocidą. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 13-342;
6. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1964, Nr. 19-139;

Tarptautiniai teisės aktai

1. 2004 m. Jungtinių Tautų konvencija dėl valstybių ir jų turto imuniteto jurisdikcinių imunitetų. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://treaties.un.org/doc/Treaties/2004/12/20041202%2003-50%20PM/CH_III_13p.pdf>;
2. Lietuvos Respublikos ir Europos investicijų banko pagrindinė sutartis dėl EIB veiklos Lietuvoje. *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 79-2218;
3. 1982 m. Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencija. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 107-4786;
4. 1972 m. Europos valstybės imuniteto konvencija. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/074>>;
5. 1961 m. Vienos konvencija dėl diplomatinių santykių. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 83-2455;
6. 1963 m. Vienos konvencija dėl konsulinių santykių. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 83-2456;
7. 1955 m. Draugiškumo, ekonominių santykių ir konsulinių teisių sutartis. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <<https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280142196>>;
8. 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista Protokolais Nr. 11 ir Nr. 14. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 156-7390;

9. 1946 m. Konvencija dėl Jungtinių Tautų privilegijų ir imunitetų. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 83-2457;
10. 1933 m. Montevidėjo Konvencija dėl valstybės teisių ir pareigų. *OAS*, 1934. [žiūrėta 2020 m. sausio 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.oas.org/juridico/english/sigs/a-40.html>>;
11. 1926 m. Tarptautinė konvencija dėl tam tikrų taisyklių, susijusių su valstybei priklausančių laivų imunitetu (Briuselio konvencija). [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://treaties.un.org/pages/showDetails.aspx?objid=0800000280166914>>;
12. Tarptautinio Teisingumo Teismo statusas. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 21 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.icj-cij.org/en/statute>>;

Europos Sąjungos teisės aktai

1. 2016 m. birželio 7 d. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. *OJ C 202*, p. 389–405;

Užsienio valstybių teisės aktai

1. 2016 m. Jungtinių Amerikos Valstijų Teisingumo dėl terorizmo veiklos rėmėjų įstatymas [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. sausio 23 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.congress.gov/114/plaws/publ222/PLAW-114publ222.pdf>>;
2. 2015 m. Rusijos Federalinis įstatymas „Dėl užsienio valstybės jurisdikcinių ir turto imunitetų Rusijos Federacijoje“ [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ivo.garant.ru/#/document/71237734/paragraph/1:0>>;
3. 2012 m. Kanados Teisingumo terorizmo aukoms įstatymas. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <<https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/j-2.5/FullText.html>>;
4. 1996 m. Jungtinių Amerikos Valstijų Kovos su terorizmu ir veiksmingos mirties baudmės įstatymas [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. sausio 23 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.congress.gov/bill/104th-congress/senate-bill/735>>;
5. 1985 m. Australijos Užsienio valstybių imunitetų įstatymas [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.comlaw.gov.au/Details/C2010C00145>>;
6. 1978 m. Jungtinės Karalystės Valstybės imuniteto įstatymas [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1978/33>>;
7. 1976 m. Jungtinių Amerikos Valstijų Užsienio suverenų imunitetų įstatymas [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-90/pdf/STATUTE-90-Pg2891.pdf>>;

8. 1968 m. Jungtinės Karalystės Tarptautinių organizacijų aktas. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1968/48>>;
9. 1945 m. JAV Tarptautinių organizacijų imunitetų įstatymas tarptautinėms organizacijoms. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2015-title22/pdf/USCODE-2015-title22-chap7-subchapXVIII-sec288a.pdf>>;

Specialioji literatūra

1. AKEHURST, M.; MALANCZUK, P. *Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2000.
2. BALEVIČIENĖ, K. Riboto valstybės imuniteto doktrina ir jos taikymas Lietuvos Respublikoje. *Jurisprudencija*, 2004. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: <<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3203>>;
3. BALEVIČIENĖ, K. Subjektai, turintys teisę naudotis valstybės imunitetu nuo kitos valstybės teismo jurisdikcijos. *Jurisprudencija*, 2005. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: <<https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2933/2736>>;
4. GAUBIENĖ, N. *Valstybės imunitetas tarptautiniame civiliniame procese: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2017. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:20309450/datastreams/MAIN/content>>;
5. KATUOKA, S. Valstybių pripažinimas tarptautinėje teisėje. *Jurisprudencija*, 2016 m. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <[https://www.mruni.eu/upload/iblock/571/2%20zurnalas%20-%20jurisprudencija%202016%20\(MRU\)%20-%20katuoka.pdf](https://www.mruni.eu/upload/iblock/571/2%20zurnalas%20-%20jurisprudencija%202016%20(MRU)%20-%20katuoka.pdf)>.
6. MIKELĖNAS, V. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001.
7. PETRAUSKAS, Z. *Konsulinė teisė*. Teisinės informacijos centras, 2007;
8. PETRAUSKAS, Z.; ŽALIMAS, D.; ŽALTAUSKAITĖ-ŽALIMIENĖ S. *Diplomatinė teisė*. Teisinės informacijos centras, Vilnius 2003;
9. SELELIONYTĖ-DRUKTEINIENĖ, S. *Valstybės deliktinės atsakomybės raidos tendencijos: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (001S), Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008;
10. TARPTAUTINĖS TEISĖS KOMISIJA. 1991 m. Valstybių ir jų turto jurisdikcinių imunitetų straipsnių projektas su komentarais. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario

- 26 d.]. Prieiga per internetą: <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/4_1_1991.pdf>;
11. TOLEIKYTĖ, N. Valstybės imunitetas nuo užsienio teismų jurisdikcijos. *Teisė*, 2013, p. 167-180. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: <www.journals.vu.lt/teise/article/download/1249/67>;
 12. TOLEIKYTĖ, N. Valstybės imuniteto taikymas *ius cogens* normų pažeidimo atveju. *Teisė*, 2013, p. 205-218. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: <<https://doi.org/10.15388/Teise.2013.0.1909>>;
 13. VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2006;
 14. ZALESKIS, J. Kritiškas požiūris į tai, ar tarptautinė valstybės imuniteto teisė yra teisė. *Teisė*, 2014, p. 137-147. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/3904/3339>>;
 15. ZALESKIS, J. Lietuvos teismų požiūris į tarptautinę valstybės imuniteto teisę. *Teisė*, 2014, p. 190-199. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/5084/5229>>;
 16. ZALESKIS, J. *Šiuolaikinė tarptautinė valstybės imuniteto teisė: teisiškumo pokyčiai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://epublications.vu.lt/object/elaba:15213080/15213080.pdf>>;
 17. ZEMLYTĖ, E. *Valstybė kaip arbitražinio susitarimo šalis*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://epublications.vu.lt/object/elaba:2086800/index.html>>;
 18. AKTHAR, Z. *Acts of State, State Immunity, and Judicial Review in the United States*. De Gruyter Open, 2018. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <[https://content.sciendo.com/configurable/contentpage/journals\\$002fbjals\\$002f7\\$002f1\\$002farticle-p205.xml](https://content.sciendo.com/configurable/contentpage/journals$002fbjals$002f7$002f1$002farticle-p205.xml)>;
 19. BANKAS, E. K. *The State Immunity Controversy in International Law: Private Suits against Sovereign States in Domestic Courts*. Berlin: Springer, 2005. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://rd.springer.com/content/pdf/10.1007%2F3-540-27883-4_9.pdf>;
 20. CIMIOTTA, E.; PAPA, M. I. *UN immunity and the Haiti Cholera Case*. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: < http://www.qil-qdi.org/wp-content/uploads/2015/07/01_Haiti-Cholera_INTRO_FIN.pdf >;

21. DE BOER, TH. M. *Can the United Nations be sued for its role in the Srebrenica Massacre?* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 8 d.]. Prieiga per internetą: <<https://doi.org/10.1017/S0165070X12001064>>;
22. FOX, H. *In Defence of State Immunity: Why the UN Convention on State Immunity Is Important.* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 14 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.jstor.org/stable/3663168?seq=2#metadata_info_tab_contents>;
23. FOX, H.; WEBB, Ph. *The Law of State Immunity.* Third Edition. Oxford: Oxford University Press, 2013;
24. FRANCHINI, D. *State Immunity as a Tool of Foreign Policy: The Unanswered Question of Certain Iranian Assets* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. sausio 19 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3449086>;
25. GARNETT, R. *State and Diplomatic Immunity and Employment Rights: European Law to the Rescue.* International and Comparative Law Quarterly, 2015, Vol. 64;
26. LLOYD-JONES L. *Forty Years On: State Immunity and the State Immunity Act 1978.* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.supremecourt.uk/docs/speech-181018.pdf>>;
27. SMALIUKAS. A.; GOLDAMMER. Y. *The Restrictive Theory of State Immunity in Lithuania: Reality or Illusion.* Baltic Yearbook of International Law. Volume 5, 2005. Martinus Nijhoff Publishers;
28. ŠTARIENĖ, L. *Cudak v. Lithuania and the European Court of Human Rights approach to the State Immunity Doctrine.* Jurisprudencija: Mykolas Romeris University, 2010. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <<https://repository.mruni.eu/handle/007/11680>>;
29. TOMONORI, M. *Denying Foreign State Immunity on the Ground of the Unavailability of Alternative Means. The Modern Law Review Limited,* 2008. [interaktyvus: žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.jstor.org/stable/pdf/25151236.pdf?refreqid=excelsior%3A9da8a81c1b4b482599ecaa92123eabe8>>;
30. VERDIER P.-H., VOETEN, E. *How Does Customary International Law Change? The Case of State Immunity.* International Studies Quarterly, 2015. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2106627>;
31. YANG, X. *State Immunity in International Law.* Cambridge: Cambridge University Press, 2012.

Teismų praktika

Tarptautinio Teisingumo Teismo praktika

1. Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2012 m. vasario 3 d. sprendimas *Jurisdikcinių imunitetų byloje (Vokietija prieš Italiją) / International Court of Justice, Jurisdictional immunities of the State (Germany v. Italy: Greece intervening)*, Judgement of February 3rd, 2012, I.C.J. Reports, 2012;
2. Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2019 m. vasario 13 d. sprendimas *Irano turto byloje (Irano Islamo Respublika prieš Jungtines Amerikos Valstijas) / International Court of Justice, Certain Iranian Assets (Islamic Republic of Iran v. United States of America) case*, Judgement of February 13th, 2019. I.C.J. Reports, 2019;

Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika

1. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2017 m. vasario 8 d. sprendimas *Naku prieš Lietuvą* byloje, Nr. 26126/07;
2. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2013 m. birželio 11 d. sprendimas *Srebrenicos motinos ir kiti prieš Nyderlandus* byloje, Nr. 65542/12;
3. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2013 m. kovo 14 d. sprendimas *Oleynikov prieš Rusiją* byloje, Nr. 36703/04;
4. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2011 m. birželio 29 d. sprendimas *Sabeh el Leil prieš Prancūziją* byloje, Nr. 34869/05;
5. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2010 m. kovo 23 d. sprendimas *Cudak prieš Lietuvą* byloje, Nr. 15869/02;
6. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2001 m. lapkričio 21 d. sprendimas *Al-Adsani prieš Jungtinę Karalystę* byloje, Nr. 35763/97;
7. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2001 m. lapkričio 21 d. sprendimas *McElhinney prieš Airiją* byloje, Nr. 31253/96;
8. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2001 m. lapkričio 21 d. sprendimas *Fogarty prieš Jungtinę Karalystę* byloje, Nr. 37112/97;
9. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1985 m. gegužės 28 d. sprendimas *Ashingdane prieš Jungtinę Karalystę* byloje, Nr. 8225/78;
10. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1975 m. vasario 21 d. sprendimas *Golder prieš Jungtinę Karalystę* byloje, Nr. 4451/70, § 37–38, Serija A Nr. 18;

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Vakuolė“ v. Baltarusijos Respublika, Nr. e3K-3-461-684/2016, kat. 3.4.2.8; 3.6.1.1.4.;
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Plastima“ v. Rusijos Federacijos taupomasis bankas OAO „Sberbank Rossii“ ir AB SEB bankas, Nr. e3K-3-692-706/2015, kat. 3.6.1.1.1.;
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija. 2015 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje OAO „Gazprom“ v. Lietuvos Respublika, Nr. 3K-7-458-701/2015, kat. 3.6.1.3. (S);
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje A. C. v. Lenkijos Respublikos ambasada, Nr. 3K-3-309/2012, kat. 121.18; 121.22;
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje A. C (S.) v. Lenkijos Respublikos ambasada, Nr. 3K-3-404/2010, kat. 124.2.1; 124.5; 130.1.4.;
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Norvegijos bendrovė Vilnius Property AS v. Rusijos Federacija, Nr. 3K-3-566/2003, kat. 45.5.; 83.6.;
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 1998 m. sausio 5 d. nutartis civilinėje byloje V. S. v. JAV ambasada, Nr. 3K-1/1998, kat. 1.;
8. 2000 m. gruodžio 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimu Nr. 28 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų praktikos taikant tarptautinės privatinės teises normas“ patvirtinta apibendrinimo apžvalga [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teisesgidas.lt/modules/paieska/lat.php?id=26343>>;

Lietuvos apeliacinio teismo praktika

1. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje P. M. v. Jungtinių Amerikos Valstijų Ambasada, Nr. e2-435-464/2018;
2. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje Ekologiškos kultūros asociacija v. Jungtinių Tautų vystymo programos atstovybė Lietuvoje, Nr. 2-1507/2011;
3. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Vitas Tomkus ir UAB „Respublikos leidiniai“ v. Jungtinių Amerikos Valstijų ambasada, Nr. 2-2247/2011;

4. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. liepos 30 d. nutartis civilinėje byloje *I. N. ir kiti v. Jungtinės Amerikos Valstijos*, Nr. 2-703/2009;
5. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje *V. J. K. v. Rusijos Federacija*, Nr. 2-1469/2009;
6. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje *L. S. v. Rusijos Federacija*, Nr. 2-764/2008;
7. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje *Z. V. L ir B. P. v. Rusijos Federacija*, Nr. 2-331/2008;
8. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Geonafta“ v. Svenska Petroleum Exploration AB, trečiasis asmuo Lietuvos Respublikos Vyriausybė*, Nr. 2A-130/2006;
9. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. vasario 3 d. nutartis civilinėje byloje *Duke Investment Limited v. Kaliningrado srities administracija*, Nr. 2-2/2005;

Užsienio valstybių teismų praktika

1. Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas. 2018 m. rugpjūčio 31 d. sprendimas byloje *Jam v Tarptautinė finansų korporacija*. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.supremecourt.gov/opinions/18pdf/17-1011_mkhn.pdf>;
2. Niujorko Pietinės apygardos teismas. 2019 m. liepos 30 d. sprendimas byloje *Demokratų partijos nacionalinis komitetas v. Rusijos Federacija*. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.courtlistener.com/recap/gov.uscourts.nysd.492363/gov.uscourts.nysd.492363.266.0.pdf>>;
3. Honkongo specialiojo administracinio regiono pirmosios instancijos teismas. 2017 m. birželio 8 d. sprendimas byloje *TNB Fuel Services Sdn Bhd v. Kinijos anglių kasybos konglomeratas*. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. sausio 23 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.hklii.hk/eng/hk/cases/hkcfi/2017/1016.html>>;
4. Airijos Aukščiausiasis Teismas. 2016 m. spalio 12 d. sprendimas byloje *Brady & Anor v Oliver Choiseul ir Žemės ūkio ir kaimo plėtros departamentas*. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 14 d.] Prieiga per internetą: <<https://www.casemine.com/judgement/uk/5da05d654653d07dedfd673b>>;
5. Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas. 2014 m. birželio 16 d. sprendimas byloje *Argentinos Respublika v. NML Capital Ltd*. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 23 d.].

- d.]. Prieiga per internetą: <https://www.supremecourt.gov/opinions/13pdf/12-842_5hdk.pdf>;
6. Australijos Aukščiausiasis Teismas. *2012 m. rugsėjo 7 d. sprendimas byloje PT Garuda Indonesia Ltd v. AC&CC.* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eresources.hcourt.gov.au/downloadPdf/2012/HCA/33>>;
 7. Jungtinės Karalystės Aukščiausiasis teismas. *2012 m. rugpjūčio 17 d. sprendimas byloje SerVaas Incorporated v Rafidain Bank ir kiti.* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 17 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.supremecourt.uk/cases/docs/uksc-2011-0247-judgment.pdf>>;
 8. Jungtinės Karalystės Aukščiausiasis Teismas. *2011 m. liepos 6 d. sprendimas byloje NML Capital Limited v. Argentinos Respublika.* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bailii.org/uk/cases/UKSC/2011/31.html>>;
 9. Honkongo specialiojo administracinio regiono Galutinės instancijos teismas. *2011 m. birželio 8 d. sprendimas Kongo Demokratinė Respublika ir kiti v. FG Hemisphere Associates LLC byloje* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: <[https://www.hklii.hk/cgi-bin/sinodisp/eng/hk/cases/hkcfa/2011/43.html?stem=&synonyms=&query=title\(democratic%20congo\)](https://www.hklii.hk/cgi-bin/sinodisp/eng/hk/cases/hkcfa/2011/43.html?stem=&synonyms=&query=title(democratic%20congo))>;
 10. Italijos Aukščiausiasis Teismas. *2005 m. gegužės 27 d. sprendimas byloje Borri v. Argentinos Respublika.* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.dircomm.it/2005/n.9/03.html>>;
 11. Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas. *1992 m. birželio 12 d. sprendimas byloje Argentinos Respublika v. Weltover, Inc.* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. sausio 23 d.]. Prieiga per internetą: <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/504/607/case.pdf>>;
 12. Jungtinės Karalystės Lordų Rūmai. *1983 m. liepos 16 d. sprendimas I Congreso del Partido byloje.* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.uniset.ca/other/css/19831AC244.html>>;
 13. Naujosios Zelandijos Aukščiausiasis Teismas. *1981 m. liepos 29 d. sprendimas byloje Marine Steel Ltd. v. Maršalo salų vyriausybė.* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lawreports.nz/marine-steel-ltd-v-government-of-the-marshall-islands-1981-2-nzlr-1/>>;
 14. Jungtinių Amerikos Valstijų Apygardos teismas. *1978 m. sausio 23 d. sprendimas byloje Yessenin-Volpin v. Novosti Press Agency Tass byloje* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <<https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/443/849/1953101/>>;

15. JAV Aukščiausiasis Teismas. *1812 m. vasario 24 d. sprendimas The Schooner Exchange v McFaddon* byloje [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/11/116/>>;

Kiti šaltiniai

1. JAV Kongreso bibliotekos apžvalga „*Laws Lifting Sovereign Immunity: Russia*“. Interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 19 d. Prieiga per internetą: <<https://www.loc.gov/law/help/sovereign-immunity/russia.php>>;
2. Europos Taryba. 2019 m. *Europos žmogaus teisių konvencijos 6 straipsnio vadovas*. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_ENG.pdf>;
3. Europos Tarybos Ministrų komitetas. Rezoliucija CM/ResDH(2019)100 „*EŽTT sprendimo Oleynikov prieš Rusijos Federaciją vykdymo*“. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <<https://hudoc.exec.coe.int/ENG#%7B%22EXECIdentifier%22:%5B%2201-193014%22%5D%7D%7E%3E>>;
4. Oficialus OAO taupomojo banko „Sberbank Rossii“ tinklalapis. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.sberbank.ru/en/about/about_sberbank>;
5. Lietuvos statistikos departamentas. *2019 m. Lietuvos statistikos metraštis*. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <<https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-statistikos-metrastis/lsm-2019/uzsienio-prekyba#prek%C4%97mis>>;
6. Statista GmbH apžvalga. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.statista.com/topics/3930/sberbank/>>;
7. Tarptautinė ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija. *2015 m. Lietuvos valstybės valdomų įmonių apžvalga*. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.oecd.org/daf/ca/Lithuania_SOE_Review.pdf>;
8. Europos Tarybos tinklalapyje skelbiamas Bazelio konvencijos narių sąrašas. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/074/signatures?p_auth=wWHEDmFd>;
9. Jungtinių Tautų tinklalapyje skelbiamas JT valstybės imuniteto konvencijos narių sąrašas. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=III-13&chapter=3&clang=_en>.

SANTRAUKA

Darbe analizuojamos aktualios tarptautinės valstybės imuniteto teisės problemos. Darbo temos reikalingumą nulemia nauji tarptautinės teisės šaltiniai šiuo klausimu, aktualiai Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika Lietuvos atžvilgiu, naujų Tarptautinio Teisingumo Teismo sprendimų analizės poreikis.

1 darbo dalyje nagrinėjami tarptautinės valstybės imuniteto teisės šaltiniai, nustatyti skirtingų rūšių ir turinio šaltiniai, atlikta raidos analizė bei apžvelgta raidos įtaka šiuolaikiniam valstybių požiūriui. Nustatyta, kad politinis doktrinos pobūdis, šaltinių įvairovė bei vengimas ratifikuoti visuotinę JT valstybės imuniteto konvenciją kliudo tinkamai ją įgyvendinti, valstybės pripažįsta skirtingo turinio valstybės imuniteto doktriną.

2 darbo dalyje identifikuojamas valstybės imuniteto subjektas, atskiriant jį nuo panašių imunitetų (vadovų, diplomatinių, konsulinių, tarptautinių organizacijų). Apžvelgta valstybės imuniteto kvalifikavimo problema, analizuojama skirtinga valstybių praktika, atlikta vykdomosios valdžios įtakos subjekto kvalifikavimui analizė.

3 darbo dalyje apžvelgiama valstybės imuniteto išimčių kriterijų specifika. Analizuojamas šių kriterijų praktinis pritaikymas, įrodinėjimo našta, ginčo pobūdžio ir tikslo kaip kriterijų santykis.

4 darbo dalyje apžvelgiamas tarptautinės valstybės imuniteto teisės ir teisės į teismą santykis, iš jo kylančios problemos bei galimos išeitys. Analizuojama Tarptautinio Teisingumo Teismo sprendimų, nacionalinių teisės aktų įtaka šiam santykiui. Nustatyta reikšminga žmogaus teisių apsaugos instituto įtaka valstybės imuniteto apribojimui.

SUMMARY

Relevant Problems of The International Law of State Immunity

The paper analyzes the relevant problems of the international law of state immunity. The necessity of the topic of work is emphasized by the new sources of international law on this issue, the relevant case law of the European Court of Human Rights concerning Lithuania, the need for analysis of new decisions of the International Court of Justice.

Part 1 deals with the sources of the international law of state immunity, identifies sources of different types and contents, performs an analysis of development and the influence of the development on the contemporary attitude of the states.

The state immunity subject reviewed in part 2 is identified by distinguishing it from similar immunities (head of state, diplomatic, consular immunities, as well as immunities of international organizations). The problem of qualification of state immunity is reviewed, different practices of states and the influence of the executive power on qualification of the subject is analyzed.

Part 3 reviews the specifics of the criteria for state immunity exemptions. The practical application of these criteria, the burden of proof, the relationship between the nature of the dispute and the purpose as criteria are analyzed.

Part 4 provides an overview of the international law of state immunity and the right to trial ratio, challenges and potential outcomes. The influence of International Court of Justice judgments and national legislation on this relationship is analyzed. There was found the significant human rights impact on the doctrine of state immunity restriction.